

Re-minne

Utgitt av Ramnes Historielag og Våle historielag

2019

SPAR **BREKKEÅSEN**

ÅPNINGSTIDER
7 – 21 (8 – 20)

TELEFON
330 60 400

Re-minne er Årsskrift for
Ramnes Historielag
og Våle historielag

Re-minne er en fortsettelse
av årsskriftene Ramnesiana
og Våle-minne. Dette er
17. utgave av Re-minne,
og regnet sammen med
Ramnesiana, er dette
utgave nr. 41.

ISSN: 1503 - 772X

Utgiver

Ramnes Historielag
Våle historielag

Copyright

Historielagene og de aktuelle
forfatterne/fotografene.

Ansvarlig redaktør

Odd Roar Sulutvedt

Redaksjonskomité

Eva Anfinnsen, Per Bjerkø,
Arnfinn Eek, Trygve Gran og
Odd Roar Sulutvedt

Rettigheter

Alle rettigheter til dette
skriftet og ethvert materiale i det
er forbeholdt utgiver og
forfatterne/fotografene.

Omslagsfoto

Forside: Knudstad Landhandleri,
Gammel postkort, privat eie.
Bakside: Risås. Privat foto

Grafisk produksjon/trykk

Print Konsult Andebu AS

Kontakt oss

Ramnes: kaare.holtung@gmail.com
Våle: kabrate@online.no

www.ramneshistorielag.no

www.vålehistorielag.no

INNHold

Leder	5
Over 40 år med årsskrift	7
Dagligvarebutikker i Re – med hovedvekt på etterkrigstida	11
Beret Knudsen – et liv med landhandel	27
Gårdssdrift i Vivestad 1945–1955	
– snart et glemt kapittel	33
Prestedatteren og polfareren	39
Sandsletta – og veien dit	45
Av Ynglingesaga. Til jarler av Vålar og Ramneset	51
500 år med trykte bøker – Missale Nidrosiense i Ramnes	55
Trolldomssaker i Vestfold – med fokus på Ingrid Vivestads dødsdom	61
Bygdevektene og betlere i Ramnes og Våle	71
I husmennenes dager – bygdene våre i 1880-årene	75
Elever ved Holtung skole i 1959	83
Historien om Bispeveien – Våle og Ramnes var uenige om trasévalget	85
Re kommune (2002–2019)	91
En prat med kommunens eneste ordfører	95
Våle historielag og stiftelsen Våle prestegård i 2019	101
Minneord	108
Virksomheten i Ramnes Historielag 2019	111
Stor restaureringsjobb på Lukasstua	126

Vi utfører sandblåsing og lakkering av det meste.

- Alt fra lastebiler og båter, til kjøleskap og møbler om du ønsker ny farge eller bare vil freshe det opp litt.
- Ingen jobb er for stor eller for liten.

Ring for et hyggelig tilbud.

Kjære leser!

Du leser nå i den syttende utgaven av Re-minne. Vi i redaksjonen håper at du også i år finner interessante artikler i dette som er historielagenes årsskrift.

Nettopp det at det er historielagene som utgir Re-minne, gir oss muligheten til å reflektere over spørsmålet: Hva er historie? Ordet stammer fra gresk, og kan oversettes med «kunnskap skaffet ved undersøkelse». I vår dagligtale brukes historie om alt som har skjedd, så begrepet spenner vidt.

Her i Re har vi en rik historie, fra landskapsforming gjennom millioner av år, via den tidlige menneskelige aktivitet, vikinger, middelalder og den nyere historie. Det er åpenbart at Re-minne ikke skal dekke alt i hver utgave, men vi bidrar forhåpentligvis til økt kunnskap og interesse for historien vår. I årets utgave finner du artikler om trolddom i middelalder og bygging av Bispeveien, om sommerlig badetur til Sandsletta via Burma-veien, og om nyere landhandlerhistorie. Du kan lese om husmenn og bønder, prest og ordfører, bygdevekttere og butikkdamer, gammelt håndverk og kommunehistorie, kort sagt: Variert.

Formidling av historie er en viktig oppgave for historielagene. Det gjøres gjennom møter, turer og arrangementer, men også gjennom Re-minne. Det er en av grunnene til at Re-minne distribueres gratis til innbyggerne i Re, samt til utenbygds medlemmer av historielagene i Våle og Ramnes. At dette er mulig skyldes velvillige annonsører, og god dugnadsinnsats. Redaksjonskomiteen vil også i år takke annonsørene for støtten, og vi håper at annonsene betaler seg i form av god omtale og godt salg! Samtidig takker vi alle som har bidratt til årets utgave, skribenter, annonseselgere, distributører og ikke minst Print Konsult v/Jan Tore Rui-Haugerød.

Historielagene i kommunen gjør en stor jobb med å forvalte vår felles historie, både ved å ta vare på bygninger, gjenstander og fotografier, og ved å formidle historie. Støtt gjerne historielagene ved å bli medlem, det gjør du enkelt ved å betale medlemskontingent med giroblanketten som er vedlagt årets Re-minne.

Redaksjonen ble avsluttet 25. november, og vi håper at du setter pris på årets utgave.

Vi ønsker alle en god jul og et godt nytt år!

Vivestad, november 2019

Odd Roar Sulutvedt

BULK-TANK TRANSPORT AS

Svinevoll, Borgeveien 7, 3178 Våle

Slangespredning

Samarbeidspartner Bjørn Erik Gran

Transport av flytende og fast husdyrgjødsel
Sugebil, flytende
Flytende råstoff til kraftforproduksjon
Bulk, paller, storsekk, rundball
Mel og kornprodukter
ADR transport

Tlf: 33 06 09 29 · Mobil: 930 04 977
post@bulktank.no · www.bulktank.no

Følg oss gjerne
på Facebook

Over 40 år med årsskrift

Odd Roar Sulutvedt

At historielagene utgir et årsskrift har blitt en tradisjon i Re kommune, men årsskriftene startet lenge før kommunesammenslåingen. Ramnes Historielag var først ute, med sitt Ramnesiana i 1977. Så ble det ett års opphold, deretter ble det en ny utgave hvert år helt til 2002, med unntak av 1987. I 1987 var det 150 år siden formannskapslovene ble vedtatt, og med det ble kommunene etablert, så det året ble det laget et eget hefte om Ramnes kommune gjennom 150 år.

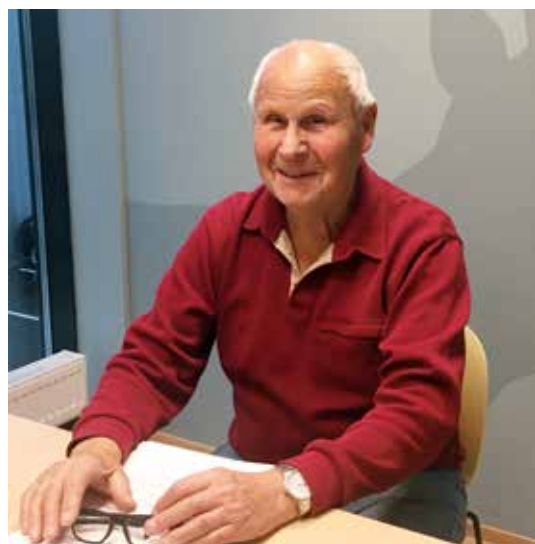
Våle historielag har hatt en noe mer ujevn produksjon av sitt Våle-Minne. Første utgave kom i 1982.

Med ny kommune fra 2002 var det naturlig at historielagene samarbeidet om årsskriftet, og Re-minne så dagens lys i 2003. Per Bjerkø var redaktør fram til Knut Evensen overtok, deretter kom Per tilbake inntil undertegnede overtok i 2018. Bladet fikk et kraftig løft under Evensens redaktørtid, ikke minst med tanke på design og utforming. Årets utgave er det 17. i rekken, og det 41. året med årsskrift. Hvordan skal det så bli når vi nå skal bli Tønsberg? Det er selvsagt opp til historielagene å bestemme det, men redaksjonskomiteen er innstilt på at Re-minne skal fortsette, vi ser ingen grunn til å endre på det.

Kort presentasjon av redaksjonen

Et kjennetegn ved årsskriftene er dugnad. Her er det ingen som får betalt, og annonseinntektene går til trykkekostnader, så målet er at det hele skal gå i null. Mange har bidratt mye opp gjennom årene, men en person må allikevel

Per Bjerkø.

trekkes fram: Per Bjerkø. Han var formann i den første redaksjonskomiteen i 1977, og har senere vært mangeårig redaktør og pådriver for både Ramnesiana og Re-minne. Det er ikke få timer med arbeid han har nedlagt for årsskriftene i løpet av disse årene. Per kan fortelle om ganske enkle produksjonskår i starten, det var skrivemaskin, korrekturlakk og letraset. (Du vet ikke hva letraset er? Ferdigtrykte bokstaver som kunne overføres til papir, særlig brukt til overskrifter.) Kontrasten er ganske stor til dagens produksjon, men om innholdet er bedre, se det skal ikke garanteres!

Alder betyr lite hvis man er noenlunde frisk og har en brennende interesse for noe. Det er ikke bare Per som er «voksen» i redaksjonen! Trygve Gran er

av samme årgang, og han har vært med siden Re-minne ble etablert. Trygve har nærmest «bodd på grensa» mellom de gamle kommunene Våle og Ramnes, og er derfor godt kjent i hele kommunen. Eva Anfinnsen har som Trygve vært med siden etableringen av Re-minne, men er jo bare ungjenta i forhold til de to andre! Med sin bibliotekbakgrunn og sin lange fartstid i Våle historielag, er det mye kunnskap om historie og litteratur, dessuten føler nok Eva et visst ansvar for kvinnehistorien, som eneste kvinne i redaksjonen. «Ferskingene» i redaksjonen er Arnfinn Eek og Odd Roar Sulutvedt. Arnfinn er opprinnelig fra Bamble, men har bodd mange år i Våle. Han skriver artikler og har hovedansvaret for bilder og samarbeid med grafiker, mens redaktøren forsøker å holde trådene samlet ...

Siste redaksjonsmøte på årets utgave, i møterom på det Revetal bibliotek. Fra venstre: Odd Roar Sulutvedt, Trygve Gran, Per Bjerkø, Eva Anfinnsen og Arnfinn Eek.

And, kylling og sauser av de beste råvarer!

Tilberedt and og kylling smaker
ofte enda bedre med en saus til.

Hans Edvard Torp
HANS EDVARD TORP

Torbjørn Kjerås
TORBJØRN KJERÅS

Arve Johnsen
ARVE JOHNSEN

Aadne Soyland
AADNE SOYLAND

Rolf Fevang
ROLF FEVANG

GÅRDSAND

FRA HJERTET AV VESTFOLD

www.gårdsand.no

BRAËIN FJELLSPRENGING

Anders: Tlf. 906 11 703
E-post: a_braein@hotmail.com

Tor Aage: Tlf. 977 22 060
E-post: tabraein@online.no

Vi sprenger vei for deg!

Ruteig 3178 Våle

Snakk med oss
om regnskap!

Atenti er et regnskapsbyrå med fokus på rett løsning til rett kunde. Ved hjelp av teknologiske løsninger og kompetente ansatte leverer vi regnskaps- og økonomiløsninger til kunder i Vestfold og Telemark.

Med 15 kompetente ansatte på Revetal har vi all grunn til å si: **SNAKK MED OSS OM REGNSKAP!**

Tlf. 33 09 71 71 / post@atenti.no / Industriveien 3, 3174 Revetal

Atenti
=REGNSKAP

Dagligvarebutikker i Re

– med hovedvekt på
etterkrigstida

Trygve Gran, Odd Roar Sulutvedt,
Eva Anfinnsen

Dagligvarebutikkene som var i drift i Re før siste verdenskrig, klarte seg med et nødkrikk gjennom okkupasjonsårene til tross for stor svikt i varetilgangen og dermed sterkt fallende omsetning. Importvarer av alle slag forsvant fra butikkhyllene, og det meste som kunne skaffes av andre varer var rasjonert. Rasjoneringskortene ble like viktige som kontanter, og kjøpmennene fikk et svare strev med å holde orden på alt av merker. Det var trusler om strenge straffer dersom ikke merkeregnskapet for de forskjellige varegruppene stemte med salget.

Etter frigjøringa var det stor glede og optimisme både blant kjøpmennene og kundene, over at de savnede varene etter hvert kom tilbake, men for enkelte varer var det rasjonering lenge. Å komme tilbake til «normale tilstander» tok sin tid.

Landhandlerier

Et flertall av dagligvarebutikkene på landet var landhandlerier, både før 1945 og de nærmeste årene etter. Forretningene hadde et utvalg av varer som særlig landbruket hadde behov for. Foruten matvarer og andre dagligvarer, var det mulig å få kjøpt hestesko, tauverk, slåmaskinblader, skuffer, spader og høygafler, sinkbøtter, linolje, sinkhvitt og oker, vindusglass, spiker, kuband og mye annet. I tillegg måtte landhandleriet ha et utvalg både av kraftfor og kunstgjødsel. Det kjøpmannen ikke hadde på lager, måtte han på forespørsel kunne skaffe.

Biltransport ble mer og mer vanlig fra 1930-tallet, og skjøt ekstra fart etter at Eidsfossbanen (opprinnelig

Eksempel på rasjoneringsmerke.

skrivemåte var Eidsfosbanen) ble nedlagt. Både busser og melkebiler fraktet pakker og gods, så det var mulig å få tilsendt det meste. Det var til dels stor forskjell fra butikk til butikk i kundegrunnlag og omsetning, og dermed også i vareutvalget.

Dagligvarebutikkene var ofte mann- og konebutikker eller familiebutikker. Hadde de leid hjelp, var det gjerne unge og flittige jenter som fikk jobben. Og det var lange dager og hardt arbeid. Butikkene var åpne fra tidlig morgen til sein ettermiddag. På dager med stor tilstrømming av kunder, særlig før de store høytidene, ble det knapt tid til å spise. Mange tok det ikke så nøye med at butikken var stengt heller, de fant «bakveien» og fikk kjøpt det de skulle ha. Noen «gode» kunder kom bevisst når butikken var stengt, og da forventet de ekstra god service, gode priser og kanskje til og med bevertning. Det var ikke alltid dette passet så godt, for etter stengetid skulle det vaskes og ryddes, varer skulle fylles opp, og kanskje skulle det også kjøres ut varer. Ferie var for mange et ukjent begrep, og det ble ikke så mye tid til et normalt familieliv heller.

Post og bensin

Med varehandelen fulgte det også annet salg og andre tjenester. Poståpneriene kom ofte i butikker som var i drift. Salg av bensin og olje var også vanlig ved mange dagligvarebutikker. Ved bensin-pumpene var det neppe noen regulert åpningstid, og heller ingen selvbetjening, så det var innehaveren som måtte rykke ut – nær sagt til alle døgnets tider.

Fra 1950-årene kom det frysebokssentraler ved mange dagligvarebutikker. Her kunne kundene leie en eller flere låsbare bokser (nettingbur) til oppbevaring av kjøtt og

bær og mye annet. Dette var en god løsning inntil våre hjemlige frysebokser ble allemannseie.

Varekjøring

Nesten uten unntak hadde dagligvarebutikkene utkjøring av varer til kundene. Dette var en gratis tjeneste som kundene tok som en selvfølge. For butikkbetjeningen hadde dette den fordel at de kunne pakke varene i ledige stunder, dessuten ble det ikke så stor tilstrømming av kunder i trange butikklokaler. Varekjøringen var nok også et virkemiddel i kampen om kundene.

Bensinpumpa på Solerød i Undrumsdal 1955, og en svært ung Herman Næss på lånt motor-sykkel.

Varene ble som hovedregel kjørt ut én gang per uke, ofte på lørdager etter stengetid. Dette var nok ikke det beste tidspunktet for varekjøperen. Transporten gikk i tidligere tider – både før og etter 1945 – med hest og vogn eller slede, og det tok sin tid. Senere ble det biltransport.

Handelsreisende

Handelsreisende (oftest kalt reisende) var i virksomhet fra butikkens barndom, til lenge etter siste verdenskrig. De var bindeledd mellom grossistene og de lokale butikkene, og deres oppgave var å ta opp bestilling på varer som kjøpmennene hadde behov for. Samtidig skulle de markedsføre «sine» varer på en best mulig måte og friste med nye produkter. Dette var et fordyrende mellomledd, men var nok den gangen nødvendig for at varene skulle komme ut i butikkene og derfra til kundene.

De handelsreisende var på reise fra butikk til butikk. I lange perioder var de borte fra familien. De hadde lange arbeidsdager, og de måtte overnatte der det var mulighet for det. De var kjent for å ha gode talegaver og være dyktige selgere. Det var ganske vanlig at reisende brukte alkohol til å «smøre» kjøpmennene – jo flere drammer, jo lengre bestillingslister. Verst var vel dette for den reisende selv som måtte skåle seg rundt på en lang besøksrunde hver arbeidsdag, år etter år. De reisendes noe spesielle livsførsel ga dem – fortjent eller ufortjent – et noe frynsete rykte.

De handelsreisende måtte ha skyss fra sted til sted. I tidligere tider var dette med hest og vogn eller slede. Bønder skaffet seg noen ekstraintekter ved å stille med hest og skysskar. En som hadde hatt denne oppgaven helt fra skolealderen, fortalte om

en reisende som hadde en spesiell rutine: Før han kom til en ny butikk på runden, fylte han tre drammer på ei lommelerke, to til kjøpmannen og en til seg selv. Det var en fornuftig begrensning. Da de handelsreisende etter hvert fikk egne biler, ble det en annen stil over det hele. De handelsreisende var nok ikke alltid like populære blant kjøpmennene. Det fortelles om en kjøpmann som sammen med sin lille sønn sto ute på gårdsplassen da en handelsreisende svingte inn mot butikken. «Der kommer det en av disse «dassula» igjen», utbrøt faren. Faren og den reisende går inn, mens sønnen blir igjen ute. Da får han se at det kommer en reisende til, og han løper inn: «Pappa, pappa, nå kommer det en «dassul» til»!

Kundeflukt og butikkdød, fra 10 til 0 butikker i Ramnes

Litt etter litt merket de mindre butikkene hardere konkurranse om kundene. Butikker med mer sentral beliggenhet (Revetal, Svinevoll og Andebu), større kundekrets, konkurrerende priser og bedre vareutvalg, vokste på bekostning av de mindre og mer perifere. Sterkt økende bilbruk gjorde det enklere å dra til konkurrerende butikker. Kundeflukt og butikkdød ble den harde virkelighet for alle dagligvarebutikkene i Ramnes. Det vakte stor oppsikt da Ramnes sist på 1980-tallet, kanskje som den eneste kommunen i landet, ikke hadde en eneste dagligvarebutikk i drift.

Opphør av butikkdrifta var selvfølgelig svært uheldig for eiere og ansatte som mistet levebrød og utkomme. Også for mange kunder var det et tap å miste lokalbutikken, ikke alle hadde like lett for å dra til en annen butikk. For nærmiljøet var det leit at butikken, som hadde vært en institusjon og et samlingssted i generasjoner, ble borte.

Gammel kasse med godsaker fra Freia, sendt til Adal stasjon og hentet til butikken på Solerød.

Dagligvarebutikker i drift i 1945

Freste

Plasseringen av stasjonene ved Eidsfossbanen har vært avgjørende også for etablering av handel og andre tjenester. På Freste var det poståpneriet som kom først. I 1901 – samme året som Eidsfossbanen åpnet – ble Freste (senere Fresti) poståpneri opprettet i tilknytning til Freste stasjon. Senere ble poståpneriet flyttet til *Freste Landhandleri* som ble etablert rundt 1920. I 1945 var det Aadne Aasland som var kjøpmann og poståpner. Han solgte i 1959 til Rolf Høyem Øye. Butikken og poståpneriet ble nedlagt i 1970.

Klopp

På Klopp har det vært handel siden 1885. Da flyttet *Ramnes Forbruksforening* (samvirkelag) hit fra Linnestad og ble til *Klop Forbruksforening*. Få år senere ble forbruksforeningen nedlagt og eiendommen solgt. Etter dette ble det privat handel på Klopp, ei tid var det to butikker i drift her. Poståpneriet Klop i Jarlsberg – senere Klopp i Vestfold – ble opprettet i 1901 og nedlagt i 1965. Abraham Musum kjøpte eiendommen og butikken i 1912. Etter noen år overtok han også som stasjonsmester på Klop stasjon og som poståpner. Musum drev til 1946 da datteren Helga overtok. Hun solgte i

1963. Senere var det flere eiere og drivere av forretningen, den siste var Ranveig Kristiansen. I 1985 var det slutt.

Ramnes

Det har vært handel på flere forskjellige steder i Ramnes siden 1871. Ole Heian bygde forretningsgården syd for Elverhøy og startet *Ramnes Landhandleri* her i 1906. Han solgte i 1914. I 1934 var det Heians datter og svigersønn Agnes og Olaf Berg som ble eiere av eiendommen og drivere av butikken. De åpnet frysebokssentral på 1950-tallet. Olaf Berg døde i 1971, og Agnes drev videre med hjelp av familiemedlemmer. Mai Britt og Reidar Skjeggerød overtok i 1979. Etter kun ett års drift satte en brann punktum for butikkdriften, og butikken kom ikke i drift igjen.

I Ramnes kom det poståpneri allerede i 1867. Fra 1903 var Ramnes poståpneri på gården Søndre Ramnes der Nils Riis og senere sønnen Jacob og flere var poståpnere. Ranka Langsrud ble poståpner i 1946. Ranka og Hans Langsrud bygde bolig med rom for poståpneriet ved Elverhøy. Senere bygde de lenger nord. Ranka var poståpner til 1981, Hans var landpostbud. Ramnes poståpneri ble nedlagt i 1996. Ramnes stasjon lå noen hundre

Forretningsgården, som Ole Heian bygde i Ramnes, beholdt fasaden helt til brannen i 1980.

meter øst for butikken. Eidsfossbanen var her som ellers viktig for persontrafikken, gods og post.

Ramnes Samvirkelag ble etablert i 1938 og startet butikk hos Ole Gulsrud syd for herredshuset. I 1955 flyttet butikken over veien til egen nybygd forretningsgård. Ramnes Samvirkelag la ned drifta i 1987.

Jarberg

Asbjørn Fadum bygde hus på Jarberg og startet butikk her i 1963. Åtte år seinere leide han bort butikken til Else Marie og Hans Himberg. De drev butikken til den ble nedlagt i 1973.

Firing

Anders Hansen Stensholt kjøpte gården Søndre Firing i 1907. Han skilte et areal fra gården som fikk navnet Fjellheim. Her oppførte Stensholt bygninger og åpnet butikk i 1909. Fjellheim ligger ved veien Fossan – Myre og «Firingtorget» som var et viktig trafikknutepunkt med datidens veinett. Stensholt drev vanlig landhandel med betydelig handel med ost. Bolighuset med butikken brant i 1954, og butikkdriften kom ikke i gang igjen etter dette.

Askjer bru

På eiendommen Bruvoll drev Thor Tollefsen handel på slutten av 50- og begynnelsen av 60-tallet. Deretter var det systue i butikklokalene i noen år.

Hjerpetjønn

På gården Vestre Hjerpetjønn ble det drevet handel fra 1920. Bernhard Hansen kjøpte gården og *Hjerpetjønn Landhandleri* i 1928. Kun 17 år gammel overtok yngste sønn, Frithjof Bugge Hansen, som daglig leder av butikken i 1934. Ti år senere kjøpte han butikken. Hjerpetjønn Landhandleri hadde stor omsetning av

landbruksvarer – kraftfor, kunstgjødsel og mye annet. Varene kom for en stor del med melkebilen, som kjørte opp på gården til tross for at gårdsveien var bratt opp fra hovedveien. Bugge Hansen var kjent for å skaffe varer som kundene spurte etter. En kunde ville sette ham på prøve og sa at han skulle ha ny flaggstang. Ja, hvor lang skal du ha den, svarte kjøpmannen. Bugge Hansen solgte forretningen i 1954 til Steinar Mogen. Han bygde forretningsgård nede ved hovedveien og drev der til han døde i 1982. Ett år senere ble forretningen nedlagt.

Vika

På gården Nordre Vika i Fon startet *Vika Landhandleri* i 1878. Fem år og flere eiere senere kjøpte Anton Østerud gården og butikken. Han døde i 1929, og samme året overtok Einar Melø. Melø hadde også lastebil og drev en omfattende handel med livdyr, slakt og stråfor m.m. Etter 20 års drift solgte Melø til Leif Kydland som to år senere, i 1951, solgte til Hallvard Bue. Bue bygde frysebokssentral på gården og sto for drifta av den. Melø leide bort butikken de siste årene av sin eiertid, sist til Leif Kjær, og han var den siste private driveren av Vika Landhandleri. I fire år fra 1953 leide nystartede *Svinevoll Samvirkelag* butikken. Samvirkelaget flyttet sin virksomhet til Svinevoll i 1957, og butikkdrifta i Vika ble nedlagt.

Svinevold poståpneri ble etablert i tilknytning til butikken i 1901. Etter Østeruds død ble poståpneriet flyttet til Svinevold stasjon. Butikken hadde også bensinsalg. Ved bensinpumpa sto det ei rampe som bilene kunne kjøres opp på for oljeskift og annen egenservice. (Se mer om Svinevoll nedenfor)

Vika Landhandleri.

I 2017 åpnet Wenche Weum Bue butikken på nytt som *Vika Landhandel og kafé* – nytt, brukt og kaffemat. Her er det hjemmebakt og et mangfoldig vareutvalg i hovedbygningen på gården.

Holtung

Ole Herland startet *Holtung Landhandleri* i 1878. Hans svoger, Ole K. Karlsen, kjøpte gården Nordre Holtung i 1881 og overtok butikken. I 1904 bygde han hus for landhandleriet nær gården. Noen år seinere solgte han huset og butikken. Fra 1919 var det et ektepar som drev butikken.

Wenche Weum Bue driver i dag Vika Landhandel og kafé.

De ble usams og skilte lag. Kona skulle drive butikken videre, men mannen fikk med seg halve varebeholdningen. Han fikk leid det tidligere butikklokalet i stua på nabogården «for å få solgt ut varebeholdningen». Dette tok ti år! Dermed ble det to dagligvarebutikker nesten vegg i vegg på Holtung.

Etter dette overtok to av Ole K. Karlsens døtre denne butikken. Deres nevø, Jens Holtung, tok over butikkdrifta i 1950. Han bygde frysebokssentral i tilknytning til butikken. Her var det også kjølerom. Dette gjorde det mulig å selge flaskemelk fra meieriet, noe som var et viktig konkurransefortrinn. På Holtung var det også bensinsalg. Få år senere kjøpte Jens nabobutikken og huset som hans farfar hadde bygget 50 år tidligere, og flyttet butikken dit. Da ble det igjen kun en butikk på Holtung.

Jens drev Holtung Landhandel til 1969, det siste året i nyinnredet butikk i den nedlagte Holtung skole. Nye eiere drev til 1974. Da var handelshistorien på Holtung slutt.

Ole K. Karlsen etablerte Fon poståpneri som «post i butikk» i 1886. Guttorm Holt overtok posten i 1911 og flyttet poståpneriet til sin nybygde villa, Breidablikk, nord for lokalet Vonheim, få år senere. Holt var poståpner i 45 år, og var i mange år også postmann i nordre Fon og nordre Våle. Ruth Holt overtok poståpneriet etter svigerfaren og drev dette til det ble nedlagt i 1986.

Vivestad

I Vivestad er det registrert butikkdrift tilbake til 1866, men etter 1945 har det vært kun tre butikker i sving. Olav Medhus overtok «Butikken», *O. Medhus Land-*

«Braidablikk» der Fon poståpneri var. I bakgrunnen Nordre Holtung gård hvor Holtung Landhandel holdt til i mange år.

handleri («Solhøy»), allerede i 1920, og drev til 1953. Da overtok sønnene Odd og Per, og fra 1967 ble butikken med i *Andebu Varesenter*. Andebu Varesenter gikk konkurs i 1970, og Olav gjenopptok

driften en kortere periode, før Hans Wal-lumrød overtok. Han drev fram til mai 1987, da ble butikken solgt, men de nye eierne drev kun et års tid, og i 1988 ble butikken lagt ned. Dette var da den siste butikken igjen i Ramnes kommune. Butikken hadde en periode også bensin-salg, og det var fryseboksavdeling i en bygning i bakgården.

«Posten», *Vivestad poståpneri*, var sam-lokalisert med butikken til Medhus fram til 1965. Da overtok Odd Medhus som poståpner, og året etter ble «Posthuset» tatt i bruk. Huset ligger like syd for den gamle skolen, og er i dag bolighus. Odd og kona Solveig Medhus var poståpner fram til postkontoret ble lagt ned i juni 1990.

Postkort fra Vivestad sentrum. I forgrunnen skolen og butikken til Medhus. Rett bak kirken sees Skjønberg. Den store hvite bygningen bak kirken er ysterbygningen.

Det ble startet butikk på *Skjøsberg* ca. 1900. Butikken lå rett nord for kirken, langs den gamle veien. Butikken ble i 1945 solgt til Aksel Borgen fra Stokke. Han solgte i 1948, og hans etterkommere driver i dag Meny i Stokke. Per Musum overtok (søsteren drev butikk på Klopp), og i 1954 overtok Per og Odd Medhus. De drev da butikk både på Skjøsberg og Solhøy («Medhus-butikken») i fire år, før butikkene ble slått sammen og Skjøsberg ble lagt ned. Huset ble deretter solgt og benyttet som bolighus.

Det hadde vært butikker flere steder sør i Vivestad, men fra 1929 drev Christian Klinkenberg *landhandel på Elverheim*. Sønnen Kristian overtok i 1938, og drev til 1957. Sverre Knutsen drev så fram til 1967, da butikken ble lagt ned i forbindelse med etableringen av Andebu Varesenter. Knutsen drev senere bensinstasjon på andre siden av veien. På folkemunne kalles stedet gjerne Klinkenberg fortsatt, over 60 år etter at den siste Klinkenberg flyttet!

Søre Vivestad brevhus ble opprettet i 1930, samlokalisert med butikken til Klinkenberg. Navnet ble senere endret til Søndre Vivestad. I 1968 ble brevhuset lagt ned, og slått sammen med posthuset ved sentrum.

Revetal

Som tidligere nevnt ble nye butikker ofte etablert der stasjonene på Eidsfossbanen ble plassert. Slik var det også på Revetal. Magnus Engebretsen Borge bygde hus og startet landhandleri og poståpneri på Borgestad (sør for bilverkstedet) tidlig på 1900-tallet. I 1910 kjøpte Adolf Gran eiendommen med butikk og varelager, og poståpneriet fulgte også med. Fire år senere flyttet Gran alt inn i sin nybygde forretningsgård, Østgård. I 1973 flyttet

butikken til det som var første byggetrinn av det nye varehuset, som etter hvert er blitt Revetal senter og inneholder mange ulike forretninger.

Arve Gran overtok butikken etter Adolf i 1941, sønnen, Sjur, kom inn i 1970, og nå har 4. generasjon, Martin, drevet Meny-butikken i noen år. Og 5. generasjon er nå også med i butikken, som vel kan sies å være et flaggskip i Meny-kjeden.

I 1998 åpnet Tommy Dahl en *Rema 1000-butikk* på Revetal. I 2017 flyttet butikken inn i nybygde forretningslokaler lenger sør på Revetal. Lukas Ljøterud er nå driver av butikken.

Elvestad

Der det er grunnlag for en butikk, kommer det ofte en til, og kanskje flere. På Revetal har det vært, og er fortsatt, flere som konkurrerer om kundene. Året etter at Ole Heian hadde solgt forretningsgården og butikken i Ramnes sentrum, bygde han Heiangården på Revetal og åpnet butikk der. Heian døde i 1920. Kort etter kjøpte Adolf Gran gården, og butikken der ble nedlagt. Senere kjøpte Heians enke, Susanne Heian, Elvestad (sør for veien til Brår), og hennes sønn, Lars Heian, drev handel her fra først i 1930-årene, etterfulgt av Else Heian og hennes mann André Langås. Alette og Håkon Hynne var de siste som drev butikken på Elvestad, som ble nedlagt i 1972.

Fossan

Fossane (senere Fossan) poståpneri ble etablert allerede i 1886. Hans Tjønn startet *Fossan Landhandleri* tidlig på 1900-tallet. I 1921 ble butikken solgt til kjøpmann Ellef Sønstegeard, og i 1932 overtok sønnen Gullik butikken. Han solgte butikken i 1946 til svoge-

Det var en gang ...

Dagens Revetal Foto: Odd Smedsrud.

ren Naubart Nilsen, som var den siste driveren av butikken og poståpneriet, sammen med kona Aslaug. Driften ble nedlagt i 1975. På Fossan var det også bensinsalg.

Svinevoll

Martinius E. Hjelmtvedt startet *Svinevold Landhandleri* i 1916. I 1936 kjøpte Signe, født Heian, og Håkon Hansen forretningsgården og butikken. Sønnen Sverre overtok butikkdrifta i 1972.

Aslaug og Naubart Nilsen utenfor butikken på Fossan.

Vi har tidligere nevnt at *Svinevoll Samvirkelag* flyttet butikken fra Vika til Svinevoll i 1957. Etter noen år ble butikken nedlagt, og samvirkelagets forretningsgård («det blå huset» som ble revet i 2018) ble solgt til Sverre Hansen. Han

flyttet sin butikk hit og innredet en av distriktets første selvbetjeningsbutikker.

Sverre Hansen og sønnen Svein Erik bygde ny butikk på Brekkeåsen og åpnet her i 1983. Samtidig ble butikkene på Svinevoll, Ekely og Sørby nedlagt.

Barkost

Sten Samvirkelag startet forretning på Barkost i 1933 med Thorleif Hegg som forretningsfører. Samvirkelaget startet med 10 medlemmer, ved 25-årsjubileet i 1958 var det 110 medlemmer fra Våle, Fon og Hillestad. Butikken hadde bensinsalg, og på 1950-tallet ble det bygget et fryseboksanlegg. Sist på 1990-tallet ble samvirkelaget oppløst, og forretningsgården og butikken ble solgt til Vidar Kristiansen som drev butikken videre som Sten Dagligvare. Etter ca. 10 år ble dagligvarebutikken nedlagt. Kristiansen åpnet da brukthandel i butikklokalene. I 2018 ble brukthandelen nedlagt.

Ekely

Ekely ble utskilt fra eiendommen Hornet ved Huseby as, på østsiden av veien. Mathias Huseby drev *Ekely Landhand-*

Svinevold Landhandleri i Eidsfossbanens tid, men butikken så slik ut så lenge den var i drift.

Butikken på Barkost.

leri etter 1916. Olaf Blixhavn Halvorsen drev butikken i 30 år fra 1928 (til 1958). Butikken ble bare drevet noen år av en Larsen (fra Bergenskanten), her har vi ikke funnet fullstendige opplysninger. Fra 1965 til 1976 ble butikken drevet av Randi Kristiansen. Hun ble avløst av sin bror Arne M. Hansen i 1976. Han og kona Laila (nå Jønland) drev butikken sammen, men han ble syk og døde sommeren 1978. Laila holdt på noen måneder, og sluttet i september 1978. Da sto en ung Svein Erik Hansen klar til å overta, og ble i praksis en konkurrent til sin far som hadde butikken på Svinevoll. Svein Erik Hansen hadde butikken i fem år til den ble nedlagt i 1983.

Brekkeåsen

Svein Erik Hansen og faren Sverre Hansen gikk sammen og åpnet ny og moderne butikk på Brekkeåsen i 1983 (se Svinevoll og Ekely over). Den er nå en del av Spar-kjeden. I 2019 er det fjerde generasjon som driver butikken, da Svein Eriks sønn, Steinar, har overtatt driften.

Sørby

I Re-minne 2017 hadde vi en lengre artikkel om Sørby. Her ble også butikkdriften omtalt. Anders Christian Backe flyttet sin landhandel hit fra Mellom Sørby (som skal ha vært Våles første landhandel, startet av Johan Jørgen Johannessen), og solgte eiendommen med forretning til sønnen Lars Backe i 1928. Her var også poståpneri. I 1950 overdro Lars driften av forretningen til sin sønn Arne Christian. Han utviklet forretningsdriften videre, inntil han solgte til Petter Tim Larsen. Han avviklet driften på Sørby i 1983. Det ble imidlertid fortsatt forretningsdrift i bygget noen år, men da som bruktbuikk.

I 1947–48 bygget Ole M. Søby en bygning på Sørby, hvor også han startet butikkvirksomhet. Denne ble nedlagt i 1953,

Dagens Sparbutikk på Brekkeåsen.

Sørby fra sør (ca. 1955), sentralt i bildet: t.v. Kommunelokalet, midt i: huset hvor Søbys hadde butikk, t.h. Backes hus som inneholdt butikk og postkontor, og frysebokser i låven helt til høyre.

og bygningen ble solgt til Våle Sparebank. Nå er det rørleggerbedrift i bygget.

Hengsrød

Hengsrød Landhandleri ble skilt ut fra gården Hengsrud i 1905. Her hadde vært ysteri, og i disse lokalene startet Lars Frellumstad butikk. Han solgte i 1918 til Torsten Amundsen Opstad. Datteren Margit Opstad drev forretningen her fra 1940. I januar 1953 brant den gamle ysterbygningen med forretningen, og hun solgte eiendommen til Trygve Sørby. Han døde i 1954, og Alfred Myreng kjøpte forretningsgården som nå var nybygget, i 1955. I 1966 overtok norsk-amerikaneren Wilhelm Wulff Nilsen etter Alfred Myreng, og drev der i årene 1966–69, da ble butikken lagt ned.

Ryk

I 1939 startet Ole Grotle landhandel på Ryk. Denne eiendommen, Åsheim, ble

utskilt fra gården Ryk, og her bygde ekteparet Grotle (seinere Grotli) hus og åpnet butikk. Den ble nedlagt i 1963 (eller 1964)

Grette

Grette Landhandleri ble utskilt fra Fjell, Nordre Grette, i 1927. De første eierne var M. J. Aschim (1927–1931) og P.J. Øvre-Vold (1931–1934). Kjøpmann Einar Rivelsrud fra Hof hadde butikken fra 1934 til 1956, og i en periode drev kona Hanna butikken alene. I 1956 solgte Rivelsrud butikken til kjøpmann Sigbjørn Johnsen fra Troms. Han døde tidlig, og datteren Vigdis og svigersønnen, Hans Narverud, fortsatte butikkdriften. Det var post og bensin der, og de hadde også varelevering til campingplassen/kiosken på Sandsletta. Vigdis husker de handelsreisende som et hyggelig innslag i hverdagen.

Gode minner fra en gammel butikk

Jeg er fra Nedre Bakstevold og mine besteforeldre og foreldre brukte butikken på Holtung og senere Samvirkelaget på Barkost som sin butikk. Jeg visste at det var en butikk på Ryk, men det var først høsten 1961 jeg ble kjent med denne. Jeg begynte på realskolen og måtte gå til Ryk for å ta bussen til Holmestrand. Når vi kom tilbake igjen med bussen var det å gå innom Grotli i butikken og det gjorde Olaf (nabogutten hjemme) og jeg hver eneste ettermiddag. Grotli, vi kalte han bare det, var i 1961 82 år gammel og var ikke lenger så rask til bens. Når det kom varer med bussen hjalp vi til med å få varene inn i butikken. Spesielt var det å hjelpe til med brus-kassene som vi bar ned den bratte kjellertrappa der den skulle stå til kjøling. Olaf og jeg var veldig godt fornøyd med lønna vi fikk for jobben. Når det var mindre ting som skulle gjøres fikk vi karameller og når det var større partier med varer fikk vi hver vår liten Solo. Dette var for meg to trivelige år med buss fra og til Ryk takket være butikken og den snille og trivelige kjøpmann Grotli. Han hette forresten Ole Johann og døde i 1969, 90 år gammel.

*En liten mimrehilsen
fra Svein Olsen*

Bensinsalget tok en brå slutt da en kunde var uheldig og rygget ned pumpa. Å sette opp igjen ny var da ikke aktuelt. Butikken ble avviklet i 1972. Eierne hadde da også butikkdrift i Holmestrand, som de drev videre.

Knutstad

Det har lenge vært landhandel på Knutstad i Undrumsdal. Kjøpmann Gullik Olaus Knudsen startet en landhandel i «Døvikstua» i 1882. I 1896 flyttet familien inn i nytt hus med nye butikklokaler på Knutstad. Sønnen Johannes Knudsen overtok *Knustad Landhandleri* i 1916, og han og kona Borghild drev sammen inntil han døde i 1939. Da drev hun med

Her er Gullik Olaus Knudsen foran t.v., bak ham sønnen Johannes, og ved siden av ham kommende svigerdatter Borghild. Bildet er et utsnitt fra et bilde av Sanglaget i Undrumsdal, om lag 1916. Mannen bak til høyre er ukjent. Gullik O. Knudsen var dirigent i sanglaget.

hjelp av barna, Gunnar og Beret, som etter hvert overtok driften sammen. Her ble det installert fryseboksanlegg, og de solgte også bensin og olje. Butikken på Knutstad ble nedlagt i 2002.

Vi har fått en prat med Beret Knudsen, se egen artikkel, side 27.

Solerød

Simon A. Jahre åpnet landhandel i hovedbygningen på Nordre Sollerød ca. 1890.

Solerød landhandleri ca. 1938. Gerd f. Næss på trehjulssyssel, og på butikktrapp med far, Jens Næss.

Dette varte noen år, så flyttet han. I 1923 startet Sigurd Berg landhandel i sidebygningen, som var eid av Georg Næss. Etter tre år overtok Jens Krokeborg og Jens Næss handelen og drev sammen noen år. I 1927 begynte de med bensinsalg. Bensinen kom i 200 liters fat med toget, og ble henta på Adal stasjon.

For å kunne selge varer som ble veiet opp, måtte de kjøpe justerte lodder til vekta. De nødvendige 10 loddene kosta 750 kr i 1928. Dette var mange penger!

Det måtte også søkes om løyve til å selge Landsøl hvert år. (Se side 26).

Fra 1929 ble landhandleriet drevet av Jens Næss alene. Han var også agent for Norske kjøpmenns assuransekasse. Som hos flere andre landhandlerier var det også her utkjøring av varer til kundene, sør i Undrumsdal på fredager og en lørdagsrunde til Adal. Her var også post i butikk fra 1945.

Næss kjøpte tomte i Lunden i 1955, og åpnet ny butikk der i 1958 med både landhandel og post. Butikken ble nedlagt i 1977, men fortsatte med post en stund etter det.

Lunden, Undrumsdal.

Hu yens Næss
Vil de lade Jellep faa
følgende varer han skal
til byen imorgen med vae
han skal komme opom
og betale han skulde varer
i byen idag, men
kan ikke reise i slys
ner skal snol betale i av-
1 pun kaffe drag naa
2 killo smør stavlene
10 killo marsgras 1 lys
1 pakke fizotikker
1 killo knak eller fiskeballer
1/2 pun sagagræs 2 haaber-
senen anlikaser blad
5 brød Margit Tvede

Handlelapp, tatt vare på av Næss.

Kilder

Takk til alle med tilknytning til butikkene, som har bidratt med opplysninger og private bilder.

Takk også for lånet av foto fra Håkon Westby og Odd Smedsrud.

Ramnesiana 1999: Butikkene i Ramnes

Ramnes Bygdebok

Våle Bygdebok

Håkon Westby: Tønsberg-Eidsfossbanen – Den postale historien

4.5 gnr. $\frac{10}{1928}$

Herr
Ordfører Kjøpsøl,
Våle.
Uundtvungen bedrag
hermed det arde herrestyre om
rett til å selge landsøl for Solerød
Landskapsforretning for året 1928.

Undrumsdal 9. januar 1928.
Ordfører
J. Krokstad.

Ovanstående andragende blev i herrestyremøde den 30. f. m.
indvilget.

Vaal: herrestyret, den 4/12-28.

O. Martinussen
bestyrer.

Søknad om rett til salg av Landsøl for Solerød landhandleri 1928.

Beret Knudsen

– et liv med landhandel

Eva Anfinnsen

***Vi har nevnt Knudstad landhandleri i artikkelen om butikker.
Et landhandleri var menneskene som drev det.***

Det var Berets bestefar, Gullik O. Knudsen, som startet handel, først i Døvika i 1882, Undrumsdals første landhandleri. Undertiden fant han ut at det var en fin beliggenhet ved Knutstad, og i 1885 kjøpte han sju, og i 1905, 20 dekar jord. Den gangen var det bare skogkratt der, – dyrka mark som var tilgrodd, – og han selv og kona og barna ryddet jorda her, og bygget hus hvor det ble innredet for butikk, samt uthus for litt husdyrhold. Butikken ble åpnet i årsskiftet 1886/1887. Det lå gunstig til for handel i et veikryss, trafikken gikk forbi der, og dermed kom også kunder.

Sønnen Johannes (født 1888) overtok butikken i 1917. Han giftet seg med Borghild,

Beret Knudsen, 95 år seinere.

(født Lunaas, 1893), og fikk to barn, Gunnar, født i 1920, og Beret født i 1923.

Johannes Knudsen døde i 1939. Kona og barna overtok ansvaret for handelen.

Det hadde vært trange tider gjennom 30-årene. En landhandel på bygda ser og merker hvordan folk har det.

Da faren døde, var Gunnar og Beret henholdsvis nærmere 20 og 17 år. Noen planer for livet ble snudd opp ned på, de måtte jo trå til i butikken.

Beret i høyet, ett år gammel.

Gunnar tok artium i Horten i 1940.

Beret gikk på Skiringssal folkehøyskole, og tok så Otto Treiders handelsskole i Oslo, mens hun bodde på hybel der inne.

Moren, Borghild Knudsen, var driftig og aktiv i både politikk og foreningsliv i bygda, ved siden av å holde butikken godt i gang med hjelp av barna. De tre må ha hatt et unikt samhold. Hun døde i 1994, 101 år gammel. Det står å lese i Tønsbergs Blad i forbindelse med 100-årsdagen at hun kunne ikke reise bort for å feire, og la barna i stikken. Beret bærer gode gener.

Det er hun som skal fortelle nå

Og hun har mange minner å tenke tilbake på, nå som beoer på Helsehuset på Revetal. Hun sitter i rullestol. Med ben som ikke kan bære lenger. Hun har dem ikke. Leggene er borte. Hun fikk for noen år siden sår på beina som ikke ville gro. Det var ingen annen utvei

enn å amputere, hvis hun skulle leve et brukbart liv videre. Med et års mellomrom mistet hun dem begge, ett i 2013 og ett i 2014.

Men humøret beholdt hun.

Vi snakker om utviklingen i samfunnet, og i handelen. Hun minnes da de solgte alt i løsvekt. Mel og sukker, alt i poser og veiet opp. Kjøttvarer og ost.

Drops fra spann i hjemmelagde kremmerhus. Hvem av oss med barndom fra 50-tallet husker ikke dropsspannene med lekkeriene – bringebærdrops, blanda drops, Kongen av Danmark, kamferdrops – det har vært mange barnehender som har fått drops i kremmerhus. Og noen i hjemmelagde kremmerhus på Knudstad.

Å selge sirup i løsvekt var en historie for seg. Sirupen var i tønne med tappekran. Kunden kom gjerne med spann som det ble tappet i. Men det kunne være tra-

velt, og av og til så travelt at en glemte å stenge tappekrana. Å komme tilbake til sirupstønna da, var ingen fornøyelse! Å tørke opp sirup fra golvet er det vel ingen som ønsker seg. Men de måtte, reint og ordentlig skulle det være. «Sirup var det fælt å tørke opp!» sier hun. – Det kunne være en hjelp å bruke tørr-is.

Kavring ble også solgt i løsvekt, kavringene hang i en kurv oppunder taket.

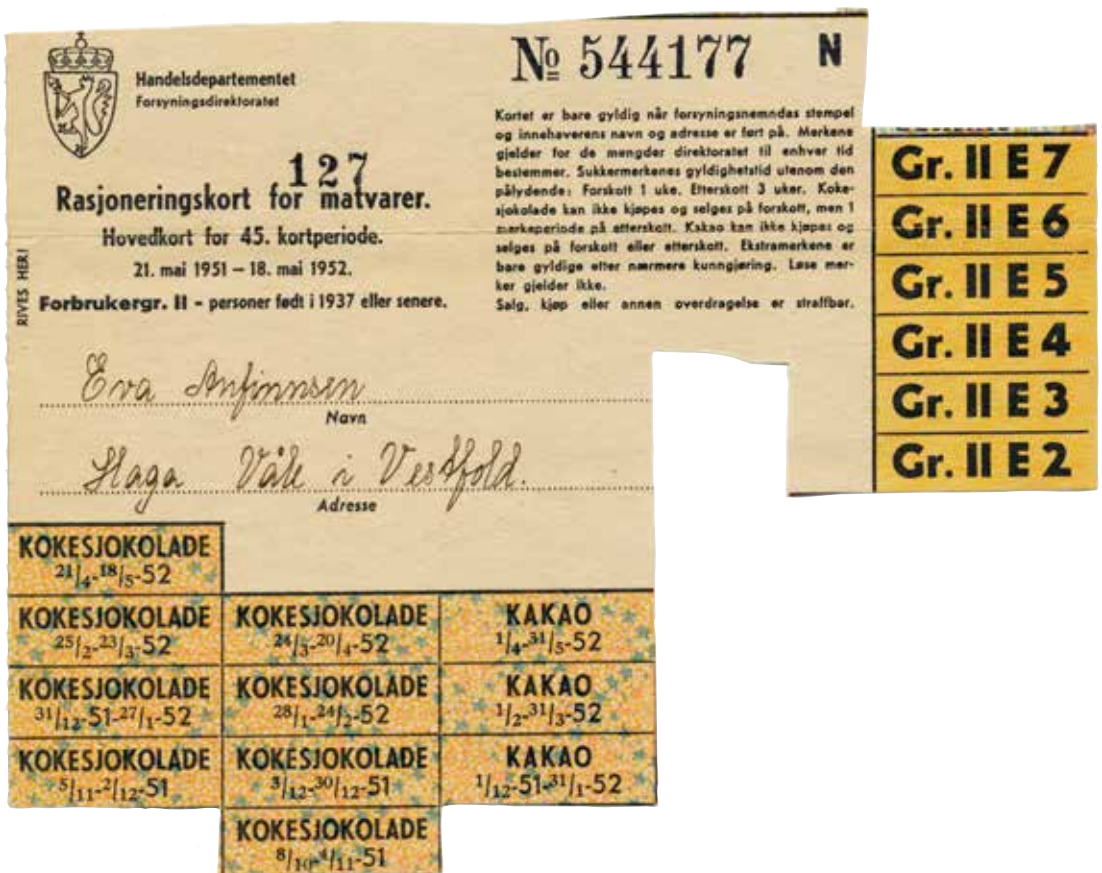
I krigs- og etterkrigstida var det forsyningsmerker, rasjoneringskort, en handlet med. Det var mangel på så mye, og familiene fikk utdelt merker, på varer.

En trengte for eksempel sukker. En måtte da klippe et merke hvor det sto

angitt hvor mye sukker ett merke gjaldt for, dette ble levert i butikken. Butikken leverte kundenes merker til forsyningsnemnda i kommunen, som sendte tilbake til butikken et skjema med liste over alle varene de hadde fått merker for fra denne butikken, og så kom det bil fra grossist og leverte disse varene.

Landhandleriet inneholdt så mye

I tillegg fra matvarene, fantes alt fra stoffer i metervare, undertøy, arbeidstøy, torvstrø, verktøy, hesteko/søm. Det var hesjetråd (ståltråd) og piggråd, det var fôrmel, det var store tønner med olje, samt fargepigment i pulverform som ble blandet med olje i literspann som kunden hadde med. Det var mulig å få tak i det meste her.

Eksempel på rasjoneringsmerker.

Lenge hadde de også en spyttebakke i butikken. Dette var nok tilbake i 30-årene. Moren byttet sagflis i den daglig, men det kunne jo skje at noen spytta utafør, og det var ikke akkurat delikat, minnes hun. De fikk seinere innrammet og hengt opp et skilt ved utgangsdøra:

Spytt ikke på gulvet.

De åpnet frysebokssentral på femtitallet. Nøkkel til boksene hadde de i butikken – ekstranøkkel for kunder som hadde glemt å ta med seg sin egen hjemme når en skulle hente søndagssteika.

Det var også etter hvert som det ble mer biltrafikk, bensin og olje til salg på Knutstad, mange landhandlere hadde det.

Faren hadde utvidet butikken noe da han levde. På 70-tallet foretok de en større utvidelse og modernisering. I 1978 sto selvbetjeningsbutikken klar, med handlevogner, og kjølerom. De ble med i Livi-kjeden, som ga fordeler når de skulle kjøpe inn varer.

Og de kjørte ut varer. Det var det Gunnar som sto for. Etter at butikken var stengt om ettermiddagen, leverte han varer som var bestilt av folk som ikke så lett kunne komme til butikken. Det var god service!

Ikke bare idyll – men et godt liv

Det var et fast kundegrunnlag og hyggelig nabolag. Det var trygge omgivelser på den måten. Men beliggenheten med Sørlandske hovedvei, seinere E-18 rett forbi, var både en fordel – noen stoppet

underveis for å handle – og en ulempe, det kunne bli på uønskede gjester.

Noen ganger var det uhyggelig, de bodde jo i huset. Beret sier det var ganske mange innbrudd. Det følte utrygt, når det ble kastet steiner inn gjennom vinduene ble det lite søvn!

Det var ofte ølkasser som ble stjålet. Men også andre ting.

En gang husker hun spesielt. De hadde hatt et stativ stående med dongeri arbeidstøy. Dette ble stjålet en natt. Det var ingen god følelse med nok et innbrudd.

Men noe skjedde. To-tre år etterpå kom en ung mann inn i butikken og spurte etter sjefen. Det ble Gunnar han snakket med. Han sa seg lei for å ha vært en av dem som hadde vært med på tyveriet av arbeidstøyet. Og så betalte han tilbake det han mente måtte ha vært sin andel av det som var stjålet. Det var jo et plaster på såret!

Når det gjaldt penger og oppbevaring minnes hun tilbake til sin bestefars tid. Han hadde en skuff med en trebolle oppi. I den lå pengene, og han lukket opp og igjen skuffen uten noen form for lås og beskyttelse, og en kan vel gå ut fra at alle visste hvor de pengene var. Men det ble ikke noe borte derfra.

Bollen har hun gitt til en fetter, og håper den blir tatt vare på som et familieklenodium. Verken hun eller broren stiftet familie og har ingen etterkommere.

En ettermiddag Gunnar skulle kjøre ut varer, ble han dårlig og greide det ikke. Han måtte få en til å gjøre det for seg. Om morgenen etter kom ambulanse, beina ville ikke bære ham. Det ble

sykehuset, og etter tre måneder døde Gunnar.

Da ble det også slutt på butikken. Dette var i 2002. I en avviklingsperiode fikk Beret hjelp av en snill fetter fra Oslo, og hun framhever også snille og forståelsesfulle naboer som hjalp til. Det var vemodig å avvikle butikken sier hun. Det er ikke vanskelig å forstå.

Som tidligere nevnt bor hun nå på Helsehuset. Her har hun bodd siden det var nytt, og før det bodde hun på Våle sykehjem et par år.

Hun sier hun trives godt, er fornøyd med livet som det ble, og som det er. Og det virker sånn.

De nære ting

Arne Paasche Aasen

Ditt sinn monne flyve så vide omkring,
det er som du glemmer de nære ting.
Det er som du aldri en time har fred
du lengter bestandig et annet sted

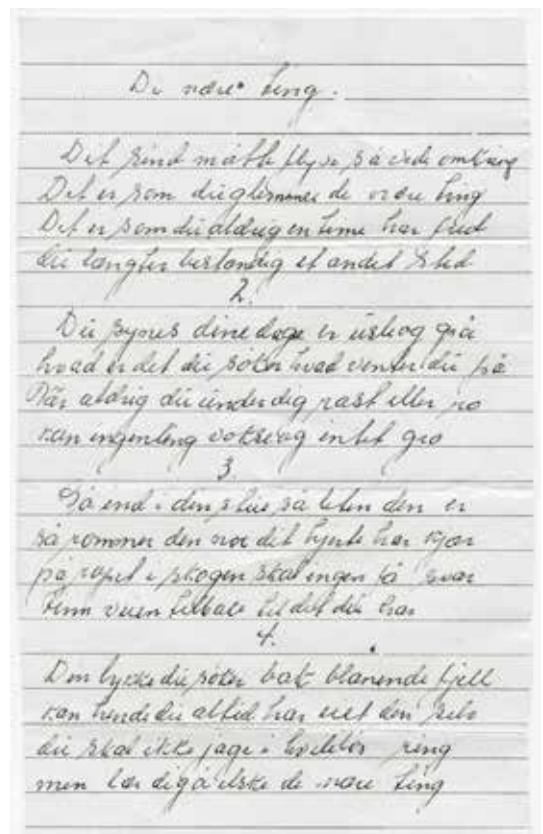
Du syns dine dager er usle og grå,
hva er det du søker, hva venter du på?
Når aldri du unner deg rast eller ro
kan ingenting vokse og intet gro.

Gå inn i din stue hvor liten den er
så rommer den noe ditt hjerte har kjær.
På ropet i skogen skal ingen få svar
finn veien tilbake til det du har.

Den lykken du søker bak blånende fjell
kan hende du alltid har eiet den selv
Du skal ikke jage i hvileløs ring
men lær deg å elske de nære ting

I noen av utklippene undertegnede fikk låne, lå avskrift av et kjent dikt: De nære ting, av Arne Paasche Aasen. Vel verdt å lese og tenke på.

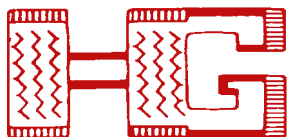

Leieskur ▫ Høvling ▫ Materialsalg

Tlf.: 33 06 04 73 Mobil: 911 19 472

3178 Våle

**HASLESTAD
GUMMISERVICE AS**

3174 Revetal • Tlf.: 33 06 28 90

hg@haslestadgummiservice.no

www.haslestadgummiservice.no

HASLESTAD OLJE OG VARME AS
Din lokale oljeleverandør

Fyringsolje ▫ Parafin ▫ Smøreolje ▫ Diesel

Tlf.: 33 06 28 90 Industriveien 11, 3174 Revetal

Bygg i betong

ISOmur

Postboks 16, 3164 Revetal - Tlf: 33 39 63 41

Gårdsdrift i Vivestad 1945–1955

– snart et glemt kapittel?

Pål Skappel

Vivestad var bygda med små og mellomstore gårdsbruk i et bølgende landskap med både bratte og flate jorder. Her gikk bekkene åpne og i slynger. Jordveien var egnet til husdyrhold og liten som stor ble gårdene drevet på samme måte, bare antall dyr varierte etter hvor mye dyrka jord og utmark gårdene disponerte.

I 1947 var det 75 gårder i bygda og cirka 480 mennesker bodde her. På disse gårdene var det nærmere 460 kuer og rett under 120 hester pluss kalver, kviger, okser, griser og høner. I gjennomsnitt var gårdene om lag 100 mål. Gårdene i Vivestad har jevnt over mye skog. Samarbeidet mellom naboer om hest og redskap var vanlig, og de lærte av hverandre. Sjølvbergingstanken og bruk av lokale ressurser var fremherskende, det ga trygghet og forutsigbarhet.

Skogen var en viktig ressurs og ble vanligvis drevet etter plukkhogstprinsippet. Plukkhogst vil si at de største trærne blir hogd, mens resten står igjen. Dette fører til en bedre bevaring av skogbunnen enn med flatehogst. I skogen var det mye orrfugl og tiur samt annet vilt. Det var blåbær og tyttebær i rikt monn. De nære skogsområdene og liene ble ofte beiter for kuer, hester og ungdyr, men like ofte ble bratte jorder brukt som beite. I liene var det blandingskog. Dyrene holdt landskapet åpent. Jorda var fruktbar og humusinnholdet bygde seg opp, i tillegg var jorda rik på meitemark. En allsidig

driftsform ga mange ben å stå på. Vekselsbruk var vanlig og hjalp blant annet til å håndtere ugraset. Enga med høyproduksjon utgjorde mesteparten av dyrkingsarealet. Hesjing ble vanlig etter at rødkløveren kom i enga.

Dette var tiden før traktoren ble vanlig på gårdene, og det var hesten som var trekraften både i jord- og skogbruket, til transport og brøyting av snø på de mindre veiene. Bøndene var avhengig av flinke hester, og mange så nok på hesten som en god venn! Redskaper var tilpasset hesten og spesialisert til forskjellige arbeidsoppgaver. Viktige redskaper på denne tiden med hest som trekraft var slåmaskin, sleperive, hjulrive, plog, ard, hestehakke, såmaskin, selvbinder, trollramme, potetopptager, lunnedrag, geit og bukk, harv og treskeverk. På et av de minste brukene ble det brukt vendeplø for hest (bakkeplø). Den ble blant annet brukt til å pløye bratte jorder.

Mye av arbeidet var allikevel manuelt, og gode håndredskaper var også viktig for å få gjort arbeidet, slik som høygaffel,

skyffel, møkkagreip, spade og såkasse med hjul og håndtak for å nevne noen. Såkassa var 4–5 meter bred og ble brukt til såing av gras- og kløverfrø. I en katalog fra Felleskjøpet i 1952 kan man se minst 75 forskjellige utstyr, redskaper og hjelpemidler som var tilgjengelig for gårdsdrifta og denne arbeidsformen.

Flere gårder hadde jordkjeller til lagring av poteter og grønnsaker, ellers var lagring i framhusets kjeller mest vanlig. Egne gårdssager til å sage tømmer til plank og bord fantes også mange steder. Gårdssmier var heller ikke uvanlig, og mange kunne derfor reparere redskapen og sko hesten selv.

Menn og kvinner hadde gjerne forskjellige arbeidsområder. Mennene jobbet ute på jordene, i skogen, i smia og på saga. Kvinnene hadde en viktig plass i gårdslivet. Melking, fjøsstell og kjøkkenhage var vanligvis kvinnes jobb, i tillegg til brødbaking i vedfyrt baksteovn, matlaging, rengjøring og stell og pass av unger. Kvinnene hermetiserte kjøttkaker og koteletter på glass til lagring. Melkeproduzentene hadde vanligvis separator for å få ut fløten av melka, og det ble laget

ost og smør. Mest vanlig var det å levere melk til meieriet i Tønsberg. På denne tiden kom melkemaskinen. Det gjorde at arbeidet i fjøset ble enklere. I onnene deltok kvinnene også i utearbeidet, og som en av bygdas eldre menn sa: «Kvinnene var i grunn over alt!».

I onnene var man ofte avhengig av ekstra hjelp, både slekt, naboer og andre kunne delta. Barna var med og hjalp til når det var nødvendig, bl.a. med lukearbeid og å hente kuer hjem fra beitet. Barna var også med i onnene. Sønn av en bonde fortalte: «Jeg lærte å bruke hendene mine».

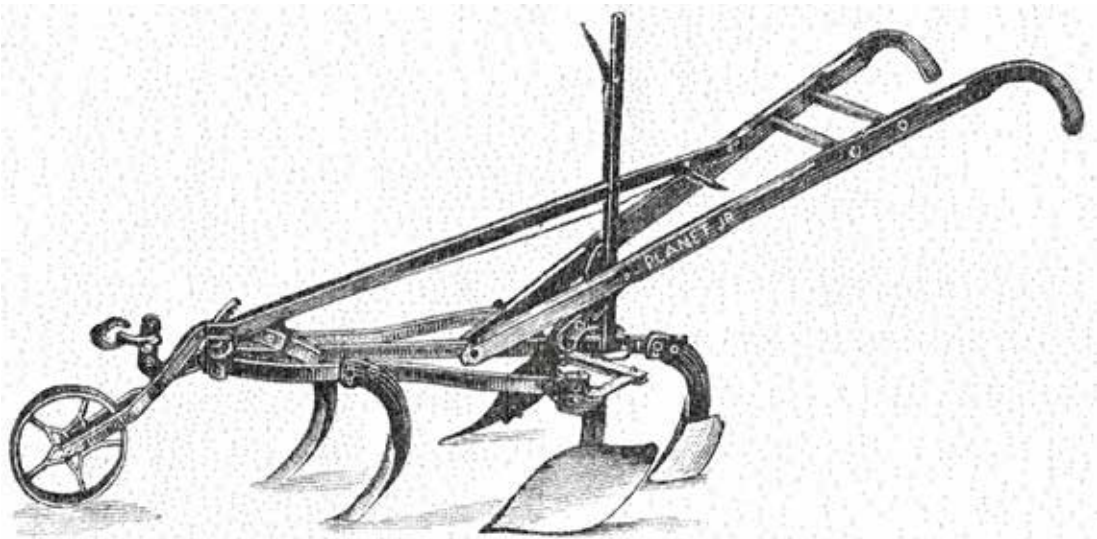
Birøkt var et vanlig innslag i Vivestad. På 13 gårder og plasser var det bikuber. 20 bikuber på en gård var ikke uvanlig. Beite, åpen skog og blomstereng var trekk-kilde for biene. Honningen var et populært tilskudd i kosten.

Det var mye ørret av pen størrelse i bekkene. Å hente et knippe med ørret var ikke uvanlig.

Gårdsdrift på denne tida ga sjelden noe stort overskudd, men mat og penger til det mest nødvendige var det alltid. Mange

Arbeid med sleperive.

Tegning av hestehakke.

bønder reiste på hvalfangst om vinteren, dette ga kjærkommen ekstrainntekt. Det at man produserte mange varer på egen gård gjorde at man var mindre sårbar for ytre kriser i storsamfunnet. Som en av sønnene på en gård fortalte: «Arbeidet var hardt, men foreldrene mine klaget aldri».

Hvordan påvirket årstidene arbeidet?

Planlegging gjennom året krevde en tilstedeværelse som sikret kontinuitet av driften og arbeidet.

Aktiviteter om vinteren var å hugge tømmer og ved. Stokkene ble kjørt ut av skogen med hest. Geit og bukk ble brukt og noen ganger lunnedrag. Noe barking kunne det være. Vinteren var også tid for reparasjoner og håndverksarbeid, og dette var også tida for å kjøre ut husdyrgjødsel. Dette ble vanligvis gjort med slede, og møkka ble lagt i hauger på jordene.

Tidlig på våren ble møkka spredd utover med greip eller møkkaspreder. Når jorda var varm nok, så kunne de sette poteter. Hest med ard ble ofte brukt til å trekke

opp furer klart til setting av potetene. Korn, eventuelt med gjenlegg (engfrø) og kålrot ble sådd.

På høysommeren måtte graset slåes og hesjes opp til høy. Hest med sleperive dro graset inntil staur og hesjetråd og det gjorde det lettere for folk å lempe graset opp på ståltråden med høygaffel. Det var vanlig med tre tråder.

Det ble liggende noe gras her og der etter hesjinga. Det ble samla opp ved å kjøre over arealet med hjulrive. Graset stod på hesjer i lange rekker og tørket. Når høyet var tørt ble det kjørt inn på låven med høyvogn og hest. Det ble fortalt at hullene til hesjestaurene fra fjoråret kunne brukes om igjen året etter når hesja skulle settes opp!

Sommer betød også radrensing og håndluking av kålrot og hypping av potet med hest og hestehakke.

Noen hadde anskaffet trollramme, på den kunne det monteres forskjellig utstyr til såing, hypping og radrensing. En bonde-

sønn fortalt: «Da jeg skjønnte at det gikk an å rense radene med kålrot slik ble jeg veldig glad, for det betydde mindre slitsomt arbeid for meg!» Sommeren var også tid for stell i kjøkkenhagen, samt høsting av bær.

På høsten ble kornet skåret og bundet i kornband. Disse ble så satt fire og fire mot hverandre til rauk. Kornbanda kunne også tres på staur – sneis, eller hesjes. Det siste var sikrest i dårlig vær, men ikke så viktig i tørt vær. I denne situasjonen var selvbinderen et kjærkomment redskap for å lage nek. Hesjene for korn hadde også tre tråder. Det var vanlig å sette kornbanda på bakken inn mot ståltråden fra begge sider. Så ble det lagt kornband bøynd over nest tråd, og endelig siste rad over siste tråden fra andre kanten. Ved gjenlegg valgte noen å henge opp alt for å spare engspirene.

Høsten var også tid for å ta opp poteter. Skolens høstferie var opprinnelig «potetferie», poteter var viktig, barna måtte hjelpe til og hadde derfor fri fra skolen. Ofte ble det benyttet ekstra hjelp i dette arbeidet, det gjaldt å få potetene i hus! Potetopptageren med hest lettet arbeidet.

Pløyingen foregikk også på høsten, som oftest med to hester. Bærplukking og annen innhøsting måtte også gjøres, og råvarene måtte lagres og bearbeides.

Andre aktiviteter i bygda

Selv om gårdsarbeidet tok mye tid, ble det også tid til andre gjøremål. Flere hoppbakker ble ryddet og bygda opp i denne tiden, bygdas badstue ble bygget i 1947 og rett nordøst for badstua ble det bygget en fotballbane i perioden rundt fram mot 1953. Banen ble et populært møtested for ungdommen i bygda, og

dette viser at bygdefolket rakk mer enn å jobbe!

Mer enn 65 år har gått, og det å gi en karakteristikk av disse menneskene på denne tiden jeg beskriver, er ikke lett. Folk virket trygge, de visste hva de hadde, hva de hadde å rå over. De var frie i den forstand at arbeid, virke og omgivelsene hadde sin rytme og samme syklus hvert år. Det var en god tone folk imellom og mange stakk innom naboen om kvelden, de var mer sosiale.

Kanskje bøndene var mer like, på grunn av noenlunde likt næringsgrunnlag? Selv om hverdagen kunne være et slit, var folk ofte tilfredse med det de hadde. De var avhengige av været og av hverandre. Det var alltid mat på bordet, og folk var alltid klar for nye utfordringer. Søndagene var fridager.

I en artikkel i Bygdenes Blad 15.10.1947, står det skrevet at ungdommen vender bygda ryggen og reiser ut. Dette står noe i kontrast til vitaliteten vi kan se i bygda disse årene, men sett i lys av samfunnsutviklingen, og tap av kunnskap fra disse årene, kan vi kanskje forstå at driftsformen endret karakter og mål.

Dette tar ikke bort inntrykket som jeg sitter igjen med, et bilde av stolte mennesker i et vakkert landskap. Denne perioden i Vivestads historie er noe vi kan være stolte av!

Kilder

Forfatteren har gjennom flere år intervjuet ti personer fra Vivestad som har kjennskap til og kunnskap om, datidens gårdsdrift. Artikkelen bygger på deres fortelling.

I tillegg er bokverket «Norske Gardsbruk, Vestfold II» av Bjanes, Dietrichson og Berg, fra 1947, benyttet som kilde.

Byggmester

EGIL RAGNAR LIE

Borgeveien 16, 3178 Våle

33 06 05 73

900 65 473

Alt i nybygg og restaurering!

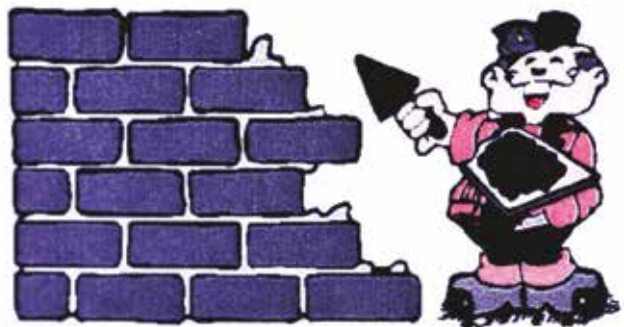
Murer

Odd Henry Solberg

Hvitsteinveien 11, 3178 Våle

hesolber@online.no

481 52 675

**Alt innen mur og puss
Fliser og peiser**

- ekte kjøkkenglede

Din favorittfarge?

- ✓ Velg mellom 12 standardfarger - uten pristillegg!
- ✓ Valgfri farge mot et pristillegg
- ✓ Skreddersydde kjøkken med 30 års garanti

Finn din favoritt og bestill tegnetime på huseby.no

- ekte kjøkkenglede **Huseby**[®]

Vi leverer også
BAD og **GARDEROBE**
i samme gode og trygge
Huseby-kvalitet!

Huseby Kjøkkensenter Våle

Gjelstadveien 38B, 3178 VÅLE. Tlf. 33 06 12 40

Prestedatteren og polfareren

Eva Anfinnsen

Unge Kamilla Schiørn sitter på Våle prestegård og skriver brev. Kanskje sitter hun på ett av rommene i andre etasje og ser ut over landskapet utenfor. Mottakeren er en enda yngre gutt, en som skulle bli viden kjent som polfareren Roald Amundsen.

Lite visste de da om hva framtida skulle bli, men i en periode var de opptatt av hverandre. Sikkert forelsket.

Fredrik Sigismund Schiørn (15.08.1830-13.12.1908) kom som sogneprest til Våle fra Varteig i Østfold i 1883. Han hadde sju barn, to av dem døde tidlig. De to yngste var Sofie Henriette Kamilla, og Fanny Marie Therese. Fanny, den yngste, har jo fått et rom oppkalt etter seg

Unge brevskrivere; Kamilla og Roald. Foto fra Nasjonalbiblioteket.

Familien Schiørn fotografert i 1892 i Holmestrand. Foran fra venstre Frederik Sigismund og Sophie Henriette Camilla Schiørn. Bak står de fem barna som vokste opp – Sofie Henriette Kamilla, Joakim, Fanny Marie Therese, Karl Theodor og Johan Ludvig.

på Våle prestegård, og noe om hennes historie er også samlet der.

Den nest yngste var Sofie Henriette Kamilla, som kalte seg Kamilla (i Våle bygdebok står hun som Camilla, mens hun selv skriver med K).

Vår historie dreier seg i hovedsak om henne og hennes brev til Roald Amundsen.

I Svartskog ligger Roald Amundsens hus Uranienborg, som var hans hjem de siste 20 årene av livet hans, inntil han forsvant i 1928.

Amundsens hus Uranienborg. Foto: Follo Museum, MiA.

Han hadde vært på farten med sine ekspedisjoner både i Arktis og Antarktis, og fikk brev og telegrammer fra fjern og nær, kvinner og menn, kongelige og andre selebriteter. En kan anta at det han hadde med seg av eiendeler i huset, var ting som betydde noe ekstra for ham.

Ved Follo Museum, Museene i Akershus, arbeider fagkonsulent Anders Bache spesielt med samlingene ved Uranienborg. Noe av det de har funnet her, er en sort portemoné med syv brev fra ei ung jente i Våle. Brev skrevet lenge før noen av de andre som er funnet, og som er lest av svært få.

Anders Bache skriver til oss:

Brevene fra Kamilla Schiørn er en unik historie om Roald Amundsen. – og kanskje forteller de mer enn det som står skrevet. Brevene er en del av samlingen tilhørende huset til Roald

En sort portemoné med spennende innhold. Begge foto: Follo Museum, MiA.

Amundsens på Svartskog. Huset, som Amundsen ga navnet Uranienborg da han kjøpte det i 1908, gir et unikt innblikk inn i Amundsens liv ved at det forteller historier om det livet han levde utenom isen.

I 1928 lukket Roald Amundsen døren til Uranienborg for siste gang, han skulle ut i isen for å lete etter en italiensk ekspedisjon som var blitt savnet nord for Svalbard. Amundsen hadde tenkt å være borte noen dager, men så ble det ikke. Den franske flybåten Lat- ham 47, som Amundsen og fem andre dro av gårde med sommeren 1928, ble aldri sett igjen etter at den tok av fra Tromsø 18. juni 1928.

Uranienborg ble stående slik han forlot det. Og ennå i dag står det slik.

Sengen ligger oppredd, bildene henger på veggen, brevene ligger i skrive- bordsskuffen.

Alt sammen gir et unikt innblikk inn i Amundsens liv, og i tillegg gir det oss muligheten til å dykke ned i de historiene Amundsen selv ønsket å ta vare på.

Det er grunn til å tro at alle brev, alle gjenstander, fotografier og objekter som ligger rundt i huset ligger der av en grunn. Når det gjelder brevene fra Kamilla Schiørn, som spenner fra tidsrommet 1884-1886, er de skrevet over 20 år før Amundsen i det hele tatt flytter til Svartskog, at de i dag befinner seg i samlingen fra dette huset, betyr både at de først er spart på i over 20 år, og dermed pakket ned, for dermed å ha blitt flyttet med til Uranienborg. Det er derfor stor sannsynlighet for at disse brevene har hatt en betydning

for Amundsen, de er ikke bare tatt vare på, men de er tatt med videre i livet.

Fra et av brevene fra Kamilla, skrevet januar 1886 finnes også to unike objekter. Det ene er en liten pung, sydd i silkestoff med en brodert blomst på fremsiden. Kamilla selv omtaler silkepungen i brev til Amundsen i januar 1886; «Nu har jeg arbeidet silkepungen færdig til dig kjæreste Roald, og jeg haaber du ikke vil forsmåa den. Jeg synes forresten, at ingenting er pent nok til dig og saa er det med den ogsaa.»

Det andre er en liten hårløkk. Den er ikke omtalt i brevet, bare ligger der, som en del av Kamilla til Roald.

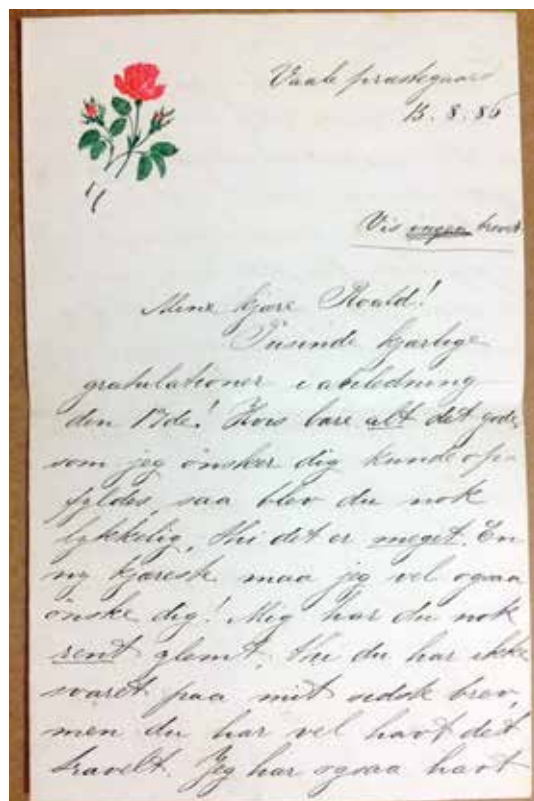
Vi vet ikke hva slags forhold Kamilla og Roald hadde. Vi vet ikke hva Roald svarte, og vi vet ikke hva de følte.

Men det vi vet er at Kamilla Schiørn skrev 7 brev til Roald Amundsen og at han sparte på dem hele livet sitt.

Hvordan kom de til å kjenne hverandre? De har nok møtt hverandre som barn mens Schiørn var sogneprest i Varteig,

Hårløkk fra Kamilla til Roald. Silkepung.
Begge foto: Follo Museum, MiA.

Begge foto: Follo Museum, MiA.

og Amundsen hadde familie i Hvitsten. Han var på besøk her hver sommer og i juleferiene, hos sin onkel Carl.

I ett av brevene sier Kamilla at hun og Amalie skal til Holmestrand. Amalie er nær slektning av Roald, så det virker som det har vært mye kontakt mellom familiene, siden også Amalie en periode befinner seg på Våle prestegård.

Vi gjengir innhold fra et par av brevene:

Vaale 14.7.1884

«Min kjære, kjære Roald!
Da du i morgen fyller dit tolvte aar, kan jeg ikke afholde mig fra at sende dig min hjerteligste gratulation i anledningen, og de kjærligste ønsker for din i taage innhyllede fremtid, samt bøn om at du maa holde ligeså meget af mig i det kommende aar, som jeg haaber du har gjort i det forsvundne aar!!!»..

«ja nu nyter du vel dine ferier rigtig godt paa det deilige Hvidsten. Vi har det ogsaa bra her, vi læser høit, spadser, kjører og fornøier os på bedste maade. I dag skal Amalie, [...] og jeg ned til Holmestrand og da vi skal have brevet med maa jeg nok slutte [...]»

25.1.1886

«Kjære, kjære Roald!

Tusind, tusind tak min kjære Roald for dit morsomme brev, du kan tro jeg blev glad, thi jeg troede næsten, at naar du kom ind til Christiania, så vilde du rent glemme mig, men det saa jeg jo nu, at du ikke havde gjort. Ser du jeg bruger det fine papir jeg fik af dig, og du kan tro jeg er glad i det. Du siger du begynte at angre, at du havde reist med det samme toget gik og du kan nok vide jeg ogsaa syntes det var leit. Myhre kom til Andersens to dager efter, og da kan du tro han ærtede mig med dig, men saa gav jeg ham ordentlig igjen, næsten ligesaa godt som du gjorde på Hvidsten.»

«Nu har jeg arbeidet silkepungen færdig til dig kjæreste Roald, og jeg haaber du ikke vil forsmå den. Jeg synes forresten, at ingenting er pent nok til dig og saa er det med den ogsaa. Tænk at du kanskje kommer til at reise til Holland til sommeren! Hvor det maa bli morsomt for dig. Kanskje du inviterer mig med, tænk hvor hyggeligt vi to skulde have det. Nei dette er jo bare spøk. – Lev nu vel saa længe min egen kjære Roald, og glem ikke ganske din veninde! Du maa endelig hilse dine forældre, fremfor alle din kjære mor, ogsaa dine brødre og Kristian maa du hilse, men vær selv kjærligst hilset fra din egen hengivne Kamilla.

P.s. Jeg skal aldrig vise dine breve til noget menneske, men saa maa ikke du heller vise mine til nogen. Naar du har tid og lyst ved du nok, det vil glæde mig umaadelig meget at høre fra dig.

Din K.»

Kamilla Sciørn ble boende i Våle hvor hun giftet seg og fikk barn, først gift med Jørgen E. Lefsaker, og etter hans død i 1902 giftet hun seg året etter med Fredrik Oluf Østerud.

Hun døde på Våle hvilehjem i 1952.

Kilder

Anders Bache, fagkonsulent ved Follomuseene, museene i Akershus, – korrespondanse
Sigri Sandberg, Anders Bache: Polar kjærlighet. Dokumentert lidenskap 1884–1949. Gyldendal 2018.
Våle bygdebok bind 1, annen del
Familiebildet er mottatt fra Varteig historielag; som igjen angir kilde: «Prost Joakim Schiørn – Kråkerøys store folkeprest», MITT forlag, 1995.

ALT I BILREPARASJONER EU-KONTROLL

33 06 49 25

info@tkauto.no www.tkauto.no

Du finner oss på Revetal!

Innelagret ved til salgs!

All Ramnesved er lagret innendørs og vi leverer tørr ved i henhold til Norsk Standard 4414.

Ved som lagres innendørs etter god tørk utendørs, holder seg tørr selv om det regner og blåser fuktig luft utover høsten.

25% av norske husstander har ved som hovedoppvarmingskilde. Bruk av ved er klimanøytralt, det betyr at det blir frigjort like mye CO₂ om trevirket råtner i skogen eller om det blir brukt som brensel.

Priser:

Bøk: 1200,- kr for 1000 liter

Bjørk: 1200,- for 1000 liter

Gran: 800,- kr for 1000 liter

Prisene er inkl mva. Selger i 1.000 liters sekker på europall

Kontakt:

Ramnesved v/Nils Regin Behle
Prestegårdsveien 49
3175 Ramnes

Mob: 99 22 39 73

Mall: nilsregin@ramnesved.no

www.ramnesved.no

ELEKTRIKEREN MED

ALT I ORDEN

innen sterk-og svakstrøm

T: 33 06 10 20
altinstallasjon.no

ALT
INSTALLASJON

EL-PROFFEN

VI HAR LØSNINGEN

DET GRØNNE SKIFTET

Energisparing, solenergi,
lading, og rådgivning

T: 33 06 10 20
altpluss.no

ALT+

GJØR EN FORSKJELL

Sandsletta – og veien dit

Eva Anfinnsen

**- Hei, skal vi ta en tur på stranda?
- Gjerne!**

Fram med badedrakt, håndkle, teppe eller luftmadrass, litt niste, noen lommepenger. Bagen klemmes fast på bagasjebrettet på sykkelen og vi er på farta.

Med Sørby som utgangspunkt sykler vi ned Haga-hellinga, tar av ved Meskumski og opp Rostad-bakken, bortover forbi Hundsal og inn skogsveien over Fegstad til Grette. Eller rundt om Syrstad.

Ned Burmaveien. Smal, ganske bratt og lang og litt svingete grusvei. Det meste var forresten grusvei den gangen. Vi er litt tilbake i tid.

Burmaveien

Hvorfor heter den det?

Det ble i 1937–38 anlagt en strategisk bilvei mellom Burma (Myanmar) og Kina.

Badeliv på Sand. Langøya i bakgrunnen. Foto: copyright Tor Aas-Haug.

En 1 154 km lang vei i bratt terreng, opp til 4 700 meter over havet, med hårnålsvinger så å si hele veien. Den fulgte en gammel karavanevei i ulendt fjellterreng. Mer enn 200 000 mann skal ha jobbet her. Mange var krigsfanger, og mange døde under dette arbeidet. Veien fikk stor betydning under annen verdenskrig, ved at våpen og utstyr ble transportert denne veien etter at japanerne hadde okkupert de kinesiske havnebyene.

I Våle ble Burmaveien anlagt i begynnelsen av 50-tallet. Den går fra gamle E18 og opp til Grette, men var planlagt lenger (ut fra det jeg har funnet ut skulle den legges fram til Åsenden). Det var en bratt strekning opp til Grette, det var en høst med mye dårlig vær, og veiarbeiderne sleit med regn og gjørme, så det var nesten uframkommelig med lastebiler og anleggsmaskiner. Andre hjalp også til. For eksempel hadde Lorentz Gjersøe en ny Nuffild traktor med hele 40 hk, og Olav Gran på Revetal bygget lesseapparat på traktoren. Gjersøe deltok dermed med denne maskinen i veibygginga. Massene ble tatt ut fra Hundsaltaket, som da var i drift.

Assosiasjonen til Burmaveien langt der i øst, var nærliggende, selv om forholdene

Burmaveien er skiltet.

på langt nær var sammenlignbare. Men veiarbeiderne i Våle kjente nok litt på slitet, og det ble satt ord på av lastebileieren Otto Kjær – «reineste Burmaveien detta»*. – Og så ble den hetende det.

Arbeidet med den planlagte veien ble ikke videreført, så den stoppa ved Grette, i krysset med Bruserudveien.

Tilbake til strandturen vår

Vi krysser over Sørlandske hovedvei, og inn på veien til Sandsletta. Noen ganger satte vi sykkelen fra oss i veikanten midtveis i Burmaveien, omtrent ved jernbaneundergangen (den er borte nå som det er kommet ny jernbanetrase), for å slippe å trille den oppover hele bakken på hjemvei. Noen sa at en var mer svett når en kom hjem fra badetur enn når en dro. Det brydde vi oss ikke om. Det var ikke så lange turen.

Vel framme, var det å finne en fin plass å slå seg ned. Om en skal være lenge og vil være i sola, er plassering viktig. Sola forsvinner i sørvest bak bakken opp til campingen. Der var det teltplass den gangen, med utedoer. Ved enden av bakken nede på stranda var kiosken hvor vi kunne bruke noen kroner på is eller det vi hadde lyst på.

Teltplassen kjente vi også godt til. Flere somre fikk vi lov hjemme til å ha noen dager i telt på Sand. Hvor gamle var vi – 12–13–14? En sommer laget foreldrene middag på rundgang og den ble fraktet til oss, av foreldre som hadde bil. Andre ganger greide vi oss selv. Bading, lek, sol og regn. Det kunne bli vått i teltet. Som ikke var så stort, men som fint rommet fire jenter.

*antatt sitat, ikke nødvendigvis korrekt

Yrende liv – her også med kiosken i bakgrunnen. Begge foto: copyright Tor Aas-Haug.

Nostalgi ...

Hvorfor dette lille tilbakeblikket?

Det er ikke bare undertegnede som har sine sommerminner og opplevelser fra Sandsletta. Vår strand. Hit kom folk fra Våle, kanskje også fra Fon og Ramnes, og fra Holmestrand, og Sande og Drammen. Men den var vår. Den hørte til Våle.

Vi kunne dra til andre strender. Løvøya, Borrestranda, Ringshaug, Skallevold, hvor som helst, det er jo fritt fram. Men Sandletta var vår. Og grei sykkelavstand.

Utvikling av ei badestrand

Det var flere badesteder langs fjorden, innenfor Våle-grensa. Etter krigen tok kommunen initiativ til å gjøre strendene lettere tilgjengelige for badeglade innbyggere. I Våle bygdebok, s. 118, står det: «I 1955 gikk Våle og Botne kommuner sammen om å leie til friareal Sandsletta (ca. 4 dekar) av Bernhard Sand for en år-

lig avgift av kr 450. Samtidig ble Sandsbakken leid av Ellef Opsahl for kr 500 om året. Begge kontrakter ble inngått for et tidsrom på 10 år og har visse forbehold. De to kommuner bærer de utgifter som følger med disse friareal. I 1956 lot de veien til Sand bygge om, for å lette adkomsten med bil.»

I 1960 fikk de samme kommunene kjøpt et større areal av gården Sand. Det ble både badeplass, friareal, hytter og campingplass her.

Men det hadde vært samlingssted og badeplass før dette. I bygdeboka fortelles det at det var forholdsvis lite misbruk av alkohol i bygda, og at det sjelden oppstod alvorlige episoder på grunn av fyll.

Men det ble nok festet litt på Sand. I 1927 ble holdt en fest der for å feire at veien mellom Nykirke og Holmestrand var ferdig. Det var i forbudstida, men

oppsynsmannen, som ledet arbeidet, ville gi tilbake til sliterne som tjente lite, men var glad for å ha et arbeid å gå til. Han unte dem en real fest, og kjøpte inn så mange kanner smuglersprit som sidevogna på motorsykkelen hans kunne frakte, og skrev det på veibudsjetten. Etter det offisielle programmet for festen, ble smuglerspriten blandet opp med varmt vann og sukker, og folk fikk betjene seg selv ... det sies at mange fant seg igjen nede på sletta neste formiddag, med vage minner om en fin fest.

Allikevel; lensmannen hadde ingen innsigelser til en søknad fra oppsitteren på Sand, som i 1936 fikk bevilling til skjenking av bayer og pils, og søknaden ble innvilget med 16 mot 14 stemmer, og Våle fikk sin første «ølrett». Det kom imidlertid en storm av protester, blant annet het det at «denne fredens idyll vil bli forvandlet til en røverbule». Saken kom da opp til ny behandling i kommunestyret, og ble endelig avslått med 17 mot 13 stemmer.

Lensmannen kunne fortsatt melde om fredelige forhold.

Kystledhytta – Sand leirsted

Re kommune utviklet på 2000-tallet kulturbygget, eller kystledshytta, der hvor husene til Sand gård tidligere lå. Det gamle gårdshuset ble brent og det ble tidlig lagt planer for nybygg for overnattinger, med toaletter og renseanlegg, der det hadde stått. Med godt samarbeid mellom kommunens byggansvarlige og bygglinja på Re videregående skole, og tilskudd fra stønadsordningen i Norsk Tipping, samt statsstøtte til tiltak i friområder, ble huset ferdigstilt i 2007. Dette er et hus som leies ut og brukes både av skoler og barnehager og private til sammenkomster. Det er blitt et fint sted, med muligheter for aktiviteter både ute og inne, og passer godt for gruppesamlinger. Oslofjordens Friluftsråd har overtatt disponeringen av hytta, som nå er en av de mange kystledshyttene langs fjorden.

Gården Sand som er blitt kystledhytte, i forgrunnen. Foto: Odd Smedsrud.

Det har vært hendelser av ulik art gjennom tidene på Sand, som naturlig er på en campingplass og badestrand.

Blant hendelsene er også dramatik og tragedie. I pinsen 1965 styrtet et småfly der, og de fire om bord i flyet omkom. Nesten mirakuløst gikk det ikke flere menneskeliv tapt – det var en varm dag med mye folk på stranda. (Mer om dette står i Reminne 2007, og i jubileumsboka, se kilder.)

Grensereguleringer

I disse dager er det kommunesammenslåinger og med det grensereguleringer. Våle, og Re, har alltid vært en landbrukskommune. Men Våle har hatt ei kystlinje, og det har også vært en del av identiteten vår. Med grensereguleringene går dette området – forståelig nok – til Holmestrand. Ironisk nok meldte Holmestrand seg ut av samarbeidet om Sand i 2002. Re kunne få Sand gratis, Holmestrand sløste ikke med pengene, var meldingen fra rådmannen i Holmestrand til teknisk sjef i Re den gangen.

Nå blir kyststrekningen fra Mulvika (med Langøya) til Hortengrensa innunder Holmestrand kommune.

Imidlertid eies fortsatt badeplassen Sandsletta og kystledhytta på Sand – og småbåthavna på Snekkestad – fortsatt av Re, fra 2020 nye Tønsberg kommune, altså som en eiendom i Holmestrand. Og det er ingen planer om å selge, sier ordfører Thorvald Hillestad.

Så vi kan fortsatt se på Sand som vår strand og campingplass.

Kilder

Våle bygdebok

Avisen Jarlsberg, 15.12.2018

Aasen, J.O.: Sand bade- og campingplass gjennom 60 år.

Re kommune 2015. Denne boka gir en mer inngående beskrivelse av utviklingen på Sand, også med mange illustrasjoner

Oversikt over Sandsletta med campingen nå – en dag uten badegjester.

Foto: Copyright Tor Aas-Haug.

**Gunnerød &
Langaas A/S**

 416 31 891 / www.gunlan.no

post@gunlan.no

Av Ynglingesaga

Til jarler av Vålar og Ramneneset

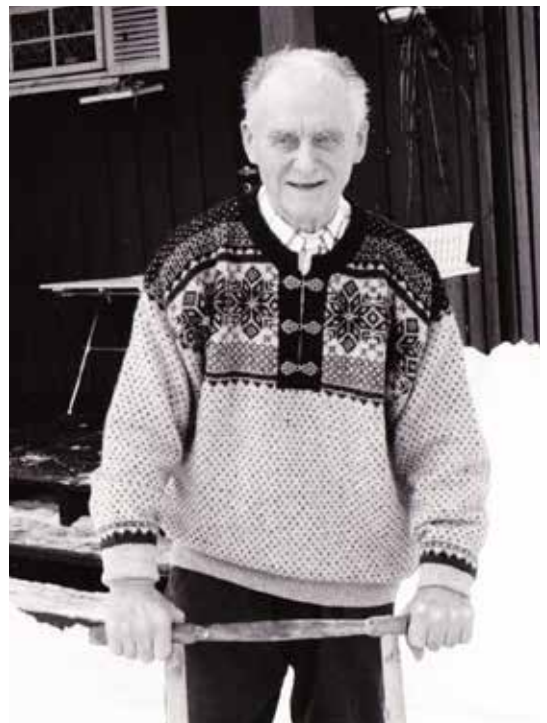
Plassering, både om veier og viktige hus, har ridd kommuner og grendelag opp gjennom årene. Skalden Ørnulf risset sine runer og sendte dem til Tønsbergs blad, under diskusjonen om plassering av skoler på 1960-tallet. Skalden Ørnulf, alias Ole Holtung, var vel bevandret i Snorres kongesagaer, og skrev av og til innlegg i sagastil. Dette ble sendt til Tønsbergs blad 7. mai, 1967. Navnet Ørnulf var hans dekknavn i Milorg under krigen.

Nordover fra Tunsberghus på Foldenfjordens vestsida går et dalføre. Midt i dette dalføre rinner en elv. Langt nord her ligger bygden Vålar på østre breidd og bygden Ramneneset på vestre breidd. Elven er kun 8–10 alner bred, men den er som nevnt dele-elv mellom disse to bygder, og folket kaller den «Storelva».

Fred og fordragelighet rådde lenge langs Storelva. Titt såes bønder sitte på hver sin elvebreidd og tales ved, – om vær og vind, om års avling og husdyrs helse.

Hendte det seg også ofte at ungsveiner ved natterstid krysset elven og søkte møene som sov i sine sengebenker på hin side av bygdegrensen. Og endte da slik framferd helst med brudeferd og barnedåp. Sagaen synes tyde på at dette var fruktbart samarbeide.

Hva som her skal berettes skjedde da Håkon den Langes sønn Olav den Runde rådde i Norgesveldet. Da var fred og gode åringer i Nordlandene. Store skib seilte på havene, og store, ørneltignende maskiner

Skalden Ørnulf, alias Ole Holtung, på sine gamle dager.

fløy i luften fra verdensdel til verdensdel. Ble det da ei nok å forstå det norrøne tungemål, og å kjenne den sed og skikk som rådde i Nordlandene. Store hus ble

reist i kjøpsteder og i bygdene der ynglingene gikk i skole og fikk kunnskaper av mange slag.

Så skulle da også bygdene Vålar og Ramnaneset reise nye skolehus for sine ynglinger. Reiste da framsynte menn den tanke å bygge et stort og gildt skolehus til felles bruk for begge bygder. Dette synes for de fleste å være en god ordning. Litt strid ble det om hvor skolehuset skulle reises, thi begge bygder så helst på sin side av Storelva. Dog enedes man snart om Vålars elvebredd på et sted Revatal kallet, som lå lagelig til. Lå det da også lagelig til for at bygdene der i felleskap kunne rydde plass for idrett og våpenleik? Storelva skulle de lede inn i en stor hall der ynglingene kunne lære å svømme i vann. Thi i dette land, der havets bølger slår om strendene, og elver fosser gjennom dalene, der får de titt det lengste liv som flyte kan.

I Ramnaneset skulle på den tid også bygges skolehus for de yngste ynglinger. Talt var det da om også å reise dette hus ved Revatal, på Storelvas vestbredd. Så kunne begge bygder også nytte dette hus i felleskap, og folket lengst nord i Ramnaneset, Fones kallet, få nytte Vålars skolehus på Kirkevoldr.

Men slik er alltid livets lagnad i Norgesveldet, at fred og ufred veksler. Så skjeddte da også i disse bygder.

De første som begynte å knurre var noen høvdinger fra Vålar. Og det var mektige menn og munnhage menn. Ille huet det dem at deres eldgamle bygd der hadde rådd seg selv fra Haraldtens dager, skulle dele råderetten over sine ynglinger med denne naboen i vest. Thi ingenlunde syntes det i Ramnaneset bare være sindige

ættestore menn. Kom det da også fram i tingsalen der at de ei heller var gjeldfrie menn.

Stor oppslutning fra almuen fikk ikke disse høvdinger. Dog ble det en veldig strid, og hvasse ord ble vekslet på begge sider.

Når strid er yppet vil den verve gode stridsmenn som taler høyt og ofte om sine uvenners dårlighet og om all svik og urett disse begår. Klokt er også å nytte avisene til å gi almuen kunnskap om enhver nidingsdåd som tjener sin sak.

Bygde da de menn i Vålar som sted for sin bygds uavhengighet sin idrettsplass aleine. Langt østover fra Revatal, ved Kirkevoldr bygde de den, der de mente seg trygge for overfall vestfra. Nå våknet de menn i Ramnaneset til dåd for sin bygds makt og velde. De reiste sitt småskolehus lengst mulig vest for Vålars grense, ved Tingvoldr, der deres mektigste høvdinger bodde. Og planla de også sin plass for idrett der.

Så er spådd at idretten i disse bygder siden skal bestå i dugnad med spett og spade. Derom skal intet ondt sies. Thi mange menn har fått marg i bein av slik idrett. Dog står ynglingers hug helst til ball-leik, spyd-leik og slike ting.

Saken er slik kan hende, at på idrettsplassen seirer de muskelsterke menn, men i tingsalen seirer de munnsterke menn. Og sjelden er dette de samme menn.

Når denne saga skrives, er ennå intet skolehus bygd for ynglingene i Vålar og Ramnaneset. Derfor dette råd fra sagskriveren:

Her bør ei bygges en ynglingeskole for begge bygder. Her bør ei heller bygges bare én i hver bygd.

Her bør bygges én i hver grend! Thi hvert skolehus som reises lønnes med sølv fra Kongens skattemester. Og rett er det da, som hin høvding fra Vålar hevder, at jo flere skolehus, jo mer sølv til bygden.

Hør derfor bønder og bygdefolk! La oss fylkes til kamp mot de veldige krefter som i disse tider velter innover gamle grenser og bryter ned. Thi ned brytes de for vårt åsyn, de eldgamle tollmurer rundt våre kongeriker, de hevdvunne grenser mellom by og land, mellom hvite menn og svarte menn, ja mellom kvinne og mann. Skal da også vi la oss skylle med i denne syndeflod?

Nei – nei, menn fra Vålar og Ramneset: Enn flyter Storelva veldig i vårflommen og deler dalen i to. Den grense har gudene gitt oss til gagn, – for den og ved den vil vi kjempe!

Slik kvad Ørnulf

*Disse runer er ei risset for å hylde eller hevne,
men for her og nå å nevne
at der store saker gjelder
slåss man ei om bagateller.
Ramnesmenn og Vålarmenn!
Kiv og skolemesterkrangel
hører heller dårlig heime
på et tingsteds høye hall.
Dette råd til begge sider
fra en gammel kampglad skald:
Sett hverandre heller stevne på den
bro ved Revatal.*

*I de runer her er risset
intet navn er hugget inn.
Finner du blant mine siders
sagasyn fra disse tiders
kamp en hjelm du mener din?
Da er skaldens siste råd:
Ta den hjelm og sett den på.*

*Fones 7. mai anno 1967
Ørnulf*

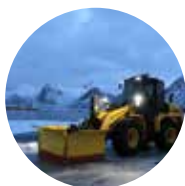
Bredbånd - Nettverk - IT
Re-Nett
.no

**Din lokale leverandør av
bredbånd og IT-tjenester!**

Tlf 330 60645 post@re-nett.no

LANDINI-TRAKTORER

SNØUTSTYR

TILHENGERE

FEIEMASKINER

KRATTKNUSERE

DEKK OG FELGER

SKOGS- OG VEDUTSTYR

RESERVEDELER

Hauganveien 366,
3178, Våle

www.torpmaskin.no
nettbutikk.torpmaskin.no

post@torpmaskin.no
tlf: 33 06 19 10

Varmeøkonomi AS

www.varmeekonomi.no
Tlf. 33 06 10 40

500 år med trykte bøker

– *Missale Nidrosiense i Ramnes*

Vegard Ree Ytterbøe

Figur 1: To av sidene fra eksemplaret av *Missale Nidrosiense* som var i Ramnesprestens eie.

Foto: Antikvariat Mats Rehnström.

I år markerer vi at Norges første trykte bok er 500 år. Boken heter *Missale Nidrosiense*, og er en messebok ment for bruk i kirker i hele området underlagt Nidaros erkebispedømme, som i 1519 omfattet Norge, Island og Færøyene. Det er få eksemplarer igjen av bøkene som ble trykket for fem hundre år siden, men ett av disse er i disse dager til salgs i Sverige. På dette eksemplarets tittelblad har tidligere prest i Ramnes kirke signert, og med det skriver han Re inn i Norges bokhistorie.

Sevald Thomesen

På tittelbladet til messeboken står det «Sevaldus Thomæ N. me possidet 1626. 12. Januarii». Det forteller oss at denne boken har vært i sogneprest Sevald Thomesens eie. Han har signert med en latinisert form av sitt navn, noe som ikke var uvanlig blant lærde på denne tiden, og

det er tilføyd en N. etter navnet, som er en forkortelse for Norwegus. På latin har han tilføyd «me possidet», som betyr «jeg ervervet», etterfulgt av datoen.

Det finnes ikke mange kilder som kan fortelle oss mye om Sevald Thomesen, men det finnes referanser til ham som kan hjelpe oss til å finne ut av hvem denne mannen var. I en av de eldste registrene til

Figur 2: Tittelbladet til *Missale Nidrosiense* med Sevald Thomesens signatur. Foto: Antikvariat Mats Rehnström.

Københavns universitet, for perioden 1611–1667, får vi vite at han fikk sin magistergrad 20. mai 1623.

Det er registrert at Thomesen ble født i Oslo, at han har hatt stilling som konrektor (viserektor) ved Oslo Katedralskole, og at han var sogneprest i Christiania. Det er usikkert i hvilken rekkefølge han hadde disse stillingene, men vi kan si med sikkerhet at han startet som sogneprest i Christiania i 1630, ettersom det står i edsprotokollen for Oslo og Hamar stift at han avla sin ed der dette året. Tønsberg bispedømme ble ikke opprettet før i 1947, og Ramnes kirke var i 1630 underlagt Christiania. Det er derfor nærliggende å tenke at Sevald Thomesen startet i sin stilling som sogneprest i Ramnes kirke i 1630. Han ble avsatt i 1635, og døde i 1649/1650. I en bok om Oslo Katedralskole fra 1800 står Thomesen så vidt nevnt, og det kan her virke som om han hadde stilling som konrektor i forkant av 1647, altså en gang mellom han ble avsatt i 1635, og hans død, eller mellom 1623 og 1630.

Hvorfor Sevald Thomasen hadde et eksemplar av Missale Nidrosiense er usikkert, men ser man dette i lys av konteksten i Vestfold på denne tiden kan man lage seg noen hypoteser. Først skal vi se litt på det aktuelle eksemplaret av denne spesielle boken.

Thomesens Missale Nidrosiense
Sevaldus' eksemplar av Missale Nidrosiense er som nevnt til salgs, og prisen er satt til over to millioner norske kroner. I salgsoppgaven fra antikvariat Mats Rehnström presenteres den delen av eierhistorikken som er kjent. Den eldste kjente eieren av dette eksemplaret er Sevaldus Thomasen. Den neste kjente eieren er selveste kong Cristian VI av Danmark-Norge

Figur 3: Kong Cristian VI monogram i gull øverst på bokens rygg. Foto: Antikvariat Mats Rehnström.

(1699–1746). Dette kan vi vite ettersom han fikk trykket sitt monogram øverst på bokens rygg, i gull. Bokens skinninnbinding er datert fra samme periode.

Den neste kjente eieren av boken er den skotske samleren David Laing (1793–1878). Etter Laings død i 1878 ble det solgt til Charles Louis, som var konge av Etruria (ved/i Toscana, Italia) fra 1803 til 1807, hertug av Lucca fra 1824 til 1847, og hertug av Parma fra 1847 til 1849. Etter hans død i 1883 ble hans bibliotek tatt vare på, og boken befant seg her til det ble solgt til Thore Virgin i Sverige, på auksjon i 1932. Boken har vært i hans og hans arvingers eie frem til i dag.

Missale Nidrosiense og dens kontekst

Missale Nidrosiense er en messebok, og den inneholder det presten trenger for å feire årets katolske messer. På denne tiden fantes det ikke et standardisert missale til bruk i områdene underlagt Nidaros erkebispedømme, og mange av messebøkene som fantes var av ulik kvalitet, og inneholdt ikke messer for de norske helgenene. Det var derfor et behov for et standardisert missale, som den nye teknologien med Gutenbergs trykkepresse kunne tilby. Teknikken muliggjorde produksjonen av

mange identiske eksemplarer av samme bok.

At erkebiskopen i Nidaros satte i gang en så omfattende bokbestilling kan også være et uttrykk for et ønske om å holde bedre kontroll med området underlagt erkebispes stolen. På denne tiden var Erik Valkendorf erkebiskop i Nidaros, og han fikk hjelp av blant andre Olav Engelbrektsson i arbeidet med å få ferdig et missale. Engelbrektsson skulle senere ta over for Valkendorf som erkebiskop, men det skulle vise seg å bli den siste katolske erkebiskopen før reformasjonen kom til Norge.

Valkendorf fikk to forskjellige bøker tryk- ket i 1519. Missale Nidrosiense er datert 25. mai 1519, og en drøy måned etter ble en annen bok ferdigstilt: Breviarium Nidrosiense (4. juli). Ifølge liturghistori- ker Lilli Gjerløw (1910–1998) utgjør de to

bøkene summen av århundrer med religi- øs kultur, og at bøkene ble ferdigstilt før reformasjonen kom til Norge (1536/1537), gir oss dermed et unikt innblikk i middel- alderens religiøse liv.

Sigurd Hareide ved Universitetet i Sørøst- Norge og Espen Karlsen ved Nasjonal- biblioteket har skrevet en god innføring til missalet i sammenheng med transkribering og digitalisering av hele boken. I denne innføringer beskriver de bokens elleve deler, og setter et tydelig skille ved messens del, som beskrives som bokens hoveddel.

Missalet er ikke trykket i Norge, men reg- nes som Norges første trykte bok ettersom den ble bestilt og bekostet av Valkendorf i Nidaros, og ettersom den var ment for kirker i Norge. Den første boken trykket i Norge kom ikke før drøye 120 år etter, og det var en almanakk for 1644, trykket i 1643.

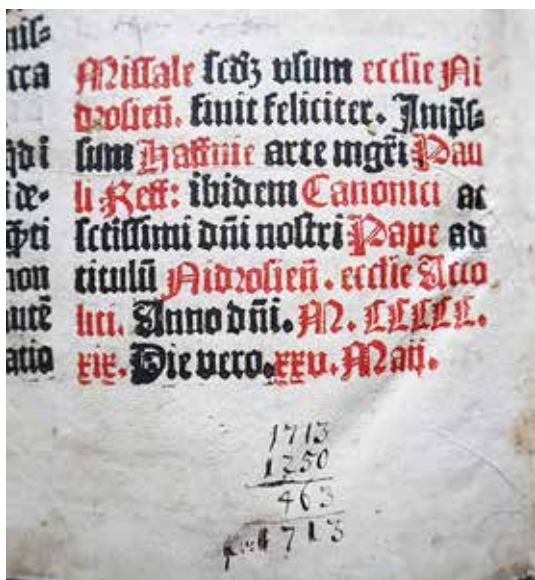
Boken består av 606 sider, er skrevet på latin, og trykket svart og rød skrift i København av Paul Reff. Sidene som har både røde og svarte bokstaver er trykket to ganger – ett trykk per farge. Det er også trykkede noteark i boken, men notene er ikke med, muligens fordi det er for van- skelig å trykke notetegn på et noteark med datidens teknikk uten å bomme, eller fordi de rett og slett ikke hadde notetegnene å trykke med.

Neste bilde er et godt eksempel på en del av en side med både svart og rødt trykk. Avsnittet som er avbildet utgjør kolofonen, altså den delen som gir teknisk informa- sjon om den trykte boken. Kolofonen lyder som følger, oversatt:

Missalet i overensstemmelse med gudstjenesteordningen til kirken av Nidaros slutter her på vellykket vis. Det

Figur 4: Valkendorfs våpenskjold pryder tittel- bladet til Missale Nidrosiense. Foto: Antikvariat Mats Rehnström.

Figur 5: Bilde av kolofonen på siste side i boken. Dette bildet er av et annet eksemplar, som befinner seg i Oppdal kirke. Foto: Vegard Ree Ytterbøe.

ble trykket i København ved håndverket til mester Paul Reff, som er kanikk og akolytt sammesteds til vår allerhelligste herre Pave ved Nidaroskirken. I det Herrens år 1519, på dagen 25. mai

Det er usikkert hvor mange eksemplarer av denne messeboken som fortsatt eksisterer. I salgsoppgaven fra antikvariatet blir det anslått at det totalt eksisterer 26 eksemplarer. Andre kilder hevder at det finnes ti eksemplarer bare i Norge. De aller fleste er i offentlig eie, med unntak av Sevaldus' eksemplar, som nå er til salgs. Et av missalene i offentlig eie befinner seg i Oppdal kirke i Trøndelag, i kirken den opprinnelig har vært i. Alle de ti kjente eksemplarene i Norge stammer fra kirker fra Trøndelag og Hamar, og området mellom, men det er kun Oppdal-missalet som fortsatt befinner seg i en kirke.

Hvorfor hadde sognepresten i Ramnes denne boken?

Et spørsmål det er viktig å stille i denne sammenheng er: Hvorfor befinner det seg et eksemplar av Missale Nidrosiense i Ramnes kirke i første halvdel av 1600-tallet? Da Sevald Thomesen signerte tittelbladet på sin bok, hadde reformasjonen, med sin lutherske teologi, vært i landet i snart hundre år, og det var for lengst kommet lovverk som i all hovedsak forbød katolsk religionsutøvelse og katolsk misjon. Vi vil nok ikke kunne komme med et endelig svar på spørsmålet om hvorfor sognepresten hadde denne boken, men det bør likevel stilles.

Noen år før Sevaldus signerte boken døde en av de mest kjente katolske prestene som arbeidet for å gjeninnføre katolisismen i de nordiske landene. Hans navn var Laurids Nielsen, populært kalt «Klosterlasse». Laurids Nielsen ble født i Tønsberg i 1538, og skulle etterhvert forsøke å påvirke den lutherske kirke i Norden innenfra, blant annet ved å undervise i katolsk teologi i Sverige. Nielsen tilhørte jesuittordenen, en orden som var forbudt i Norge helt frem til 1956.

Laurids Nielsen var ikke den eneste som holdt på sin katolske tro på denne tiden. Henning Laugerud, førsteamanuensis i kunsthistorie ved Universitet i Bergen, lanserte sin nye bok «Reformasjon uten folk» i 2018. Den tar for seg reformasjonen i Norge, tiden før, og tiden etter. I denne boken, og andre publikasjoner, skriver han om aktiv «undergrunnskatolisisme» i Vestfold og Øst-Telemark, som er særlig synlig i miljøet rundt de tre Hjort-brødrene Christopher, Jacob og Evert, tre ledende

prester fra en velstående familie. De ble i 1613 dømt i Gjerpen-rettsaken for å være katolikker, sammen med Herman Hanssøn Ring og Jens Olufssøn Pharo. Christopher Hjort hadde blant annet vært rektor på Katedralskolen i Oslo, der Sognepresten i Ramnes var konrektor noen tiår etter. Laugerud skriver også om to katolske prester som i 1637 kommer til Larvik med misjonsplaner: Ambrosius van den Baeze og Johannes Martinus Rhugius. Disse prestene hadde relasjoner til de tiltalte i Gjerpen-rettsaken, og Rhugius' onkel, som var sogneprest i Sem, var trolig også katolsk, og innlemmet i misjonsplanene. Det katolske misjonsmiljøet i Vestfold og Øst-Telemark i starten av 1600-tallet er interessant fordi det er denne konteksten som preger samfunnet Sevald Thomasen var en del av. Han befinner seg i geografisk nærhet til «undergrunnskatolisismen», og kan ha en mulig felles plattform med dette miljøet ved Oslo Katedralskole.

Vi kan ikke si noe sikkert om Sevald Thomasens trosvalg, men det er interessant å tenke at han kan ha hatt tilknytninger til det skjulte katolske miljøet i hans samtid, og det er interessant å tenke på muligheten for at han kan ha forkynt katolsk teologi i Ramnes kirke, med sitt eksemplar av *Missale Nidrosiense* i hånden.

Vi feirer i år at det er 500 år siden denne boken ble trykket. Sogneprest i Ramnes Sevald Thomasen har sørget for å skrive Ramnes kirke inn i denne historien.

Kilder

- Antikvariat Mats Rehnström. Norges första tryckta bok: Ett unikt kungligt exemplar av Nidaros ärkestifts mässbok 1519: Ett femhundraårsjubilerande norskt kulturarv. Salgsprospekt tilgjengelig på nett: <http://rehnstroem.se/pdf/MissaleNidrosiense.pdf>.
- Aspeland, Arne. «Missale Nidrosiense - middelalderboka i Oppdal kirke,» *Bøgda vår* (2007): 91–97.
- Finne-Grønn, S.H. *Geistlig edsprotokol for Oslo og Hamar stifter 1601–1730*. Bind 1. Tekst. Kristiania: I kommission hos Jacob Dybwad, 1918.
- Gjerløw, Lilli. «The Breviarium and the Missale Nidrosiense (1519).» I: *From Script to Book: A Symposium*, red. Hans Bekker-Nielsen, Marianne Børch og Hans Algot Sørensen. Odense: Odense University Press, 1986.
- Glostrup, Nils. *Biskop Nils Glostrups Visitatser i Oslo og Hamar Stifter 1617–1637*. Utgitt av Ludvig Daae og Henrik Huitfelt-Kaas. Christiania: Thronsen & Cos Bogtrykkeri, 1895.
- Karlsen, Espen og Sigurd Hareide. «The Nidaros Missal (1519).» I: *Missale Nidrosiense*, red. Ingrid Sperber. Oslo: Nasjonalbiblioteket, 2019. Hareide og Karlsens innledning, samt hele *Missale Nidrosiense* er tilgjengelig på nett: <https://www.bokselskap.no/boker/missale/titlepage>
- Laugerud, Henning. *Reformasjon uten folk: Det katolske Norge i før- og etterreformatorisk tid*. Oslo: St. Olavs Forlag, 2018.
- Rosted, Jacob. *Om Christiania Katedralskole og dens Midler i forrige Forfatning*. Christiania: Trykt hos Jens Ørbek Berg, 1800.
- Smith, S. Birket (utg.). *Kjøbenhavns Universitets matrikel*, Bind 1. 1611–1667. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1890.

REVETAL - GRAN VVS AS

Gran VVS tilbyr alle tjenester innen
rørleggerfaget

Service, boliger, næringsbygg, industri, varme,
sanitær, sprinkel, gass, kjøling med mer

Butikken vår er lys og delikat med flotte
utstillinger

Telefon 40 00 33 20

Trolldomssaker i Vestfold

– med fokus på Ingrid Vivestads dødsdom

Vegard Ree Ytterbø

Figur 1: Illustrasjon fra heksebrenningene i Derenburg (Tyskland) i 1555. Foto: Wikimedia Commons.

Fra perioden 1566–1747 er det registrert over 900 trolldomssaker i Norge. Mye av kildematerialet fra Vestfold er tapt, men via regnskap og protokoller har vi kjennskap til 16 konkrete saker, der flesteparten endte med henrettelse. I en av disse sakene ble Ingrid Vivestad fra Ramnes tiltalt, og dømt til døden.

Trolldomssaker i Norge

Norsk Folkeminnnesamling (NFS) ved Universitetet i Oslo har siden 1914 arbeidet for å samle, bevare og formidle kulturhistorisk tradisjonsmateriale. Et av folkeminnnesamlingens prosjekter retter seg mot trolldomsprosesser, og i den sammenheng har de laget et register over alle kjente trolldomssaker i Norge. Listen består av 924 registreringer, og det anslås at om lag en firedel av alle sakene endte med dødsstraff.

Hva er en trolldomssak? Folkeminnnesamlingen bruker følgende definisjon: «En trolldomssak er en sak der en person er stilt for retten anklaget for trolldom, det vil si at personen er tiltalt/anklaget for brudd på trolldomslovgivningen.»

Brudd på trolldomslovgivningen kan bety flere ting. Mange vil kanskje tenke på boblende heksegryter, sopelimer og «svart magi» når ordet trolldom dukker opp, men i juridisk forstand omfatter det en hel del mer enn klisjeene.

I trolldomsforordningen av 1617, gitt av Christian IV, skilles det i hovedsak mellom tillatte «hiemmelige konster», og konster som Gud har forbudt. De hjemlige konster som trekkes frem er tillatt, ettersom de kommer mennesker og dyr til gode og gir helbredelse. Konster som ikke er tillatt av Gud er forbudt, fordi de som utførte dem,

Figur 2: Trolldomsforordningen av 1617. Foto: Statsarkivet i Stavanger.

henvender seg til Djevelen og hemmelige unaturlige råd. Forordningen henvender seg herved til religionen og teologien for å avgjøre hva som er tillatt, og hva som er ulovlig trolldom. Ulovlig trolldom straffes med landsforvisning, bot eller døden.

I utgangspunktet fungerte rettsapparatet i Norge på denne tiden slik at to vitner av en straffbar handling måtte vitne, for å dømme en tiltalt. Unntak fra dette ble likevel tillatt i trolldomssaker, ettersom disse forbrytelsene var *crimen exceptum* – forbrytelser som skilte seg betydelig fra andre forbrytelser. I praksis betydde dette at kravet om bevisførsel helt eller delvis frafalt, noe som åpnet opp for at personer i enkelte tilfeller ble dømt på bakgrunn av rykter. Hvor stor andel av sakene dette gjelder er usikkert.

Trolldomssaker i Vestfold

I Norsk Folkeminnesamlings register over alle kjente norske trolldomssaker er det listet opp 16 saker fra Vestfold. Av disse

ble tolv personer henrettet, to forvist, én ble trolig frikjent, og én sak har uvisst utfall. Andelen saker som endte med henrettelse er mye høyere enn for resten av landet, og det er dermed grunn til å tro at det finnes flere saker fra Vestfold som har endt med frifinnelse enn det vi kjenner til. Denne mistanken støttes også av at kildene vi har til 14 av de 16 sakene er Lensregnskap, og ikke rettsprotokoller. I mange av sakene har rettsprotokollen gått tapt, og vi sitter igjen med lensregnskapet som eneste kilde. I et lensregnskap vil det blant annet stå oppført utgifter til en bøddel – den som fullbyrder en dødsstraff. I saker som ender med frifinnelse vil ikke en slik utgiftspost dukke opp, og i mangelen på andre kilder vil lensregnskapet kunne gi et skjevt bilde av forholdet mellom frifinnelse og straff. Informasjonen om Vestfoldsakene fra Norsk Folkeminnesamling er her samlet i en tabell, med trolldomsregisterets saksnummer i kolonnen til venstre:

Nr.	Navn	År	Sted	Merknad
153	Ingrid Vivestad	1631	Ramnes	Henrettet
154	Karen Gjeldstad	1622	Hedrum?	Henrettet
155	Guri Sundby	1622	Hedrum	Henrettet
156	Helge Sundby	1622	Hedrum	Henrettet
157	Anne Langebrekke	1623	Andebu	Henrettet
158	Jorunn Strand	1623	Hedrum?	Henrettet
159	Marit Hasle	1623	Sande	Brent
160	Amund Natvald	1623	Sande	Brent
161	En trollkone	1624	Sande	Vannprøve (døde)
162	Anne Mortensdatter	1624	Tønsberg	Brent
163	Signe Kile	1646	Stokke	Brent
164	Gudrun Undeli	1651	Slagen	Forvist
165	Brynild Undeli	1651	Slagen	Forvist
166	Helga Teien	1685	Sande	Frikjent?
868	Maren Lauritsdatter	1623	Våle	Ukjent
869	Karen Holt	1624	Våle	Henrettet

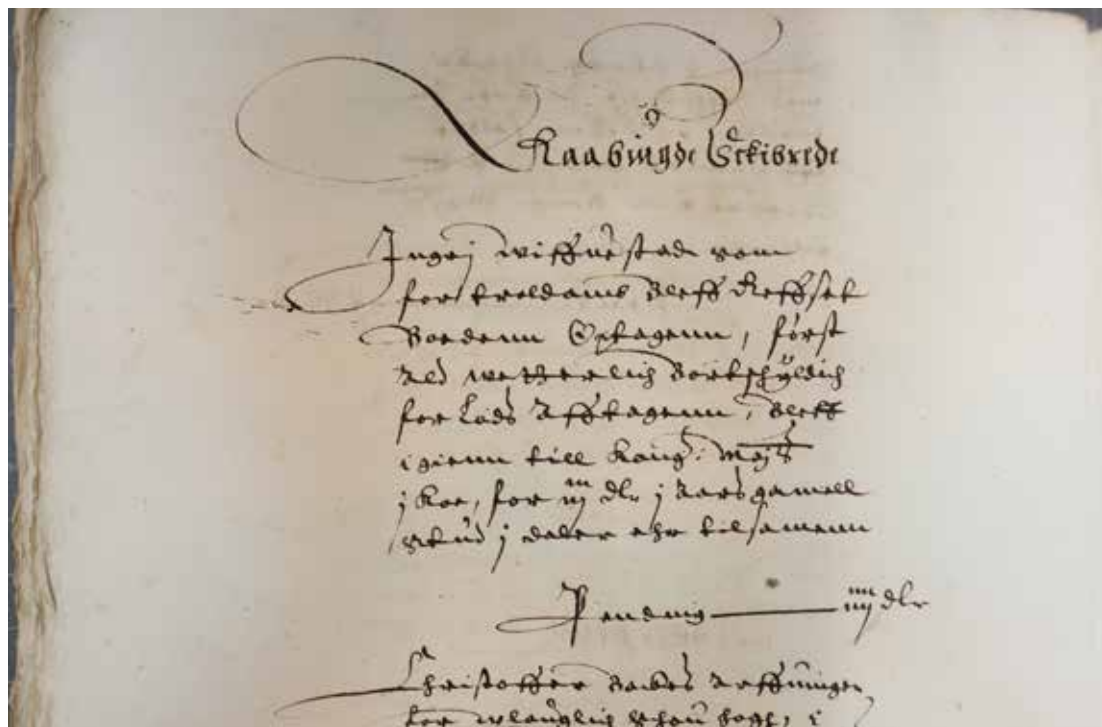
På grunn av mangelen på rettsprotokoller vet vi lite om hvordan disse rettssakene gikk for seg, og hvordan dødsstraffen ble fullbyrdet. I syv av de tolv sakene som endte med dødsstraff omtales den domfelte kun som «henrettet», men i de fem andre får vi mer informasjon. Fire saker ender med at den domfelte brennes på bålet, og i den siste ender det med vannprøve. Vannprøven gikk ut på at bøddelen bant et tau rundt den tiltalte, og deretter kastet henne i vann. Fløt hun var hun skyldig, og hvis hun sank var hun uskyldig. De uskyldige ble dratt opp igjen av bøddelen, og druknet dermed ikke.

Ut fra lensregnskapet vet vi at det ene tilfellet med vannprøve i Vestfold endte med døden for den tiltalte. Hun omtales i regnskapet som «en trollkone». Det fremkommer også at hun kom fra Sande, og ble drept i 1624. Det kan virke som om noe

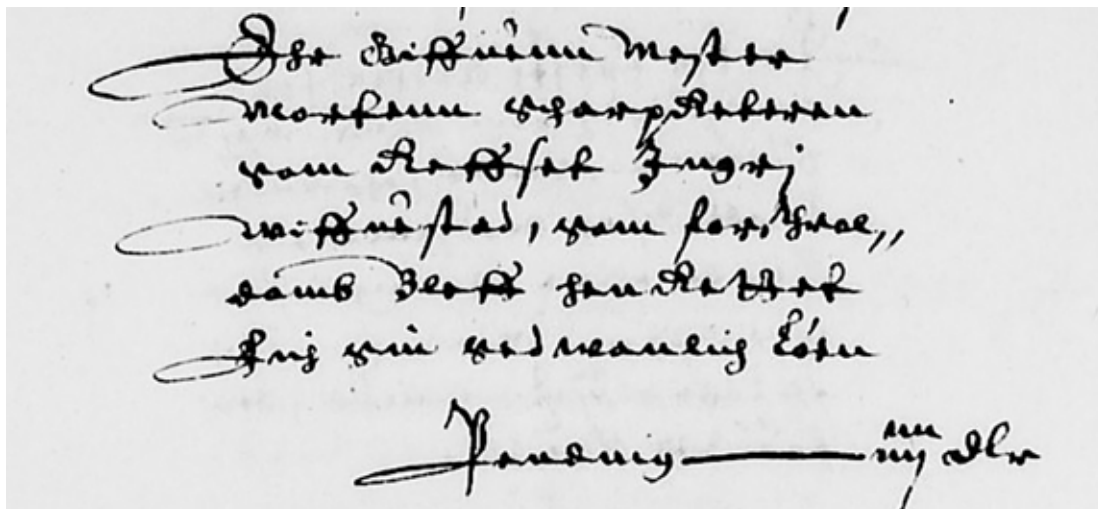
gikk galt under vannprøven, for det står skrevet i lensregnskapet at sorenskriveren måtte forklare seg om omstendighetene rundt dødsfallet.

Trolldomssaker i Re

Fra det som i dag er Re kommune vet vi om tre trolldomssaker. To fra Våle og én fra Ramnes. Karen Holt fra Våle ble henrettet for trolldom i 1624. Maren Lauritsdatter, også fra Våle, var tiltalt i 1623, men uten at det er registrert noe utfall av saken. Det er mulig det finnes informasjon om Maren i Oslo domkapittels forhandlingsprotokoll (nr. 2, 1617–1628, fol. 75b–76a). I den tredje trolldomssaken fra Re ble Ingrid Vivestad, fra Ramnes, dømt til døden. For å finne ut så mye som mulig om denne saken har jeg besøkt Riksarkivet i Oslo, og videre i denne artikkelen blir funnene fra arkivet presentert.

Figur 3: Avsnittet i Tønsbergs lensregnskap som omhandler konfiskeringen av Ingrid Vivestads eiendeler. Foto: Vegard Ree Ytterbøe.

Figur 4: Avsnittet i Tønsbergs lensregnskap som omhandler utgiften til bøddelen. Foto: Riksarkivet.

Ingrid Vivestad

I likhet med de fleste av sakene vi kjenner til fra Vestfold, finnes det ikke rettsprotokoller som kan gi oss informasjon om saken mot Ingrid Vivestad. Den eneste kilden vi har er lensregnskapet for Tønsberg, for perioden 1631–1632. Dette dokumentet er skrevet for hånd for snart fire hundre år siden, og er dermed vanskelig å tyde. Førstearkivar Tor Weidling ved Riksarkivet har bistått med avgjørende hjelp med kildene.

I arkivet finnes oppføringen med utgiften til bøddelen, som Norsk Folkeminnesamling har referert til. I tillegg finnes en oppføring for konfiskeringen av Ingrid Vivestads eiendeler (se bilde). I sistnevnte står det (gjengitt i noe modernisert språk): Ingrid Vivestad som for trolldomsutøvelse ble reffset. Boten opptagen først all vitterlig bordskyldig for lods avtagen. Blev igjen til Kongelig Majestet en ku for tre daler, en årsgammel stut for en daler. Er til sammen penger _____ fire daler.

Dette betyr at alle Ingrids eiendeler, en ku og en årsgammel stut, ble overført til

kongen. «Først all vitterlig bordskyldig for lods avtagen» betyr at de har forsikret seg om at de eiendeler de har konfiskert faktisk har vært Ingrids, og at de ikke har konfiskert tredjeparts eiendom. Konfiskering av alle eiendelene gir mening, tatt i betraktning alvorlighetsgraden av den kriminelle handlingen. I denne teksten bekreftes det at Ingrid er henrettet på grunn av utøvelse av trolldom. Ordet «reffset» betyr i denne sammenhengen henrettet. I det samme lensregnskapet finnes også utgiften til bøddelen registrert. Her står det (gjengitt i noe modernisert språk): Vi gir mester mortem, skarpretteren som reffset Ingrid Vivestad, som for trolldomsutøvelse ble henrettet, sin sedvanlige lønn. Penger _____ fire daler

I denne oppføringen fremkommer det to nye ting om dødsdommen mot Ingrid Vivestad. Det første er at bøddelen fikk fire daler i lønn for jobben. Det andre er henrettelsesmetoden. Bøddelen omtales i dette avsnittet som en skarpretter, som betyr at henrettelsen har blitt utført med øks eller sverd, og ikke ved brenning.

Det er dessverre få kilder som omtaler Ingrid Vivestad. I Ramnes bygdebok er hun nevnt med to setninger. Der refereres det til konfiskeringen av en ku og en stut, og at «Torgrim» i 1631 var hennes husbond. Årsaken til troldomsanklagene får vi ikke vite, verken i bygdeboka eller i lensregnskapet til Tønsberg.

Kilder

Knutsen, Gunnar. Troldomsprosessene på Østlandet. En kulturhistorisk undersøkelse. Oslo: Tingbokprosjektet, 1998.

Levack, Brian. The Witch-Hunt in Early Modern Europe. New York: Routledge, 2016.

Norsk Folkeminnesamling. Register over alle kjente norske trolddomssaker. Oppdatert 20. mars 2009.

Tilgjengelig på nett: https://www.hf.uio.no/ikos/tjenester/kunnskap/samlinger/norsk-folkeminnesamling/trolddom/norske-troldomsprosesser/200309_registrant.pdf

Næss, Hans Eyvind. Med BÅL og BRANN. Troldomsprosesser i Norge. Oslo: Universitetsforlaget, 1984.

RA, Rentekammeret inntil 1814, Reviderte regnskaper, Lensregnskaper, R/Rb/Rbo/L0012: Tønsberg len, 1630–1632. Arkivreferanse: RA/EA-5023/R/Rb/Rbo/L0012. Tilgjengelig hos Riksarkivet i Oslo. Utgifter til skarpretteren: fol. 60v. Konfiskasjon: fol. 71r.

Unneberg, Sigurd og Christoffer Holt. Ramnes Bygdebok, Bind 2, Gårds- og slektshistorie. Gjøvik: Mariendals Boktrykkeri, 1970.

Rådgivnings- og regnskapstjenester for næringslivet og landbruk

sagaservices

Ros Økonomi AS

Næringsssenteret, Revetal. Tlf. 33 06 46 40
Marit Sibbern 917 32 455
revetal@sagarr.no

***Alt i landbruksreparasjoner
Salg av deler, redskap og dekk***

kloppverksted@online.no
Østre Hole 2, 3175 Ramnes

950 33 873
33 39 64 33

Klopp Verksted AS

Glasshytta i Vivestad

Lager kunstglass
for hverdag og fest

Velkommen til verkstedutsalget.

Åpningstider:

tirsdag til fredag: 10-16

lørdag: 11-15

www.akglass.no og facebook

**Samme lave pris
i butikk som på nett**

Revetal

33 06 26 55

www.power.no

Taksering

Bolig, næring, fritidseiendommer.

For salg, finansiering, refinansiering.

Verdi/ lånetakst, tilstandsrapport.

Takst & Bygg Service

ANDERS KJÆR

Kileveien 93, 3175 Ramnes

Tlf: 33396010 Mobil: 91177296

Epost: anders@kjaertakst.no

ReAvisa.no

Godt lokalt lesestoff fra Re og omegn

www.ReAvisa.no

Annonse@ReAvisa.no / Tips@ReAvisa.no / tlf 488 69 444

Treff midt i blinken med en annonse i ReAvisa - på papir og nett

ReAvisa kan lage annonse billig og greit
- send over logo, bilder og fargeønsker på epost Annonse@ReAvisa.no

JERNIA

REVETAL

Alt på ett sted

REVETAL JERNVARE AS

Tlf. 33 06 28 70 • www.jerniarevetal.no

-din malings- og jernvareleverandør

Vær fornuftig - Bli fornøyd!

1-2-tre har lang erfaring og tilbyr kortreiste løsninger - Midt i vestfold!

Byggelementer

Vi skreddersyr gjerne løsninger og er din diskusjonspartner i byggeprosessen.

Bod/Anneks

Mulighetene er mange hvis du trenger mer plass hjemme eller på hytta!

Elementer

Vi leverer takstoler, balkongelementer, bære/delevegger og veggelementer. Vi hjelper deg gjerne med forslag til løsninger!

1-2-Tre

BYGGELEMENTER

Svinevoll, 3178 Våle - Tlf 33 06 17 70

www.1-2-tre.no

Vurderer du å selge bolig?

Vi er opptatt av at kjøp og salg av bolig skal være trygt, ryddig og enkelt – uten bekymringer. Si i fra så hjelper vi deg gjerne. Ta kontakt med oss og få en gratis verdivurdering av din bolig i dag.

- Norges største kjøperregister
får flere på visning og sikrer best pris for din bolig.
- Vår effektive boligmarkedsføring – Smart Solgt
– gir i snitt 16 % flere på visning.
- Vi legger ut for markedsføringen
– ingen kostnader før endelig sluttoppgjør.

Thor Fredrik
Hanssen Solberg

Truls Bøhle

DNB Eiendom Revetal
Tlf. 47 67 55 00

DNB Eiendom

Bygdevektene og betlere i Ramnes og Våle

Per Bjerko

Ramnes

I 1809 sendte 10 bønder i Ramnes hovedsogn dette klagebrevet til greven:

*DERES EXCELLENSE NAADIGE
GREVE OG TJENER,
Undertegnede Gaardmenn af Ramnes Sogn bede underdanigst at vi maa tage vor Tilflukt til Deres Høyyverdige Exilense i den store Trængsel hvorudi vi befinder os. En utrolig mængde Bætlere strømmer ind paa os fra alle Veie. Ikke allene fra andre Sogne i dette Grevskab, men fra Kjøbstederne og fra Oplandet bliver vi overhængte af saa mange for største delen arbeidsføre Landstrygere af begge kjøen at den ene neppe er af sigte før den andre allerede er ind dørene igjen. De truer os med alt optænkelige Ondt, de bande og forbander os naar vi ikke lader dem faae, ei allene det nødvendige til livets Ophold, men Kjød og Flesk, Uld og Liin og mere end vi have. Vi maa laane dem Huus natten over, under Tiden 2 og 3 paa en gang og med stor Frygt for disse ofte etter Udseende fæle Mennesker. Hvad vi skulde hjelpe vaare egne trængende Sognefolk med, det aftvinger de fremmede Betlere os. Vi have en Bøygdevekter for Hovedsognet allene. Med alle sine bestrebelse kan han lidet formaa imod saa mange.*

For vort naadige Herskab inglegger vi vore Bekymringer med haab og Tillid. Vi andsøger tillige underdanigst at vor Bøygdevegter maate faa et skriftlig Beviis at han lovlig er beskikket og hvorledes han med Kraft skal udføre sit Ombuds Plikter.

Historien forteller at det i noen år var to bygdevektene i virksomhet i Ramnes, men så gikk de tilbake til bare én, og han hadde fått flere oppgaver. Utfordringene med utenbygds betlere fortsatte i ca. hundre år til.

Bygdevekteren var en viktig institusjon, med en klar oppgave:

«Villig og uden Knur udføre de nødvendige Bud eller Ærinder der vedkommer Communens Anliggende», og det var å «eftersøge og udjage fra andre Sogn indtrængende Fattige». Loven bestemte nemlig at den fattige skulle underholdes av det sogn der han sist hadde hatt fast «upåttalt» opphold i to år.

I Ramnes fikk også den arme bygdevekter, som skulle «gå gjennom Præstegjeldet så hurtig som mulig», den oppgave å «paase Orden ved Kirkedøren», hva nå dette kunne innebære. Det fortelles at bygdevekteren Ole Olsen Mandal regelmessig fikk nye støvler til seg og til sin «gamle kone», fordi han gikk så mye. Han manglet

ytterfrakk og søkte kommunestyret om å få en slik. Kommunestyret sa enstemmig at «Andragende befandtes billigt, da Forlægenhed eller Mangel af en Saadan, maa være meget ubehagelig, naar han, som er Tilfældet næsten hver Søn-og Helligdag, skal fremmøde ved Sognets Annexkirker i Communens Anliggende, hvorfor man enedes om at anskaffe en Saadan Frakke for Communens Regning».

Noen av bygdevokterne vet vi navnet på. Werner Nielsen Tufteeije ble ansatt i 1821, Ole Olsen Mandal kom i 1840. Syvert Isaksen Rønningen i 1882, Anders Skjeggerød en kort periode. Lauritz Larsen Fodenbrækka kom i 1889, og etter han kom den siste bygdevokter i Ramnes, Karl O. Tronka. Han ble ansatt i 1891.

Ved overgangen til 1900 var det slutt på bygdevektetryrket i Ramnes. Bygdevokterne hadde gått rundt i bygdene i allslags vær og føre. Vi kan bare tenke oss at det var mange harde dager, og at det var tøft å jage folk med problemer ut av bygda.

Våle

Også Våle hadde store problemer med egne fattigfolk og press fra betlere. Helt tilbake fra 1700-tallet var det ansatt bygdevoktere. En av dem var Peder Jakobsen, som i 1776 ble innstevnet for overfall mot Ole Olsen Lindeflåten.

Som motiv for overfallet hevdet bygdevokteren at Ole Olsen hadde latt sin mor gå omkring i bygda og betle. Han sa også at Ole hadde forsøkt å ta fra ham stokken som han alltid gikk med i hånden for å berge seg mot overfall av omløpende betlere. Denne stokken hadde en jernpigge i den ene enden, og det var denne bygdevokteren hadde brukt mot Ole under slagsmålet.

Vekterstav. Kula i toppen ble kalt morgenstjerne. Det er lite sannsynlig av bygdevokterne hadde en så avansert stav, men piggen var der. Foto: Justismuseet – Det nasjonale museet for politi, rettsvesen og kriminalomsorg.

Peder Jakobsen ble dømt til å betale en bot på 9 riksdaler, samt 6 riksdaler i saksomkostninger, men «formedelst sin fattigdom», kunne han ikke betale boten. Istedent måtte han sitte åtte dager på vann og brød i arrest hos lensmannen. Men det verste var nok at den fattige Peder også ble fradømt jobben som bygdevokter. Han hadde tross alt hatt litt for den jobben.

I et planforslag fra sogneprest Thurmann i 1808 fortelles det at bygdevokterne først og fremst hadde oppgaven å jage betlere ut av bygda. Han skulle jage både innenbygds og utenbygds betlere ut av bygda så fort de ble påtruffet. Ble de gjensett for annen gang, skulle de straks føres til lensmannen. Bygdevokteren kunne pålegge hvem som helst å hjelpe til hvis han møtte «sterke eller flere betlere». Den som nektet slik hjelp, skulle ilegges mulkt.

I dette planforslaget synes det å ha vært strengere regler enn noen gang tidligere, ved at også innenbygds betlere skulle jages

ut av bygda. Men så skrev da også sognepresten: «Betleriet bør aldeles avskaffes».

I mange bygder ble det slutt på den gamle ordningen med bygdevekter omkring hundreårsskiftet, men i Våle fortsatte Karl Bergsli sin vandring omkring i bygda også etter 1905. I 1907 besluttet kommunestyret at bygdevekteren også skulle virke som feier. I tillegg til årslønningen på 200 kroner, skulle han få 30 øre for feiing av ei pipe og 10 øre for feiing av en ovn. Da sluttet Bergsli, og Georg Ødegården ble ansatt. Han skulle gå omkring i bygda minst fem dager i uka, men han fikk 14 dagers fri i høyonna.

Under bispevisitasen samme år (1907) velger en å avslutte ordningen med bygde-

vektere. I stedet for bygdevekter vedtas at enhver gård- eller husmann som møter en fremmed betler, skal føre ham til sin nabo. Han skal så føre ham til neste nabo og så videre til betleren er ute av sognet hvorfra han kom. Den som ikke rettet seg etter dette, skulle betale en bot på 24 skilling til fattigkassa. Det samme skulle betales til dem som uten varsel til fattigkommissjonen, lot en fremmed eller en uten pass, få husly natten over.

Så var eventyret om bygdevekterne ute, også i Våle!

Kilder

Ramnes bygdebok, Bind 3

Våle bygdebok, Bind 3

VELKOMMEN TIL
HORN -rett fra naturen!
TREDREIEVERKSTED
Vidar Flåteigen Horn 3175 Ramnes Tlf. 952 50 624

Møbler og annet trearbeid etter bestilling

Mester med hammer, med vater og sag.
Bygger og ordner, kjenner sitt fag.
Nybygg og tilbygg, hus, hjem og hytte.
HUSK! Når det gjelder, få fagfolk til hjelp og nytte.

Odd Hermansen
Mob. 952 58 478

Kristian Gran
Mob. 951 46 975

I husmennesenes dager

– bygdene våre i 1800-årene

Per Bjerko

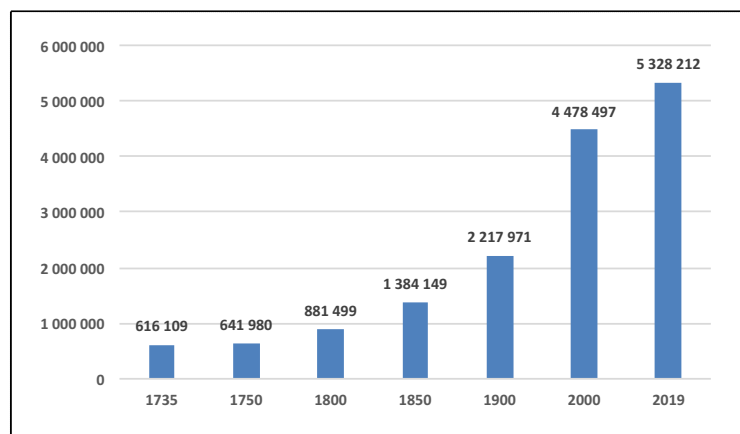
For oss som er kommet godt opp i åra, er det litt underlig å tenke på at mange har besteforeldre født i siste halvdel av 1800-tallet. Da var det meste svært annerledes enn nå. Det gjelder nær sagt alt, fra det tekniske, til utfordringer av alle slag.

I denne artikkelen tar vi for oss litt fra samfunnet her i Re. Vi støtter oss til statistikk, bygdebøker og stoff i våre egne Ramnesiana, Våle-minne og Re-minne. Litt kan også være fra slekta, kanskje helt fra besteforeldrene.

Vi starter helt fra Vikingtida. Da var det lite folk i Norge, ikke stort mer enn det er i Vestfold nå, litt over 200 000. Rundt år 1300 var folketallet kommet opp i ca. 450 000.

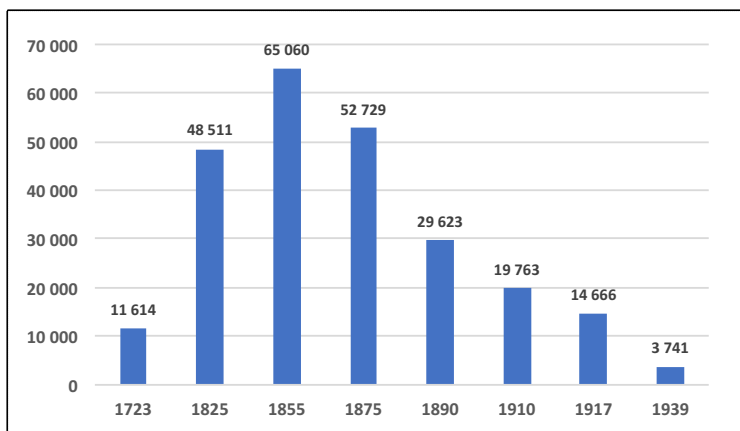
Men så gikk det nedover! Svartedauden i 1349–50 tok livet av over halvparten av menneskene. Knappt noe land i Europa ble så hardt ramma. Gårder og grender ble lagt øde. Noen gårder har *øde* knyttet til gårdsnavnet fremdeles. Problemene fortsatte. Sykdommer og uår med matmangel holdt fram helt til 1800-årene. Men også rundt 1810 var det år med problemer, før det snudde til bedre forhold i vår tid!

Folketallet økte igjen, mye, se figur 1. Nedlagte gårder ble tatt i bruk. Det ble interesse for nydyrking og deling av gårder for å dekke etterspørselen fra yngre barn på gårdene. Men den stadige gårdsdelingen var ikke ønsket fra myndighetene. Da trådte husmennene fram i historien. Det var flest av dem omlag 1855, da over 65 000 er registrert som husmenn (figur 2).

Figur 1. Befolkning 1735–2019. Kilde SSB.

Figur 3 viser antall husmenn i et utvalg Vestfold-kommuner, samt totaltallene for fylket. Tabellen viser også tallene fordelt på de to grevskapene Jarlsberg og Vestfold.

Figur 2. Antall husmenn. (Kilde: Paul M. Dalberg).

Hva var en husmann?

En husmann hadde bosted innafor grensene til et gårdsbruk. De fleste hadde litt dyrket jord og ble klassifisert som husmenn med jord. Det var sikkert en bra sak å ha ei ku eller litt andre dyr for å få mat til familien.

I bygder med lite jord var det vanlig med husmenn uten jord. Husmannsplassene ble etablert på ulike måter. Ofte ble yngre sønner på gården husmenn hos den eldste broren, som hadde odell på gården. Videre framover i tida ble det skifte til nye hus-

Husmenn i Ramnes og Våle

Når der gjelder Ramnes og Våle har bygdebokredaktørene Sigurd Unneberg og John Rønningen gitt oss grundige og interessante beskrivelser om husmennene og deres samtid.

I 1801 ble det registrert 66 husmenn i Våle, 47 med, og 19 uten jord. 18 hadde plasser under prestegården, som hadde ervervet seg mange ødegårder etter svartedauden.

I Ramnes var det 65 husmenn, 63 med jord, og 2 uten. De var mer fordelt enn i Våle, flest på prestegården og Vestre Berg med 4 på hver.

	Husmenn med jord	Husmenn uten jord	Sum	Husmenn i % av gårdbrukertall
Andebu	55	9	64	30
Lardal	100	21	121	56
Sem	67	17	84	21
Ramnes	63	2	65	21
Borre	62	12	74	30
Våle	47	19	66	24
Botne	21	67	88	36
Hof	70	10	82	72
Jarlsberg grevskap	774	268	1042	34
Larvik grevskap	263	79	342	26
Vestfold	1037	347	1384	32

Figur 3. Husmenn i et utvalg Vestfoldkommuner i 1801.

menn, oftest ved «fare-dagene», 14. april og 14. oktober

De fleste husmennene hadde dårlig økonomi, men det var unntak. De kunne tjene penger utenom bruket som håndverkere, skogsarbeidere og mye annet.

Fra folketellingen i 1865 finner vi Olea Jørgensdatter (figur 4). Hun enke på 56 år med sønnene Mathias som er 25 år og matros, og Samuel som er 12 år. Hun har 2 kuer og 1 sau. Det spesielle med Olea er at hun er «huskvinne», eller «husmannkvinne» (Husm.k med Jord). Husmannsplassen hennes hørte til Solberg.

- **Husmann med jord:** Drev et lite bruk (husmannsplass). Betalte bonden med penger og/eller arbeidsinnsats.
- **Husmann uten jord:** Eide huset han bodde i. Betalte mindre leie enn dem med jord. Kalles også stuesittere eller strandsittere. Få av i dem i Ramnes og Våle.
- **Innerst (inderst):** Leide husrom enten hos bonden eller hos husmannen, hvis bonden tillot det. Hadde egen husholdning.
- **Legdslem:** Fattigfolk uten hus. Ble ofte sendt fra gård til gård slik at gårdene delte på byrden. Oppholdstiden på gårdene ble fordelt etter gårdstørrelsen (skyldmark).
- **Betler:** Tigger. Folk som ba om mat og husrom. Siste utvei for dem som hadde det tungt.

Bustadnr.	Krins	Namn	Gnr.	Løpenr.		
0116	001 Søndre	Solberg Soli				
Eigar: Husm.k. med Jord A. Olea Jørgensdatter			Utsæd: hv1/8 by1/4 ha1 1/4 po1 1/2 , kreaturhald: ku2 få1			
Nr.	Namn	Kj.	Siv. Fam.	Yrkje	Fødd	Fødestad
001	A. Olea Jørgensdatter	k	e	Husm.k. med Jord	56 (alder)	Semb Pr.
002	Mathias Hansen	m	ug Hendes Søn	Matros	25 (alder)	Ramnæs Pr.
003	Samuel Hansen	m	ug Hendes Søn		12 (alder)	Ramnæs Pr.

Figur 4. Tabellen er laget på grunnlag av folketellingsdata fra 1865, og viser husstanden til «husmannskvinnen» Olea Jørgensdatter.

Risås

Et godt eksempel på en tidligere husmannsplass er småbruket Risås. Det gamle bildet som Olav Bogstad, i Ramnes Historielag, fikk «låne» av Wiola Kvalvåg, viser bruket, sannsynligvis på slutten av 1920-årene. Lysstolpene langs bygdeveien er der. De kom på plass ved elektrisitetsutbygginga helt først på 1920-tallet. Framhuset skal være bygd ca. 1860, omtrent i de første årene Christoffer Amundsen var husmann der.

Risås leder oss tilbake til en interessant del av bygdehistoria som de fleste av oss veit lite om.

I dag går bygdeveien, Tinghaugveien, fortsatt bare noen få meter fra framhuset, som da. De gamle husa er borte nå, og erstattet med nye hus lengere nord. Nå er Risås mest kjent som parkeringsplass for dem som bruker de fine skiløypene i Langvannsområdet. Kanskje stedet nå har sin største samfunnsnytte noensinne!

Bustadnr.	Krins	Namn	Gnr.	Løpenr.		
0007	001 Søndre	Risaas				
Eigar: Husm. med Jord Christopher Amundsen			Utsæd: hv1/8 by2/8 ha1 1/4 po1 1/2 , kreaturhald: ku3			
Nr.	Namn	Kj.	Siv. Fam.	Yrkje	Fødd	Fødestad
001	Christopher Amundsen	m	g	Husm. med Jord	51 (alder)	Vaale Pr.
002	Karen E. Olsdatter	k	g Hans Kone		50 (alder)	Ramnæs Pr.
003	Helle Christophersdatter	k	ug d		8 (alder)	Ramnæs Pr.

Figur 5: Tabellen er laget på grunnlag av folketellingsdata fra 1865, og viser husstanden til Christoffer Amundsen på Risås. Han føres opp med 3 kuer på husmannsplassen. Dette var ikke vanlig.

«Husmandscontract.

Undertegnede Lensmand W. Hagemann tilstaaer at have overladt Husmand Christofer Amundsen fra anstundende 14. April d. A. til Brug og Benyttelse den under min eiende Gaard vestre Berg LN. 107 i Ramnæs beliggende og indhegnede Plads Riisaas paa følgende *Vilkaar*:

1. Den aarlige Afgift udgjør 2 (to) Arbeidsdage ugentlig hele Aaret igjennem paa Huusbondens Kost; dog skal han være fri for denne Afgift i Julehelgens 14 Dage.
2. Foruden de i foranstaaende 1ste Post bestemte Afgiftsdage, er Husmanden forpligtet til enhver Tid efter Tilsigelse at forrette Arbeide for Huusbonden paa Gaarden, hvorsomhelst han dertil anvises, mod en Betaling af 16 – sexten – Skill. om Sommeren og 8 – otte – Skill. om Vinteren pr. Dag, og ligesaa paa Huusbondens Kost. Een Dag ugentlig tilkommer Husmanden fri for Arbeide paa Gaarden.
3. Husmanden beholder eller tilstaaes frit uden nogen anden Afgifts Svarelse: a. Brug og Benyttelse af Pladsens indhegnede Jordvei. 2. Bolig og Brug for sig, Kone og Børn af Pladsens Huse. c. Vedbrænde efter Udvisning i Gaardens Skov af Top og Qvist. d. Havn i Udmarken vestenfor Pladsen, fælleds med Gaardens øvrige Huusmænd, og for de Creature han føder paa Pladsen.
4. Mod Betaling, som anført i 2den Post, er Husmanden ogsaa forpligtet til for Huusbonden at forrette Arbeide eller Reiser til Byen eller andetsteds.
5. Pladsen dyrkes vel og maa ikke forringes paa Huse eller Jordvei. Avl eller Afgrøde maa ikke bortføres derfra, ligesom den samlede Gjødelse altid forbliver ved Pladsen.
6. Husmanden er forpligtet til paa egen Bekostning at opføre og vedligeholde forsvarlige Gjerder om Pladsen, saavel som at vedligeholde dens Huse, imod at erholde de dertil fornødne Materialier efter Udvisning i Gaardens Skov, med Hest til sammes Fremkjørsel, forsaavidt Materialier til Husene angaaer. De fornødne Bord og Baghun erholder han dog af Huusbonden.
7. Han forpligtes til ogsaa paa egen Bekostning, og fælleds med de øvrige Huusmænd paa Gaarden, at vedligeholde det fælleds Gjerde mod Studsrød, fra Riisaas og vest til Enden.
8. Uden Huusbondens Samtykke maa ikke Nogensomhelst gives Tilholdssted paa Pladsen undtagen Husmandens Kone og Børn.
9. De paa Pladsen værende eller herefter opførte Huse og Gjerder er Huusbondens Eiendom og skal som saadan i Fraflytningstilfælde uden Erstatning tilfalde denne. Ligeledes skal i Fraflytningstilfælde den paa Pladsen værende Gjødelse og Fourage tilfalde denne uden Erstatning.
10. Huusbonden skal til enhver Tid nyde Prioritet, ikke alene i Pladsens Afgrøde af ethvert Slags, men og i Husmandens øvrige Eiendele, for hvilket som helst Krav hiin maatte have paa denne for give Forstrækninger eller Andet af hvad Navn nævnes kan.
11. Skulde Husmanden i sunde Dage vise sig modvillig og ikke fremmøde til at forrette Arbeide som ovenanført, betaler han til Huusbonden for hver saadan Dag 24 – fire og tyve – Skill. og desuden have Fæstet forbrudt, og skal han da med Familie være forpligtet til under Udkastelses Tvang og uden Lovmaal og Dom at fraflytte og ryddiggjøre Pladsen til næste Lovens Faredag.

12. Skulde Husmanden ville fraflytte Pladsen, skal han frasige sig dens Brug inder 29. September før han vil flytte.

Disse Vilkaar vedtager jeg Christofer Amundsen i alle Dele til noiaktig Opfyldelse og Efterlevelse.

Af denne Contract beholder enhver af os et Exemplar, da to ligelydende ere udstedte

Vestre Berg den 24. Marts 1857.

W. Hagemann.

Christoffer Amundsen.

Til Vitterlighed:

B. Engeland. Anders Olsen, m.p.P.»

Christoffer Amundsen var f. 1815 i Våle. G. 42 m. Karen Elisabet Olsdatter, Bakken, f. 1816 på Jare, d. 77. Barn: 1. Elen Johanne, f. 1842 i Borre. 2. Ole, f. 1845 i Fjelebuen, bodde på Grøterød. 3. Martine Andrea, f. 1848 i Fjelebuen, g. m. Jacob Andersen, Nordre Bjune. 4. Lisa, f. 1850 i Fjelebuen, d. 1946 i Horten; g. 1884 m. Gustav Normark (f. i Sverige), bodde på Steinbjørnrød i Borre, siden i Horten. 6. Helle Karine, f. 1857 på Risås, g. m. Anders Jacobsen Horn i Ramnes. – Amundsen løste handelsbrev i 1875. Det ble levert tilbake 79. Husmannskontrakten ble avlest 1880. Amundsen fikk s. å. grunnseddel for sin levetid på en tomt av Risås.

Hentet fra: Ramnes bygdebok, 349-350. Bind II, Gards- og slektshistorie, Del 1, 1970.

Det var svært forskjellige vilkår for husmennene. Mest vanlig var det, som på Risås, arbeidsplikt for husmannen. Her var arbeidsplikten to dager i uka og daglønn for det som kom i tillegg. Faksimilen hentet fra Ramnes bygdebok, Gards- og slektshistorie, gjengir svært detaljert «Husmandscontract» for Christoffer Amundsen. Avtalen bærer preg av at gårdeieren, Wilhelm Hagemann, også var lensmann.

Den originale avtalen kan være både tunglest og utydelig, vi gjengir derfor nedenfor en forenkla utgave av husmannskontrakten fra 1857.

Det var ingen spøk å være sjuk husmann. Mange av dem måtte flytte når helsa slo

seg vrang. Da kunne det bli utkastelse og kanskje legd, som var datidas NAV-opplegg. Det var sikkert nyttig å ha snill husbondefamilie, og at ungeflokken kunne tre støttende til.

Det var 4 husmannsplasser på Berg Vestre da gårdeieren (og lensmann) Wilhelm Hagemann og husmannen Christoffer Amundsen inngikk denne avtalen. Det var Risås, Nyhus, Myra og Bakken. Husmannen på Bakken hadde arbeidsplass i mølla. Med 4 husmenn som møtte 2 dager i uka hadde lensmannen sikra seg god arbeidskraft til gården.

Wilhelm Hagemann solgte gården til sønnen Thorvald i 1869. Han var en dyktig ung mann som også gikk inn i lensmann-

- Den årlige avgiften var 2 arbeidsdager i uka på husbondens kost, dog ikke i julens 14 dager.
- I tillegg må husmannen etter tilsigelse arbeide med betaling 16 skilling om sommeren og 8 skilling om vinteren, også da på husbondens kost. Samme betaling ved byreiser og annet arbeid.
- Husmannen hadde alltid fri én dag i uka. (Vi antar at søndagene var fri, utenom dette.)
- Husmannen hadde fritt hus, fritt å bruke jorda på plassen, vedbrenne av kvist og topp, og havn for det han føder av kreaturer.
- Plassen og husa må stelles vel. Avling og gjødsel må ikke føres vekk fra plassen.
- Han må være med de øvrige husmenn på vedlikehold på gjerdet på det felles beitet mot Studsrød.
- Uten husbondens samtykke må ingen gis tilhold på plassen unntagen husmannens kone og barn.
- Hus og gjerder er husbondens eiendom. Husmannen har ansvar for vedlikeholdet, men har ikke rett til erstatning ved fratredelse.
- Skulle husmannen i sunde dager vise seg motvillig og ikke møte fram til arbeidet, betaler han husbonden for hver slik dag 24 skilling. Holder dette på, kan det bli utkastelse uten lov og dom.
- Så blir det krav om rengjøring og fraflytting neste faredag.

Risås – Framhuset ble bygd ca. 1860. Bildet er fra sist i 1920-årene. Fra fotosamlingen til Ramnes Historielag.

stillingen. Thorvald døde allerede i 1871. Det førte til at gården ble delt. Den nye gården ble etablert på vestsida av elva, og fikk med seg 3 av husmannsplassene. Bare Rismyr ble igjen hos hovedbølet.

Berg Vestre var blant de største i bygda før den ble delt i 1871.

Husmannen Christoffer Amundsen var født i Våle i 1815 og giftet seg med

Uthuset på Risås ble bygd i 1911. Fra fotosamlingen til Ramnes Historielag.

Dagens Risås.

Godt utgangspunkt for skiturere.

Foto: Jonas Islann Fremstad.

Karen Elisabet Olsdatter i 1842. Hun var ett år yngre. De hadde 6 barn. Han prøvde seg med handelsbrev i 1875, som ble levert tilbake i 1879, året før han slutta som husmann. Da fikk han grunnseddel for ei tomt av Risås for sin levetid.

Risås etter Christoffer Amundsen

Vi har ikke full oversikt over husmennene fram til 1919 da Risås ble skilt fra hovedbølet og ble et selvstendig småbruk. Etter tre gårdhandler på ca. 5 år, ble gården i 1924 kjøpt av tømmermann Anton Martin og Konstanse Josefine Kvalvåg, fra Lindås ved Bergen. Siden har gården vært i slekta. Av 9 barn ble det Martin (1925–1992) som tok over gården sammen med Wiola Holt fra Revetal. Han var allsidig maskinmann og hadde egen bulldoser i noen år. De gamle husene på husmannsplassen ble tatt ned og nye hus bygd lengere nord. Datteren Turid eier gården nå.

Med ca. 20 daa jord og ca. 26 daa skog var Risås en stor husmannsplass. Nå er gården for liten til lønnsom drift, og er bortleid. Som allerede nevnt, er Risås et verdifullt sted for parkering for skiturere.

Hvorfor ble det slutt på husmennene?

Husmennenes dager ble ikke så mange. Det snudde fort. Fra toppen i 1855 til tellingen i 1890 gikk antall husmenn i Norge ned med ca. 1000 i året.

Årsakene var mange. Produksjonen av landbruksprodukter økte sterk ved større arealer og større avlinger ved bedre dyrkingsmetoder. Men samtidig ble det mindre behov for arbeidskraft. Eksempler er overgang fra tresking med stav til treskemaskin og treskeverk, og fra ljà til slåmaskin.

Industrien hadde stor framgang og konkurrerte godt med landbruket om arbeidskraft.

De største husmannsplassene, som fortsatt var i drift, ble overdratt til husmannen eller andre, og ble småbruk. Etter at Arbeider- og Boligbanken ble opprettet i 1903, ble det mulig for husmennene å få lån slik at de kunne kjøpe brukene. Mange av husmannsplassene ble på den måten drevet videre som selvstendige småbruk.

Å reise til Amerika, som ble vanlig i andre strøk i landet, ble lite brukt hos oss. Sjøfart og hvalfangst betydde mye mer.

Det var negativt for husmennene at de i det meste av «husmannstida» sto i fare for å bli oppsagt med et halvt års varsel. Noen har sagt at husmannsyrket var lite attraktivt. De har sikkert rett!

Kilder

Paul M. Dalberg (1947) Garden, eie og leie. Forelesninger ved NLH. Studentutvalget ved NLH. Årsskrifter for historielagene i Våle og Ramnes. Bygdebøker for Våle og Ramnes kommuner.

Vestfold Liftutleie AS

3 3 0 6 0 3 3 8

⊙ *Tilhengermonterte lifter*

⊙ *Spesiallifter*

⊙ *Sakselifter*

⊙ *Bomlifter*

480 28 816

⊙ *Teleskoplastere*

⊙ *Minigraver*

⊙ *Fliskutter*

⊙ *Diverse utleieartikler*

post@vestfold-liftutleie.no

Kopstadveien 519, 3178 Våle

www.vestfold-liftutleie.no

PILAR
REGNSKAP

Regnskap for landbruk, firmaer og foreninger
Økonomisk veiledning – budsjett – selskapsetablering

Skaugvn 2, Postboks 35, 3177 Våle
Tlf. 33 06 45 00

E-post: post.vaale@pilarregnskap.no
<http://www.pilarregnskap.no>

Elever ved Holtung skole i 1959

Trygve Gran

Noen av elevene ved Holtung skole fotografert i et friminutt. Bildet er fra 1959. I første rekke: Berit Rindal, Helene Kirkevold, Bente Johansen, Inger Johanne Kjær, Knut Engen, Jostein Takle, Astrid Holtung og Hans Erik Holtung. Bakre rekker: Ivar Engen, Øyvind Røyne, Jan Erik Hvam, Per Magnus Holtung, Jan Arne Sjuve, Hans Kristian Hjelmtvedt, delvis skjult foran

Hans Kristian står Sten Solberg, Ingegerd Holt og Gunnar Holtung.

Tett ved elevflokken står turnhuset som er omtalt i Re-minne 2018. I bakgrunnen lokalet Vonheim. Merk også alle telefonledningene til Fon telefonsentral som i mange år var i 2. etasje på Vonheim.

REVETAL
GLASSERVICE a.s

Tlf: 33 06 25 96

Glassmesterarbeid - Innramming - Bilglass

Gamleveien 1A - www.revetalglasservice.com

Innramming

Godt utvalg av glass, speil, passepartout og rammer.

Bilglass

Steinsprut reparasjon, Ruteskift, Kalibrering

Glassmesterarbeid:

Rekkverk, Vindskjerming, Dørautomatikk, Gittersystemer,
Terrasse innglassing, Dusj, kjøkkenglass, Innglassing fasade,
Isolerglass, Diverse glassarbeid etc.

ALT I GLASS Kundefokus og Kvalitet

Se vår hjemmeside eller stikk innom vår butikk for mer.

RE REVISJON
REVISJON & RÅDGIVNING

tilbyr først og fremst revisjonstjenester
til de revisjonspliktige. Men vi tilbyr også andre tjenester:

- Skatte- og avgiftsrådgivning
- Bedriftsøkonomisk råd-givning
- Budsjettering og kontroll-rutiner
- Valg av selskapsform
- Stiftelse av selskaper
- Kjøp/salg av virksomheter
- Fusjon/fisjon etc.

Tlf.: 33 06 49 10 • Mobil: 98 01 15 33 • Mobil: 926 55 469
Gamleveien 1A, 3174 Revetal • post@re-revisjon.no

Historien om Bispeveien

– *Våle og Ramnes var uenige om trasévalget*

Trygve Gran

Etter at Eidsfossbanen ble nedlagt, var det enighet om at det skulle etableres en bedre veiforbindelse mellom Tønsberg og Eidsfoss. Men der stoppet enigheten.

Etter flere år med til dels store driftsun- derskudd, som garantikommunene måtte dekke, ble Eidsfossbanen nedlagt 31. mai 1938. Bilismen fikk på denne tida stadig større omfang med rutetrafikk både for personer og gods. Bilene hadde det klare fortrinn at de i motsetning til jernbanen, kunne gå der folk bodde og der varer ble produsert og skulle leveres. Bilene er avhengig av veier, og det kom krav om en bedre veiforbindelse mellom Eidsfoss og Tønsberg snart etter at Eidsfossbanen var nedlagt. Trafikken gikk nå på den gamle riksveien fra Fossan om Myre, Holtung og Gjøgri til Kronlia. Denne veien var smal med mange bakker og skarpe kurver og gikk gjennom mange gårdstun.

Alternative veitraséer

Allerede våren 1939 ble planene for en ny vei lagt fram for fylkestinget. For strekningen Kronlia–Fossan forelå tre alternativer: Alternativ 1 gikk ut på å bygge ny vei på jernbanelinjen. Alternativ 2 var å bygge en ny vei mellom jernbanelinjen og den gamle riksveien, og alternativ 3 var å ruste opp riksveien gjennom Hillestad og Føn.

Bildet er fra Nordre Linnestad ca. 1943 og tatt på en bit av det som senere ble Bispeveien, viser fra venstre: Kjell Holm, Elsa Iversen, Olav Holm, Leif Holm, Svein Henriksen, Anne Marie Henriksen og Sverre Linnestad med Rolf Henriksen på armen.

Mens alternativene 1 og 3 er kjent for mange, var alternativ 2 en helt ny veitrase fra Kronlia til Fossan. Intensjonen for veien var nok å få en så slett trase som mulig, derfor ble den lagt utenom høydedragene,

men den skulle ikke gå for langt fra der det bodde flest mennesker. Veien skulle gå øst for Sjøe og Holtung fram til Myre, derfra mot Vika (utenom øvre Skrikestad og Ås), over Storelva mot Bakke, og derfra til Fossan.

Jordvernet var ikke så framtrødende den gangen, i dag vil vi si at denne traseen var umulig å gjennomføre pga. det store tapet av dyrka mark. Bøndene som skulle få denne veien over eiendommene sine, så vel det positive i en lettere transport. De så neppe for seg at det kunne komme restriksjoner på kjøring av gjødsel og grøde med hest eller traktor. Den trafikkmengden som det har blitt, var det ingen som kunne forutse.

Argumenter

Fra kommunestyrene i Hof, Botne og Våle kom det enstemmige vedtak om å gå inn for alternativ 1. Kommunestyret i Ramnes gikk derimot sterkt inn for alternativ 3, subsidiært alternativ 2. Fra oppsittere i Fon ble det uttrykt bekymring for at en ny vei et annet sted ville føre til prisfall på eiendommene langs den gamle veien. Denne veien ville dessuten bli klassifisert som bygdevei, og dermed ville kommunen bli pålagt store vedlikeholdsutgifter. Det ble anført mot jernbanetraseen at grunnen enkelte steder besto av myr og løse jordmasser. Det ble også advart mot jordskred i leirmassene langs elva syd i Ramnes. I Ramnes arbeidet man iherdig for å påvirke fylkestingets medlemmer (der ordførerne var selvskrevne utsendinger fra kommunene).

I et møte tre dager før fylkestinget skulle behandle saken, ga Ramnes kommunestyre store økonomiske garantier for alternativene 2 og 3. Foruten å dekke kommunens andel av distriktsbidraget, garanterte

kommunestyret for fri grunn og dekning av midlertidige og varige ulemper, samt gjerdehold til veien. Dette skapte stor usikkerhet blant medlemmene av fylkestinget, som i møte onsdag 22. mars 1939 vedtok å dra på befarings to dager senere.

Befaring

I Fon ble tinget mottatt på Vonheim hvor det ble servert lunsj. I et referat i Tønsbergs Blad heter det at det var «flagging og stort fremmøte i Fon», og på ungdomslokalet ble fylkestinget hilst velkommen av «en tallrik forsamling av bygdens fremste menn». «Guttorm Holt hilste fylkesmann Bassøe velkommen til fylket og til bygden i en strålende tale som fylkesmannen besvarte blant annet med at det var den velkomsttale som hadde rørt ham mest av de mange det hadde falt i hans lodd å høre. Det er ingen frase, la fylkesmannen til, det er min hjertens mening».

Senere på dagen ble fylkestinget mottatt og bevertet på Vestre Bakke hos brukseier Gjersøe, og her talte blant andre både ordføreren og viseordføreren i Våle.

Lobbyvirksomhet

Ordførerne reiste etter dette hver til sitt for å vende tilbake til Tønsberg over helgen til videre forhandlinger i fylkestinget. Det ble kjent at flere var blitt påvirket til å velge veien gjennom Fon. Det kom også en kraftig protest mot alternativ 1 fra samtlige oppsittere langs den gamle veien fra Kronlia til Barkost. Dermed gikk de mot eget kommunestyre som enstemmig hadde gått inn for det alternativet de nå protesterte mot.

I Våle hadde kommunestyret oppnevnt en egen veikomite med ordfører Martinsen, Leif Anfinnsen og Adolf Gran som medlemmer. De fryktet nå for at et flertall ville

gå mot alternativ 1, og søndag formiddag reiste de tre inn til Sjømannshjemmet i Tønsberg der ordførerne pleide å holde til under fylkestingssamlingene. Ingen ordførere var å treffe, men Anfinnsen tok telefonkontakt med overingeniør Larsen og ordføreren i Tønsberg, Leif Helberg, og begge kom straks til Sjømannshjemmet. Samme ettermiddag kom ordførerne og formannskapsmedlemmer fra Hof, Botne og Våle sammen til møte. I en uttalelse fra møtet argumentertes det sterkt for alternativ 1, og man uttalte en bestemt protest mot andre løsninger.

Enstemmig vedtak

Da fylkestinget møttes den 31. mars forelå en overraskende enstemmig innstilling fra veikomiteen som anbefalte alternativ 1, og det var også flertall for dette alternativet blant utsendingene. Ordfører Ole Gran fra Ramnes foreslo da å utsette saken, men forslaget falt med 13 mot 6 stemmer. Da var slaget tapt, og under den endelige

avstemningen ble det enstemmig vedtatt å bygge veien etter alternativ 1.

Etterspill

I et senere møte i Ramnes kommunestyre måtte ordføreren tåle sterk kritikk for resultatet av trasevalget. En av representantene fra Fon, som var kjent for ikke «å legge noe i mellom», mente at ordføreren hadde gjort en svært dårlig jobb: «Du kunne like godt ha sendt kjærringa di», slengte han ut.

Bispeveien

På grunn av krigen ble ikke den nye veien ferdig før i 1954. To år senere fikk den fast dekke. Etter at Tønsberg ble bispesete i Tønsberg bispedømme, ble den nye veien flittig brukt av biskopen til visitas og andre oppdrag, og veien ble «døpt» Bispeveien.

Første etappe av veien, strekningen Fossan–Revetal, ble bygget allerede i 1941. I de første krigsårene var Arbeidstjenesten

Første etappe av Bispeveien – strekningen Fossan–Revetal – ble åpnet høsten 1941. Arbeidstjenesten reiste en «æresport».

Aapningen av veien Linnestad-Revetal.

er fra veien Linnestad--Revetal som nu er åpnet for trafikk. Overingeniør Thor Larsen (t. h.) og en del grunneiere, som gjør sine bemerkninger. Fra venstre: Hans Bøe, Olaf Bøe og Linnestad sen. og jun.

Udatert avisutklipp fra Tønsbergs Blad. «Partier fra veien Linnestad–Revetal som nu er åpnet for trafikk, Overingeniør Thor Larsen (t.h.) og en del grunneiere, som gjør sine bemerkninger. Fra venstre: Hans Bøe, Olaf Bøe og Linnestad sen. og jun.»

(AT) i virksomhet. Dette var unge gutter i «rekruttalderen» som ble utkommandert til forskjellige tjenester. Våren og sommeren

1941 var det en slik AT-leir hos Søyland på Fossan. Her lå guttene i telt, og deres oppgave var å arbeide på den nye veien. Flere

Bispeveien ved Svinevoll i dag. Bygningen til høyre på bildet (den gamle butikken) er planlagt revet.

bønder hadde også arbeid her med hest og kjerre. Ut på høsten dette året ble parsellen offisielt åpnet.

Etterpåklokskap

Det er ikke lett å spå. Nå har vi «fasiten», og alle ser at det var et klokt valg å bygge Bispeveien der Eidsfossbanen har gått. Den gamle riksveien gjennom Fon er

klassifisert som kommunal vei, med kommunen som økonomisk ansvarlig for vedlikehold og utbedringer. De dystre spådommene om problemer med sviktende og rasutsatt grunn har nok delvis gått i oppfyllelse, men at eiendommer i Fon skulle falle i verdi dersom veien ble lagt utenom bygdas grenser, har ikke slått til. Resultatet er det motsatte!

Du kan spille hovedrollen i revyen når du vet at alt er i orden i fjøset

Livet er å ha tid. Tid til å gjøre noe helt annet.

Slik får vi energi til arbeid og omsorg
for de vi er glad i – både to- og firbente.

Fjøssystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes.
Og gode fjøs gir mer tid.

Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

www.fjssystemer.no

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Re kommune

(2002–2019)

Arnfinn Eek

Målet med denne korte artikkelen er ikke å skrive en nekrolog over Re kommune, selv om overskriften kan gi slike assosiasjoner. Målet er heller ikke å gi en gjennomgang av kommunens historie. Det er en langt mer omfattende jobb som en kan håpe vil bli gjort, nå når kommunen snart er historie. Når vi nå står foran en ny sammenslåing kan det være spennende å ta et lite tilbakeblikk på den forrige prosessen som startet for over 20 år siden. De følgende linjene kan også sees som en innledning til intervjuet med han som hele tiden har vært kommunens ordfører, Thorvald Hillestad.

Fra to til én kommune

Den 28. april 2000, ble kommunesammenslåingen mellom Ramnes og Våle vedtatt i Statsråd med følgende ordlyd: Ramnes kommune og Våle kommune slås sammen til én kommune og skal hete Re kommune. Sammenslåingen gjelder fra 1. januar 2002.

Selv om saken var fremmet av Kommunal- og regionaldepartementet, kom initiativet fra de to kommunene selv. I sluttrapporten fra styringsgruppa for den frivillige sammenslåingsprosessen, Veien fra Ramnes

og Våle til Re kommune, heter det: «Reelt sett har ... arbeidet vært ledet, planlagt og gjennomført lokalt. Bred deltakelse fra politikere, ansatte og ansattes organisasjoner var et helt sentralt prinsipp i sammenslåingsprosessen.»

I denne prosessen har vi som innbyggere i den sammenslåtte kommunen, grunn til å være stolte av at vi kunne enes om et nytt navn. Vi har mange eksempler på at sammenslåtte kommuner fortsatt drar med seg de to gamle navnene, eller at det ene navnet forsvinner til fordel for det andre.

Ramnes
kommune

Våle
kommune

Re
kommune

Tønsberg
kommune

Slagene på Re i 1163 og 1177 som omtales i Snorre Sturlasons Heimskringla, var et oppgjør mellom kong Magnus Erlingsson og birkebeinerkongen Øystein Øysteinsson. Området slaget stod på, antas å ligge mellom kirken og prestegården i Ramnes, altså geografisk ganske sentralt i den sammenslåtte kommunen. Re var et historisk navn vi kunne enes om, og var attpå til forstavelsen i det som naturlig ble kommunesenteret, Revetal.

Det lokale vedtaket om sammenslåing, fattet av de to kommunestyrene 21. juni 1999, bygde på det som ble beskrevet som et økende behov for samarbeid mellom kommunene, og Regjeringens tilbud om økonomisk støtte. I 1997 ble det tatt initiativ til «å utrede fordeler og ulemper ved en eventuell sammenslåing og et tettere samarbeid mellom Ramnes og Våle kommuner».

Utredningsarbeidet ble ledet av en styringsgruppe sammensatt av representanter fra Ramnes og Våle kommuner, Fylkesmannen i Vestfold, Vestfold fylkeskommune og Kommunal- og Regionaldepartementet. Fylkesmann Mona Røkke ledet styringsgruppa. Blant annet på bakgrunn av dette arbeidet vedtok kommunestyrene å gjennomføre en rådgivende folkeavstemning. Denne ble gjennomført 10. mai 1999. I Ramnes sa hele 79,3 prosent ja til sammenslåing, mens befolkningen i Våle var mer tilbakeholdne. Her var det bare 50,4 prosent som støttet planene.

Folkeavstemminga ga en politisk legitimitet til å gjennomføre en sammenslåing. Blant en rekke målsettinger en ønsket å oppnå ble følgende prioritert:

- Å frigjøre ressurser slik at det kunne gis et bedre tjenestetilbud med god tilgjengelighet.

- Å legge til rette for en mer samordnet areal- og transportplanlegging slik at natur- og miljøressursene kunne forvaltes på en bærekraftig måte.
- Å sikre og videreutvikle kommunen som en attraktiv og trygg arbeidsplass.

Hvordan gikk det og hvordan går det?

Hvorvidt man i de 18 årene kommunen har eksistert, kan slå fast at man har oppnådd de målene man siktet mot, bør være tema for framtidig forskning.

Selve sammenslåingsprosessen har det vært forsket på. Telemarksforskning-Bø publiserte i 2002 en gjennomgang av prosessen, og peker på en rekke faktorer som har vært viktige for et positivt utfall. En viktig faktor som trekkes fram er de to kommunenes jevnbyrdighet både i forhold til næringsstruktur, areal og innbyggertall. Selv om den økonomiske situasjonen for de to kommunene var noe ulik, var det ingen storebror som slukte en lillebror. I tillegg hadde kommunene lange tradisjoner på samarbeid. Tankevekkende konklusjoner når Re fra 2020 slås sammen med Tønsberg!

I Telemarksforskningens rapport om sammenslåingen pekes det videre på betydningen av den statlige økonomiske støtten som ble gitt. Videre at det ble rekruttert ekstern prosjektleder, som seinere ble rådmann, og at det var åpenhet rundt ledelsesstrategi og gjennomsiktighet i prosjektorganisasjonen, og god informasjon om prosessen til befolkningen. Det legges også vekt på at selve planleggingsprosessen var omfattende og inkluderende.

Daværende kommunalminister Erna Solberg ga Agenda Utredning & Utvikling AS i oppdrag å se på resultatet to år etter

sammenslåingen. Agendas rapport er nær sagt entydig positiv.

Det pekes blant annet på at:

- Kommunen har blitt en mer profesjonell organisasjon med bredere kompetanse og positive fagmiljøeffekter på en rekke områder. Positive fagmiljøeffekter er særlig tydelig innenfor smale tjenesteområder som helsetjenester, sosialtjeneste og barnevern, regulering, kart og oppmåling, byggesak, kultur-tjenester og administrative støttefunksjoner.
- Kommunen har gjennomført innsparinger og høstet stordriftsfordeler i kommunal administrasjon til fordel for økt tjenesteproduksjon.

Evalueringen finner lite negativt ved sammenslåingen som det er mulig å dokumentere. De peker på at omstillingene har vært meget omfattende og krevende for ledere og ansatte i Re kommune. Og at dette har medført til dels store belastninger for dem som har blitt direkte berørt. Et annet punkt som nevnes er en viss lokal sentralisering, ved at kommunale funksjoner har blitt lokalisert til det nye kommunesenteret på Revetal.

At det har gått så bra oppsummeres ved å peke på at det allerede på forhånd var en sterk integrasjon gjennom langvarig samarbeid på en rekke områder. Det var også en klar idé bak opprettelsen av den nye kommunen, blant annet med å bygge opp et nytt kommunesenter som motvekt mot byenes utvikling. Og igjen pekes det på en god prosess.

Alt dette var resultater som ble brukt av sentrale myndigheter for å vise et eksempel på en vellykket sammenslåing. Hvilke

kriterier vi skal legge til grunn for i ettertid å vurdere resultatene kan være mange.

Har vi som innbyggere endret identitet fra å være tilhørige til Våle eller Ramnes, til å bli Reinger? Hvis kriteriene er vekst i næringsliv og økt befolkning, har det vel ikke gått så galt. Innbyggertallet har, ifølge SSB, økt fra 8 172 i 2002 til 9 730 i 2019. Revetal, som kommunesenter, har vokst fram med en rekke nye bedrifter som har gitt mange arbeidsplasser. Vi har fått ny barneskole, ny ungdomsskole, nytt helsehus og nytt bibliotek i det samme området. Et spørsmål som stilles er om dette har gått på bekostning av kommunens «utkant». En spennende utfordring for oss som nåværende innbyggere av Re kommune, blir å arbeide for å bevare vår identitet og stolthet som Reinger inn i sammenslåingen med en storebror som i 2019 har nærmere 46 000 innbyggere.

Kilder

AGENDA (2006) Re-effekter – Etterundersøkelse av sammenslutningen mellom Våle og Ramnes.

AGENDA Utredning & Utvikling AS, R5171 (Rapport på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet)

Henningsen E (2002) Organiseringen av sammenslåingsprosessen i Våle og Ramnes kommuner.

Arbeidsrapport nr. 3 2002. Bø: Telemarksforskning

Lovdata.no

Store norske leksikon

SSB-Statistikkbanken www.ssb.no/statbank

Veien fra Ramnes og Våle til Re kommune.

Styringsgruppens sluttrapport fra en frivillig kommunesammenslåing. Hentet 16.11.19 på:

https://www.regjeringen.no/contentassets/202a-9c864e3b45fa87d100d6dc20425a/sluttrapport_sammenslaingsprosjektet_re.pdf

RE-ELSA

Re Elektroinstallasjon

Liten elektriker med stor service!

- **Bolig**
- **Næring**
- **Landbruk**
- **Rehabilitering**
- **Gulvvarme**
- **LED-belysning**

33 06 24 34 982 97 052

www.re-el.no

Besøk vår butikk i Revetalgata 6!

Revetalgata 6, Pb 12, 3164 Revetal jan.arild@re-el.no

En prat med kommunens eneste ordfører

Arnfinn Eek

Thorvald Hillestad (f. 1951), gårdbruker, senterpartimann med en lang fartstid som ordfører. Hans første periode var i Våle fra 1987 til 1991. I Norge hadde vi en forsøksordning med direkte ordførervalg over tre kommunevalg, fra 1999 til 2007. Våle og Re kommune var med i prøveordningen og Thorvald Hillestad ble valgt til ordfører både for Våle i 1999 og for Re i 2003 og 2007. Som følge av kommunesammenslåingen fra 2002 måtte det velges et felles kommunestyre. I dette valget (høsten 2001) var det også direkte ordførervalg, også da ble han valgt. Dette ble en uslåelig rekord. Ved valgene i 2011, 2015 og 2019, var det ikke direktevalg. Valget av ordfører var da avhengig av kommunestyrets sammensetning og hvem de ulike partiene kunne enes om. Også ved disse valgene endte han opp som ordfører med forskjellige støttepartier.

Jeg har gjort avtale om en prat med ordføreren en regntung dag i slutten av november. På vei inn i kommunehuset møtes jeg av handverkere, stabler av gipsplater og kabler i mengder, både løse og i ruller. Huset bærer preg av ombygging for å møte «den nye tid». Her skal det ikke lenger være en samlet kommuneadministrasjon, men kontorer for enkelte etater i den sammenslåtte nye Tønsberg. Fortsatt er det folk på servicetorget. «Thorvald er på kontoret. Gå opp, han møter deg i kaoset.» Jeg blir geleidet mellom gips og kabler, til noe som fortsatt er et romslig kontor, men som venter på å bli delt, slik det har gått med rådmannens vegg i vegg. Han er allerede i Tønsberg.

Vi slår oss ned ved et møtebord som det fortsatt er plass til.

Hva førte deg inn i politikken? Jeg har hørt at du er arvelig belastet ...

Det stemmer, både oldefar og bestefar var ordførere i Våle. Oldefar i to år, da fikk han fyken, så jeg har klart meg litt bedre. Bestefar fikk også beskjed om å takke for seg. Han var vel den eneste i Senterpartiet som gikk inn for å bygge Kirkevoll sentralskole. Det var ikke bra! Man skulle bevare alle de små skolene. Senterpartiet syntes ikke han burde holde på lenger. Han takka for seg i 1954, det var vel da Kirkevoll kom i gang.

Hva som brakte meg inn i dette her: I hele oppveksten var nyhetene det viktigste programmet på radio hjemme. Far var veldig opptatt av å høre nyhetene. Det var vel med på å gjøre meg samfunnsengasjert. Det var det ene. Etter at jeg var

Thorvald Hillestad.

ferdig på Høyskolen på Ås, ble jeg lektor på Gjennestad gartnerskole. Der var det årsmøte i Vestfold senterparti, og jeg fikk spørsmål om jeg hadde anledning til å være med i fylkesstyret. Det sa jeg JA til, og dermed startet det.

Ved neste kommunevalg havna jeg i Stokke kommunestyre, en halv periode, da flytta vi hjem til Våle. Så ble det opphold til neste kommunestyrevalg, da var jo det i Våle. Jeg fikk to perioder, ett som menig medlem, så som ordfører.

Du har en stor gård ...

Da jeg ble ordfører ble det, etter hvert, en fulltidsstilling. Til å begynne med var det lønna som 40 prosent. Da var det verken «fauel eller fisk». Det siste jeg gjorde i den perioden, var å foreslå at stillingen i hvert fall skulle opp til 50 prosent. Da slutta jeg, så jeg hadde ikke noe glede av det. Jeg brukte mye mere tid. Far var sprek, så han holdt på hjemme. Han sa at han hadde fått tilbud om å bli ordfører

han også, men han hadde bodd sammen med en ordfører sjøl, så det betakka han seg for. Han visste hva som lå i det, og fikk jo repetert noe av det når jeg begynte. Far var krumtappen på gården så lenge han orka det. Seinere har jeg leid hjelp til å gjøre det praktiske, men har beholdt managementet så lenge jeg hadde gården sjøl. Nå er den overdradd til neste generasjon. Jeg er veldig takknemlig for at det var noen som kunne tenke seg å ta over.

Du har Norgesrekord som direktevalgt ordfører. Fire valg – egentlig av tre mulige. Det ble litt spesielt på grunn av kommunesammenslåinga, da det ble et ekstra kommunestyrevalg sammen med stortingsvalget. Dermed ble det fire.

I 2007 ble du valgt med 64 prosent av stemmene. Du må være en populær person som ordfører ...

Tja, jeg må jo ha gjort noe fornuftig i manges øyne. Det jeg syntes var ekstra hyggelig var at av de 64 prosentene, var det bare nøyaktig halvparten som stemte Senterpartiet. Det må jo bety at noen så meg som brukanes i andre partiers øyne også. Det satte jeg veldig stor pris på. Det var en kjempe tillitserklæring.

Når du blir direktevalgt så blir du mer enn noen gang oppfordra til å bli en ordfører for alle. Det har vært det jeg har prøvd å forfekte også. Jeg har kommunevåpenet på jakkeslaget, men ikke partimerket. Det har jeg vært veldig bevisst på. Ikke noe klistremerke på bilen, bortsett fra den måneden vi driver valgkamp, da må jeg på banen. Ellers er jeg ikke noe partimenneske. Partiet er et redskap for å få noen fram her og der. Ser vi på de jeg har samarbeida med ... Av en eller annen grunn har jeg hatt Fremskrittsparti-vara-

ordfører i 12 år. Åtte år med Morten Stordalen, og nå fire år med Frode Hestnes.

Når vi hadde direktevalg av ordfører, ble vi enige om at den som får nest flest stemmer, skal være varaordfører, og det var jo Morten. Alle aksepterte det. Jeg syntes det var fair. Det gjeveste kortet var jo da delt ut, det var ordføreren. Da ble vi enige om å fordele de øvrige verva alt etter hva innbyggerne mente det enkelte partiet fortjente.

Det var ikke så enkelt å få til fordelinga når vi ikke hadde direktevalg. En periode med Arbeiderpartiet. Det var vel og bra det, men så kom jeg i den situasjonen ved siste valg at både høyreside og venstresida sa de kunne støtte meg som ordfører hvis de fikk varaordføreren. Da måtte jeg velge. Jeg er ikke så veldig partiopptatt, jeg har bruk for de gode huene. Du kan si hva du vil om Fremskrittspartiet, men det er ikke mange som går utpå Frode Hestnes, en ualminnelig dyktig politiker, dermed valgte jeg ham og den sida der. Da fikk jeg med meg Kristelig folkeparti og Høyre også. Også dyktige folk og gode medbyggere. Jeg fikk på den måten det beste mannskapet til å bygge kommunen.

Da tenkte du mere mannskap enn parti ...
Absolutt. Jeg er nok ikke senterpartiideologenes store drøm. Det kommer jeg aldri til å bli, men jeg er ganske pragmatisk, og er ute etter resultater, og så får vi det te'.

Det ble vel en del murring ...

Ja, men det måtte jeg vente. Men når en har holdt på såpass lenge så blir en rimelig tjukkuda. I kommunepolitikken teller personer mer enn partier. Derfor har jeg ikke lagt meg i selen for å komme på noe Storting. Jeg har sittet én periode i fylkestinget. Det var det siste – Tusen takk! Det

synes jeg ikke var så kjempespennende. Men lokalpolitikk, det er virkelig ... da får du så kort avstand mellom vedtak og resultat. Du kan se det omkring deg.

Hva er du mest fornøyd med som ordfører i disse årene?

Det vi har fått til på Revetal er nok det jeg ser tilbake på med størst glede. Men det er ikke mitt verk. Det har vært et godt samarbeid mellom det offentlige og det private. Vi har jobba godt sammen og fått til dette. Håper vi har kunnet bli oppfatta som ei smørekanne heller enn en bremsekloss, for å få det til å gli. Det er et valg vi har gjort. Vi ønska å utvikle Revetal, men så har jeg fått litt kjeft for det også. Noen sier at vi ødelegger dyrka mark. Vi gjør jo det, det er det eneste stedet vi kan bygge på. Vi har gått inn på en deal med landbruksmyndighetene. Vi skal holde oss på denne sida av Bisperveien, være nøye på å benytte både høyde og dybde. Vi skulle holde oss her og ha en veldig restriktiv jordvernpolitikk ellers i bygda. Det har vi gjort.

Hva med grender og grendepolitikk? Det har vel blitt en «sentralisering» på Revetal.

Ja, og det er sikkert negativt, men hadde det vært mulig å lage flere slike sentra rundt i lille Re? Det får en ikke til. Det må være et minimum omland. Mange som handler her kommer utenfra. Vi har laga et senter som har blitt et regionsenter. Noe som er noe, også for dem som kjører flere mil for å komme hit.

Kommunesammenslåingen, Våle og Ramnes, ble jo beskrevet som en veldig vellykket sammenslåing ...

Det ble jo det, selv om det bare var 50,4 prosent i Våle, 14 stemmer, for en sammenslåing. Du skulle handtere korta dine

godt etterpå for å få folket til å synes at dette ikke er så «gæernt likavæl». Det var jo så vidt båten bar. Men det var mange som var motstandere som i ettertid så at kanskje det ikke var så «steingæernt».

Dette med kommunestørrelse er vanskelig. Hva er den ideelle kommunestørrelsen? Fortsatt er over 50 prosent av norske kommuner under 5 000 innbyggere. Over 70 prosent av landets kommuner har lavere folketall enn Re ...

Jeg vet ikke hva som er det ideelle. Vansker med rekruttering av fagfolk. For eksempel da Hof søkte etter kommuneingeniør, fikk de ikke søkere. De gikk til Holmestrand og bad om hjelp. Heller ikke i Re var det et stort fagmiljø. Gjennom 3K-samarbeidet ble det naturlig at Re også gikk inn i samarbeid med Holmestrand. Teknisk ble da et bredt sammen-

satt team, med forskjellig utdanning og faglig bredde. Dette var unikt. Innbyggerne forlanger tjenester og kompetanse i kommunen. Det har vi ikke tjangs til å greie som en liten kommune.

Selv ikke med nærmere 10 000?

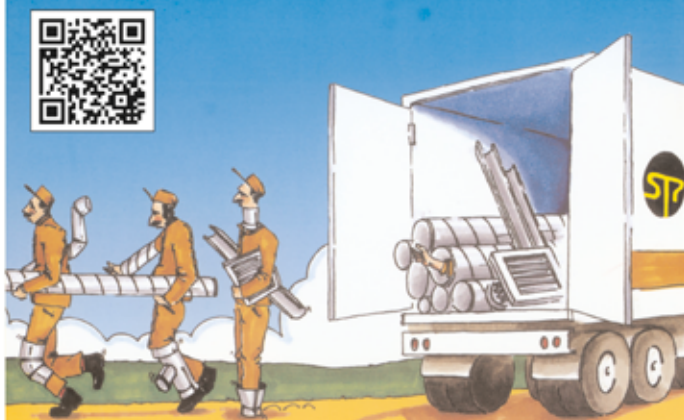
Nei vi følte ikke det. Det var derfor vi i 3K-sammenheng slo våre pjalter sammen. Minussida er at det blir enda lenger til ytterkanten enn det var før. Disse to tingene må veies opp mot hverandre. Jeg er veldig spent det det som skjer nå, og hvordan vi får dette til.

Jeg har sett litt i Telemarksforsknings rapport fra den forrige sammenslåinga, og hva de trakk fram som viktige kjennetegn som var positive for at den sammenslåinga ble vellykket. De kriteriene som de mente var viktige, kjennetegner vel

En god samarbeidspartner innen blikk og ventilasjon

VI SELGER ALT INNEN:

- Takrenner stål
- Takrenner aluminium
- Profilerte plater / coil
- Taksikring
- Spirorør / deler
- Firkant ventilasjon
- Teknisk Ventilasjon
- Boligventilasjon
- Isolasjon
- Plane plater / coil
- Festemateriell
- Verktøy
- Takstein
- Papp og Shingel

STÅLPROFIL A|S

Stålprofil A/S har beliggenhet sentralt midt i Vestfold, og er leverandør for hele landet
Industriveien 9, 3174 Revetal • Telefon: 330 65 300 • Telefax: 330 65 309
post@staalprofil.no • www.staalprofil.no

ikke den sammenslåingen vi nå står over for, for eksempel likeverdighet i befolkning og næringsliv ...

Det ser vi vel ikke før vi har kjørt dette en stund. Vi har fire ord nå: Raushet og likeverd er to av dem. De ligger nedfelt i plattformen. Petter (Berg) og jeg har vært opptatt av at dette må bli noe annet enn bare ord i et dokument. Det må bli noe konkret ut av det. Jeg synes vi fikk det bevist allerede ved inngangen til forhandlingene da vi skulle opprette den såkalte Fellesnemda. Det organet som skulle få sammenslåingen på plass. I kokeboka fra den store staten, står det at «sammensettingen bør gjenspeile styrkeforholdet mellom kommunene». Det har blitt fulgt andre steder for eksempel med Hof, Holmestrand, Sande. Der var Holmestrand langt større i nemda enn de andre. Asker, Røyken og Hurum, derimot, hadde hver tre personer i fellesnemda. Her var det noen som hadde vist raushet. Re hadde ikke noe å gi, her var det Tønsberg som måtte gi. Det ble noen runder, til slutt gikk de med på det. Så foreslo jeg, hva om vi tar 8 hver. Da hadde jeg undersøkt litt hvilke partier som var representert. Det var de samme 8 partiene som var representert både i Re og Tønsberg. Hvis de store partiene viser raushet, kan alle partiene få en representant fra hver kommune i fellesnemda. Dette var verre, men det gikk det og. Det ble en pangstart, og etter to år ble dette trukket fram som det store, som gjorde at vi fikk til dette med likeverd og raushet.

Tønsberg skryter av Revetal og er opptatt av at det er viktig å få til kollektivtransport opp hit. Før kommunevalget appellerte vi vel litt til folk i Re, at de måtte sørge for å få folk fra Re inn i de nye kommunestyret. Det gjorde de. Vi skulle vel hatt en 6–7 stykker og fikk inn 13.

Dermed er vi godt representert. Viktig å bruke hue og være litt pragmatiske.

Du har altså tro på at dette blir en riktig konstruksjon ...

Vi hadde jo flere tilbud. Jeg tenkte jo at det kanskje var like greit med Horten. Vi spurte to om råd. Det ene var et konsulentfirma. De pekte i retning Tønsberg. Så ble det gjort spørreundersøkelse blant innbyggerne. Da ble det også en overvekt mot Tønsberg. Og når vi ber om råd og får råd, synes jeg vi må følge disse.

Vanskelig å vite hva som er fasit her. Vi måtte jo bare følge det rådet som majoriteten ga oss i folkeavstemminga. I og med at en ber om råd om tre forskjellige alternativ, blir det jo aldri flertall. Da måtte vi velge det alternativet som fikk flest stemmer. Det var delt syn i kommunestyret. Mange tenkte seg Horten som en god ide. Så ble det bare fem som stemte imot, og de så for seg Holmestrand som det beste alternativet.

Hvordan blir det nå som du skal være kommunestyreprerzentant i nye Tønsberg og flagge interessene for 17 prosent av befolkningen?

Jeg må jo prøve å se helheten i dette. Jeg er jo ikke valgt bare fra Re, men samtidig bor jeg jo her, og Re kommer til å være babyen min så lenge jeg lever. Jeg vil nok prøve å være en stemme fra Re som passer på at vi får det vi bør ha. Det var jo grunnen til at jeg stilte opp på lista igjen. Nettopp fordi jeg var spent på å se hvordan det gikk med det vi hadde snekra i hop. Glad for at vi har fått noen klare stemmer, både fra Fremskrittspartiet, Arbeiderpartiet og Høyre. Vi har en del klare stemmer som vet hvor de kommer fra. Det er viktig.

Det blir spennende. Jeg gleder meg, jeg.

«Omforlatels Re»

Det er mangt å fabulere om mot slutten,
livets aften har et snev av trist sorti.
Mange føler Re ble kun den lille snutten,
som forsvant i den politiske magi.

Når det sørges er det godt å ty til minner,
har du grunnet litt på alt vi har fått til?
Det er utvikling og vekst du sjelden finner,
men det ordner seg når bare alle vil.

Tiden krever at vi kreftene forener,
det må til hvis din forventning skal få svar.
Beste service er vel det de fleste venter,
det er krav man til de folkevalgte har.

Når vi så har kastet øynene på Tønsberg,
har vi tro på at det gagnar oss i Re.
Vi tror langt i fra at dette går til Blokk-
berg,
det vil bli konseptet fjern og nær vil se.

Sjøl om det vi gjør det føles ganske riktig,
likevel, det kjennes ofte på en tvil.
Tenk, jeg ofrer Re mitt hjerte barn så vik-
tig,
har jeg bommet med Jahn Teigens mange
mil?

Omforlatels, du min kjære, du nok skjøn-
ner,
jeg har elsket deg i alle disse år.
Vi tar med oss alt ditt gods i våre bønner,
når det harves i det nye og vi sår.

*Skrevet høsten 2018 av
Thorvald Hillestad, som selv framførte den
i «Spelet om Tønsberg» høsten 2019.*

*Thorvald Hillestad framfører «Omforlatels
Re» i «Spelet om Tønsberg».
Foto: Stian Ormestad.*

Tunsberg leikarring i aktivitet på Seinsommerfestivalen.

Våle historielag

Det har vært stor aktivitet i historielaget i 2019, med møter, dugnadsinnsats og formidlingsvirksomhet. Styret har hatt sine møter, om lag ett hver måned. Vi har hatt medlemsmøter: Høstmøte i oktober, og Førjuls møte i november. I mai var det rusletur i Mulvika. Også i år har historielaget vært medarrangør på Olsok-feiring og på Seinsommerfestivalen på Våle prestegård.

Årsmøtet

ble gjennomført 28. februar. Foredragsholder var skogbiolog Trude Myhre,

seniorrådgiver i WWF-Norge, som fortalte og viste flotte bilder fra sin vandring langs Pilegrimsleden mellom Oslo og Trondheim. Hennes mål for turen var å oppleve skogen, og å treffe ildsjeler som arbeidet for vern av skog, spesielt av den gamle og urørte. Det var om lag 30 personer tilstede.

Ski-café seks søndager i februar og mars

Det var varierende vær, men godt besøk på de søndagene været var fint. Det er ikke bare skifolk som kommer innom. Noen kommer i bil med baby eller gamle foreldre. Utenbygds folk kommer, og vi

har hatt flere omvisninger, tatt på sparket. Omvisningene har også resultert i utleie til blant annet bryllup og 70-års lag! Planen er å gjenta dette til vinteren 2020. Da er det bare å håpe på snø og stabilt skiføre. Aktiviteten skjer i godt samarbeid med Ivrigs skigruppe som blant annet kjører opp løyper.

Dugnadsfest

Av forskjellige årsaker gikk det planlagte vårmøtet ut. Isteden arrangerte vi dugnadsfest for alle våre trofaste medhjelpere, den 29. mars. I alt 30 personer deltok på en hyggelig kveld med god mat og godt drikke, og mye god prat. Quiz v/Karl Anders Bråten.

Kåre Hverven og Paul Reggestad fortalte om Mulvikas historie.

på Snekkestad, hvor det ble grillet pølser og snakket videre om historien til kommunens kystlinje.

Rusletur – «Farvel til Mulvika»

– 22. mai

Vårens rusletur ble lagt til Mulvika, et spennende område i Re kommunes ganske sparsomme kystlinje, og et område som ikke blir med oss inn i Tønsberg ved sammenslåingen. Målet med turen var å se nærmere på en del av Våle som opp gjennom tidene har hatt variert næringsvirksomhet. Her har det vært bygget og reparert båter, drevet jordbruk og fiske, og utvunnet salt fra sjøvannet. Været var ikke på vår side, men ganske mange trosser regnet og fikk med seg spennende informasjon fra våre to omvisere Paul Reggestad og Kåre Hverven. Etter rusleturen dro vi over til klubbhuset i båthavna

Olsok 29. juli

Tradisjonen med Olsokgudstjeneste på prestegården ble videreført i 2019. Dette er et samarbeid mellom Våle menighetsråd og historielaget. Etter gudstjenesten var det salg av rømmegrøt, vafler og kaffe til de i alt 75 besøkende.

Seinsommerfestival 31. august og 1. september.

Også i år var det mye aktivitet og mange utstillere og besøkende på seinsommerfestivalen. Været var ganske bra, og skremte ikke folk fra å møte opp. Ser vi begge dagene samlet var i overkant av 1000 mennesker innom prestegården. Arrangementet som er et samarbeid

Store og små på vei inn.

Gamle motorer kan kreve spesiell omsorg.

Fuglekasseproduksjon.

En tur med hest og vogn er populært.

Rokken går.

Å sveive separatoren krever sin mann.

Full aktivitet rundt bakerovnen.

Gla'gjengens pølsekiosk.

Linjentene i aksjon.

Rikholdig utvalg i salgsbodene.

mellom Arrangementsgruppa, Stiftelsen Våle prestegård og Våle historielag, er en omfattende satsing som synliggjør stor

frivillig innsats. I tillegg til alle utstillerne er det viktige bidrag fra LINjentene og Gla'gjengen. Å presentere gamle handverksmetoder, landbruksteknikker og redskaper, er selvsagte innslag i festivalen, og samler alltid interesserte tilskuere. Mange aktiviteter er tilrettelagt for barn og er et godt tilbud til barnefamiliene. Historielagets salg av mat og drikke, i tillegg til blant annet grønnsaker og frukt gitt av gode støttespillere blant produsenter, ga historielaget et bra overskudd til støtte for virksomheten.

SVERRE FOSS AS

BLIKKENSLAGERVERKSTED

Etabl. 1956

- Ventilasjon/vifter
- Ventilasjonsservice
- Takrenner/taksikring
- Takhatter
- Beslag til alle formål
- Spesialarbeider i aluminium, rustfritt, sink, kobber
- Sveisearbeider

www.sverrefoss.no
Bispeveien 412, 3089 Holmestrand

☎ 33 05 01 42

FAGKUNNSKAP
GIR TRYGGHET

Kunstutstilling i Stuartrommet

I forbindelse med Seinsommerfestivalen arrangerte Torill Bertelsen, født og oppvokst i Våle, en egen utstilling i Stuartrommet. Torill bor og arbeider nå i Sømna i Sør Helgeland. Hun viste både trearbeider, malerier og tegninger på utstillingen.

Høstmøtet 9. oktober

Høstmøtet samlet om lag 30 personer som interessert fulgte med da Håkon Westby viste film og fortalte om Eidsfossbanen. Som alltid gikk praten livlig over kaffe og prestegårdssnitter etter innlegget.

Så var det prestegårdssnitter og kaffe.

Den kulturelle skolesekken

Også i år har historielaget vært bidragsytere til Den kulturelle skolesekken. Tre dager i november (12.–14.) arrangerte vi aktiviteter på prestegården der skolebarn, i 4. trinn, fra skolene i Re, var med å

På vei til en annen skoledag.

Brødbaking.

bake brød, støpe lys og lage gammeldags julepynt. Det ble også fortalt historier fra livet på prestegården i gamle dager. Dagen ble avsluttet med hjemmelaget risengrynsgrot. Til sammen 125 elever og 9 lærere fra Solerød, Ramnes, Røråstoppen og Kirkevoll deltok. Den aktiviteten er et samarbeid mellom skolene, historielaget og kulturetaten i Re kommune.

Førjulsmøte 20. november

Om lag 35 personer møtte opp til årets førjulsmøte, der Stay-Up koret fra

Undrumsdal underholdt. Det ble en tri-velig kveld med servering av rømmegrøt, risengrønsgrøt, kaffe og julebakst.

Julemarked – Våle prestegård

Lørdag 7. desember er det julemarked på prestegården, et samarbeid mellom Arrangementsgruppa, Stiftelsen Våle prestegård og historielaget.

Digitalisering av museumsgjenstander

Museumsstyret har gjenoptatt planene

om å realisere digitalisering av alle museumsgjenstandene, til sammen 2 060 gjenstander og 700 bilder. Det er opprettet en arbeidsgruppe som består av medlemmene i museumsstyret og to personer fra styret i historielaget. Dette er et meget omfattende og arbeidskrevende prosjekt. Her skal og må mye gjøres på dugnad.

Økonomi og medlemmer

For å drive de ulike aktivitetene kreves penger. En kilde til inntekter for laget er den årlige kontingenten. Den har i noen år nå vært på 150 kroner per år og har blitt «krevd» inn gjennom et vedlegg til Re-minne som kommer gratis i postkassa før jul. Vi har fått flere betalende medlemmer etter at vi igjen la ved giroblanketter i Re-minne. Dette takker vi for og lover å nytte de ekstra midlene på en nyttig og fornuftig måte for å oppfylle lagets målsetting. I alt har 181 betalt kontingenten for 2019, mot 76 i 2018.

Ommedal
og **SØNNER A/S**
3178 Våle
Tlf. 33 06 27 38
Mob. 415 64 712

Årsskriftet lages på dugnad og trykkingen finansieres ved annonser. I 2018 gikk vi på et mindre underskudd på årsskriftet. For 2019 er annonseprisen økt noe, uten innsigelser fra annonsørene. Dette bør sikre at lagene ikke må belastes med ekstra utgifter for denne utgivelsen. En gruppe frivillige står for utkjøring. Vi legger også i år ved en giroblankett i Re-minne og håper mange vil benytte blanketten og betale kontingenten som en støtte til arbeidet i laget. (Innbyggere i Ramnes får en tilsvarende giro for innbetaling av kontingent til Ramnes Historielag.)

Våle historielag har i tillegg til kontingenten ulike inntekter blant annet fra salg ved forskjellige arrangementer. Re kommune har i 2019 støttet laget med kr 10 000. I tillegg kommer inntekter fra Kulturetaten i forbindelse med Den kulturelle skolesekken. Her gis det en fast sum pr. elev som deltar, i tillegg får vi dekket alle utlegg til materiell og baking.

En viktig oppgave for historielaget er å være med å støtte arbeidet som Stiftelsen Våle prestegård driver for å vedlikeholde og videreutvikle prestegården som et historisk og kulturelt senter i kommunen.

I år har vi vært i stand til å overføre til sammen kr 110 000 til stiftelsen, i hovedsak til etablering av nye toaletter i låven.

Ny hjemmeside: vålehistorielag.no

Våren 2019 kunne vi åpne en ny versjon av hjemmesida vår. Den gamle hjemmesida som hadde gjort tjeneste en del år, hadde etter hvert blitt vanskelig å vedlikeholde på grunn av gammel programvare. At stadig flere søker på nett ved hjelp av smarttelefon, krever at hjemmesida er tilpasset dette. Vi håper sida, som er utviklet og drives på dugnad, vil bli hyppig brukt.

Styret i Våle historielag 2019

Leder:	Karl Anders Bråten
Nestleder:	Harald Gjersøe
Sekretær:	Inger Marie Olsen
Kasserer:	John Otto Kihl

Øvrige styremedlemmer:

Mette Kirkevold
Arnfinn Eek
Karin Backe Hallerud

Varamedlemmer:

Marit Lefsaker Hammer
Vidar Flåteteigen
Unni Wike

Åpent tors/fre/lør
klokka 12 - 16

Telefon 911 76 853
vikalandhandel.no

Minneord

Hans Kristian Haug (1942–2019)

På årsmøtet i Våle historielag, 23. februar 2017, ble Hans Kristian Haug utnevnt til æresmedlem. Hans Kristian har sittet i styret for historielaget fra 2005 til 2016 og har i hele perioden fungert som kasserer og regnskapsfører. Han har også vært aktiv i styret for Stiftelsen Våle prestegård. Som en habil fotograf har han lagt ned mye arbeid i dokumentasjon av aktiviteter i laget. Han har også bidratt betydelig til lagets hjemmeside. Hans Kristian var en mann som hadde en finger med i det meste av lagets arbeid, og la ned en betydelig innsats gjennom årene.

Han fortsatte som kasserer i stiftelsen helt til det siste. Han var blant annet aktiv i utforming av søknader om eksterne midler, en viktig forutsetning for å kunne gjennomføre ulike restaureringsarbeider. Han var også aktiv i låvekomitéen.

Hans Kristian Haug er dypt savnet og minnes i respekt for stor deltakelse og arbeidsinnsats gjennom mange år.

Hans Kristian ombord i museumsbåten «Harry» i Lysekil. Båten eies av foreningen L Laurin, knyttet til Skandiamusset. Hans Kristian var støtte medlem i foreningen som bl.a. har som målsetting å ta vare på gamle motorer.

HENGRØD

LØSNINGER TIL VEKST

Skreddersydde løsninger
tilpasset dine behov

www.hengsrod.no
tlf: 33061120

Kran - Krok - Henger - Spesialbygg

Stiftelsen Våle prestegård

Hoved- og sidebygning

Vi begynner nå å bli ferdig med de store investeringene her. Noen av vinduene er skrapet og malt. Brønntaket har også fått et strøk.

Låven

For å kunne bygge nye toaletter i låven, måtte vi få et godkjent avløpssystem. Det ble en stor kostnad for oss, men nå er anlegget betalt. Stiftelsen fikk kr 100 000 fra Re kommune, Våle historielag bidro med det samme beløpet. Arrangementsgruppa og stiftelsen klarte å bidra med resten av investeringen. Avløp fra hovedbygningen er også koblet til den nye ledningen. Med et nytt vanddirektiv på trappene er det godt å ha et anlegg som vil være godkjent, også etter nye krav.

Vi har slått opp det gamle gulvet i låven der de nye toalettene skal bygges. Det er lagt inn avløp og vann, nytt gulv med varmekabler er støpt, og vi er klare til å begynne innvendig. I mellomlåven har vi gravd opp gammelt gulv, og pukket opp, ferdig til å støpe nytt gulv. Det meste av ny utvendig kledning er også på plass.

Utgraving og grusing i mellomlåven.

Ny kledning utenpå tømmeret.

Et av toalettrommene med støpt gulv og rørlegg. Rørlegger og nestleder i stiftelsen Karl Anders Bråten viser hva som er gjort.

Det er også isolert ferdig på fjøstrevet og vi er klare til å legge nytt gulv. Vi har fått et tilskudd til låven på kr 100 000, fra Anders Jahres humanitære stiftelse. Sjøl med stor egeninnsats må vi nok få mer støtte skal vi få låven ferdig.

Styret i stiftelsen Våle prestegård
Leder Hans Jørgen Skinnes, nestleder Karl Anders Bråten. Styremedlemmer: Pål-Arild Thuve Simonsen, Arild Bøe, Bjørn Gunnar Rygh og Anders Skaug.

**Bettum Rammeforretning
Tom Egil Lie**

**Vi rammer inn ALT!
God kvalitet rimelig!**

911 91 791

Engnes, Bettumveien 19, 3178 Våle ☐ gisselur@hotmail.no
www.rammeverkstedet.com

Møbelservice

Omtrekking og restaurering • Salg av møbelstoffer, hud og skår

Marianne Sommerstad

Mobil 915 70 408

Bispeveien 783, 3174 Revetal

E-post: mariannesommerstad@gmail.com

Ramnes
Historielag

VIRKSOMHETEN I RAMNES HISTORIELAG 2019

Ramnes Historielag har hatt 241 medlemmer i 2019, herav 4 æresmedlemmer. Årskontingenten er kr 150, giroblankett er vedlagt Re-minne.

Møtevirksomheten

Ramnes Historielag har i 2019 hatt 6 møter, 2 rusleturer, busstur og vært medarrangør av Åpen gård på Bygdetunet Brår. Styret har hatt 10 møter.

Årets første møte ble holdt på Sagatun i Vivestad, der Astrid Søyland fortalte om «Augusta og Bjørnstjerne Bjørnsons kjærlighetshistorie», en dramatisk og spennende historie som dessverre ikke fikk noen lykkelig utgang for de to.

I mars var det årsmøte i Ramnes Historielag. I forkant av årsmøtet fortalte Dag O. Bruknaap om Johan Weltsin Thorbjørnsens liv slik det var på godt og vondt. Han endte som tørst maler og byorginal i Tønsberg med tilnavnet «Finmaler'n»

Aprilmøtet ble holdt på nye Revetal bibliotek. Her holdt Einar Aaraas et foredrag med tittelen «Triste skjebner – statsministre fra Vestfold». Flere av disse statsministrene blir husket først og fremst for sine nederlag, hevdet Aaraas.

Sommerens aktiviteter med rusleturer, busstur og Åpen gård er omtalt for seg.

Høstens møtesesong startet med et møte på Helsehuset i oktober der Kåre Holtung fortalte om «Telefonhistorien i Ramnes». Mindre enn 20 år etter at telefonen ble oppfunnet, ble Ramnes Telefonforening stiftet med Revetal, Undrumsdal og Fon som underliggende områder. Undrumsdal og Fon fikk egne telefonsentraler. Andebu telefonforening fikk konsesjon for drift i Vivestad, også dette i 1895.

Per Bjerkø orienterte om bygdeborgene i Ramnes på novembermøtet, som også var lagt til Helsehuset. På passende fjellpla-

tåer, som var lette å forsvare, ble det i de første hundreårene av vår tidsregning anlagt bygdeborger. Dette var tilfluktsteder der folk og buskap kunne oppholde seg ved fiendtlige inntog eller når tyveribander herjet i bygdene.

Årets førjulsmøte, 9. desember, blir holdt på Bygdetunet Brår i tradisjonelle former med god bevertning, allsang og hyggelig samvær. Hans Brattestå kommer med «Streif fra et liv i politikkens grenseland».

UTFLUKTER OG RUSLETURER

Rusletur i Vivestad

Ramnes Historielag hadde lagt vårens rusletur til Vivestad sentrum 30. mai. Odd Roar Sulutvedt, godt hjulpet av Vidar Vallumrød og Yngvar Sulutvedt, hadde lagt opp et omfattende og interessant program, og de hadde mye å fortelle.

Vidar fortalte «kirkehistorien» fra den første som var ei stavkirke, så om trekirken fra 1600-tallet som brant i 1911, og nåværende kirke som ble bygget få år senere. Under den dramatiske kirkebrannen klarte bygdefolket å redde det meste av det verdifulle inventaret i kirken. (Se Ramnesiana 1987.) Altertavlen og prekestolen i Vivestad kirke er særdeles vakre og verdifulle, skåret av den danske treskjæreren Abel Schrøder.

Yngvar orienterte om skolen i Vivestad. Skoleloven av 1860 åpnet for flere «verdslige» fag i skolen, bl.a. lesning fra Jensens lesebok. Skoleloven førte til

splittelse blant foreldre, og det var mange som tok barna sine ut av skolen. I 1871 etablerte utbryterne den første frime-nighet i Norge, kalt «Jarlsbergerne», nå DELK (Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn). De bygde senere kirker, som også ble brukt som skoler, både i Vivestad, Fon og Ramnes.

Kommunen bygde skole øst for kirken i 1877. Etter kirkebrannen ble skolen flyttet vest for fylkesveien, og samtidig påbygd. Den var i bruk til skolene i Ramnes ble sentralisert i 1965.

Det ble videre orientert om ysteriet som var i drift i vel 40 år før og etter århundreskiftet, telefonsentralen, butikkene med forskjellige eiere og brukere, og badstua fra 1947. Mens de aller fleste av slike badstuer for lengst er nedlagt, er denne fortsatt i drift til stor glede for brukere av begge kjønn (men til forskjellige tider!). (Omtalt i Re-minne 2010.)

I bilverkstedet som Anders Vallumrød etablerte i 1939, hvor det også var smie og bensinstasjon og produksjon av generatorknott under krigen, har Anne Kathrine Munkejord produsert kunstglass siden 1998. Anne Kathrine fortalte om virksomheten, og om prosessen fra råstoff til ferdig vare.

På Bygdehuset Sagatun ble det fortalt om ungdomslaget, idrettsforeningen og Kjærsmyra idrettsanlegg. Sagatun ble bygget av Vivestad Ungdomslag i 1915. Lokalet brant i 1977. Nytt andelsbasert forsamlingshus ble innviet to år senere etter en gedigen dugnadsinnsats. Overskudd fra høstmarked, julemarked og ukentlige bingokvelder, som alt drives av bygdefolket ved dugnad, går til drift og vedlikehold av Bygdehuset Sagatun.

Med veteranbuss til Langøya

Langøya tilhørte tidligere Våle kommune, i dag Re. Fra 2020 går Re til Tønsberg, men uten Langøya, den går til Holmestrand. Ramnes Historielag fant at det var på sin plass med en «avskjedsvisitt» og gjetet øya med veteranbuss 17. juni.

Roar Hansen i NOAH (Norsk avfallshåndtering) orienterte om Langøyas historie, om tidligere og nåværende drift, og om planene for gjenoppbygging og

gjenbruk av øya. Industrietvetyret på Langøya startet i 1895 da A/S Christiania Portland Cementfabrik (CPC) kjøpte øya. Kalkstein herfra ble skipet til Slemmestad og inngikk som viktigste ingrediens i sementproduksjonen der. Dette pågikk til 1985. Da var det levert 47 millioner tonn kalkstein til Slemmestad, og det var to gigantiske brudd nord og syd på øya. Få år senere begynte mottaket av avfall.

NOAH overtok Langøya etter CPC, og dermed var det klart for mottak av avfall i stor skala, men det skjedde ikke uten motstand. I Holmestrand var det under-skriftkampanje og stort engasjement mot at Langøya skulle bli «Norges største utedass». Etter hvert har det roet seg. NOAH ble mer åpen om virksomheten, og det ble en bedre dialog med lokalbefolkningen.

I desember 2003 ble Langøya og NOAH overtatt av Bjørn Rune Gjelsten. Han har fortsatt mottaket av farlig avfall, og vil når kratrene er fulle, restaurere Langøya til en av Oslofjordens naturperler.

Årlig mottas og nøytraliseres hundretusener av tonn med avfall forurenset med miljøgifter. Ved en kjemisk prosess blir avfallsstoffene brukt som materiale til gjenoppbygging av øya, men kun under havnivået. Over dette nivået blir det brukt

På tur med veteranbuss.

Over til Langøya med båt.

stein og grus til å gjenskape den profilen øya opprinnelig hadde. Dette ser vi nord på øya. Nordbruddet er gjenfylt, og nordspissen av øya er gjenreist med enorme mengder med stein. Denne delen av Langøya er nå åpnet for allmenheten.

Rusletur Klopp–Linnestad

I strålende høstsol samlet Ramnes Historielag mer enn 50 deltakere til rusletur i området Klopp–Linnestad 22. september. Denne delen av tidligere Ramnes kommune er rikt på både gammel og nyere historie. Turdeltakerne fikk et skriv med informasjon om området, laget av Per Bjerkø. Kåre Holtung ledet oss gjennom rusleturen.

Klopp kirke og skole var en av tre kirker som Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn (DELK) hadde i Ramnes kommune. Kirkene er for lengst solgt til boligformål, og menigheten har bygget ny kirke og skole i Undrumsdal. Alteret og alterringen fra Klopp kirke er nå i bruk i et bedehus i Kautokeino.

På veien fra Klopp til Linnestad.

I nabolaget ble det i 1853 funnet seks flintdolker som ble datert til 2000 år før Kristus. Dette var det første gravfunnet fra steinalderen som ble gjort her i landet.

På Klopp har det vært handel siden 1885. Eidsfossbanen, som åpnet i 1901, hadde stasjon på Klopp. Der ble også poståpneriet Klop i Jarlsberg, senere Klopp i Vestfold, etablert. Dette ble nedlagt i 1965, butikken stengt i 1985.

Slagene på Re i 1163 og 1177 er godt dokumentert i kongesagaene Heimskringla

Turen startet på Klopp.

og Fagerskinna, men hvor slagene sto er fortsatt noe usikkert, fortalte Per Bjerkø. I prosjektet Slagene på Re var først Lena Fahre og så Kjersti Jacobsen prosjektledere. Kjersti Jacobsen fant at stedsnavnet Dyndugstad, som Fagerskinna bruker på 1163-slaget, kunne tydes som Linnestad. Det beskrevne terrenget kunne også passe på Klopp-Linnestad. Mulige slagsteder for begge slagene er undersøkt med metalldetektorer og annet avansert utstyr. Det er funnet mange gjenstander på Linnestad, mest fra nyere tid, men også bl.a. pilspisser. (Det vises til boka «Slagene på Re», utgitt av Re kommune. Temaet er også omtalt i flere utgaver av Re-minne.)

Det er også funnet gull på Linnestad! I forbindelse med bygginga av Bispeveien ble en nærliggende gravhaug slettet. Da ble det funnet to gullbrakteater, som er medaljeliknende hengesmykker, mer enn 2000 år gamle. I nyere tid har det vært

ysteri på Linnestad, skytebaner, og her var Linnestad skole.

I steingjerdet ved skolen ble det funnet en stein med en merkelig utforming. Dette var en skålgropstein med en anselig alder. I 2005 fikk steinen sin endelige plassering ved Sverretun. Tett ved står bautaen reist av Vestfold Distriktslosje i 1947, til minne om Andreas Sætre. Sætre tok initiativet til stiftelsen av losje Birkebeinarne og var en ledende kraft i losjen så lenge han levde. Det samme var han i Distriktslosjen, og han var i det hele en svært engasjert mann. Bauten har inskripsjonen: «Han var mannen som gjekk føre i striden for edruskap og folkelykke».

Etter en rundtur ute, og ei spisepause i solskinet, var det en avsluttende sekvens inne på Sverretun. Tunsberg Leikarring, som eier lokalet nå, tok i mot i et vakkert oppusset lokale med nylakkerte, skinnende gulver.

Linnestad skole om lag 1930.

Trygve Gran fortalte om losje Birkebeinarne, som var på Linnestad i over 100 år, fra 1903 da losjen ble stifta, til den ble nedlagt i 2010. Fra 1933 ble møtene holdt i det nybygde losjelokalet Sverretun. I losjen var både gamle og unge med, også i folkeviseleiken. De unge fikk oppgaver og ansvar. Trygve framholdt at for han og mange andre var losjen et sted for begeistring, læring, fellesskap, vennskap, hygge og moro.

Roar Venås i Tunsberg Leikarring var svært tilfreds med at de fikk overta Sver-

retun, hvor det ligger godt til rette for den virksomheten de driver. Roar avsluttet med en oversikt over aktivitetene på Sverretun. Nesten hver ettermiddag/kveld er det folkedans eller linedans og forskjellige typer swing m.m. og kurs for nybegynnere. Barneleikarringen er også her.

Historielaget takker bidragsytere som er nevnt og øvrige «kjentmenn» for lokal informasjon og artige anekdoter.

Mekonomen
Bilverksted

Reparerer det meste for de fleste!
Reparasjoner □ Service □ Bildeler □ EU-kontroll

Sørbyveien 603, 3178 Våle

Telefon 33 06 02 13 / 930 80 075

VESTFOLDMØLLENE

www.vestfoldmollene.no

KVALITET
KUNNSKAP
SERVICE

KORNMOttAK - KRAFTFÔRPRODUKSJON - FAGHANDEL

- Lokal og kortreist fôr til alle dyreslag
- Solide faggrupper innen husdyrhold og faghandel
- 3 kornmottak i Vestfold
- Såvarer, gjødsel, kalk, plantevern
- Driftsmidler til landbruket

Møllebutikken på Borgen

- Mat og utstyr til hest, hund, katt, smådyr og hobbyfjørfe
- Stort utvalg i fuglemat og matere
- Arbeidsklær, sko og støvler
- Redskap til hage, stall og fjøs

.. og mye mer!

Møllebutikken på Bakke Bruk

- Fôr til hest, hund, katt, kanin, fjørfe
- Tilskuddsfôr
- Driftsmidler

NORGESFÔR

tlf: 47790000

Vestfoldmøllene

Alle typer bore- og
sprengningsarbeider

Les mer på www.kjellfoss.no

KJELL **FOSS**

Kileveien 77, 3175 Ramnes
Telefon: +47 33 39 62 66 | E-post: post@kjellfoss.no

www.kjellfoss.no

Byggmester

OLE A.

LANGEDRAG A/S

NYBYGG • TILBYGG • REPARASJONER • VEDLIKEHOLD

oal@olealangedrag.no

333 18112 • 976 81 375

Ramnesveien 517 • 3175 Ramnes

Din lokale partner leverer alt på Revetal!

Ditt kontor[®]

- vår ekspertise og service

DITT
GRAFISK

sport 1
Revetal

ÅPEN GÅRD PÅ BRÅR, SUKSESS OGSÅ I ÅR

Vårt største årlige arrangement, Åpen gård blei arrangert 24.–25. august. Som alltid i godt samarbeide med Ramnes Bygdekvinnelag og Ramnes Bondelag. Vi greide ikke å tangere fjorårets rekordbesøk, men anslår at ca. 1500 personer var innom disse to dagene. Været var upåklagelig, men det var spennende dager med mye regn tett oppunder arrangementet. Jordet som vi velvillig får låne av Tore Åsen blei treska to dager før og kunne brukes til dyreavdeling, traktorutstilling og pløyearna, men parkeringa måtte vi flytte til «fastere grunn» hos RAK og Iso-Mur. Dagene har sitt faste program med åpen smie, kverna i drift, flatbrødbaking av mjølet fra kverna, tresking med hestevandring / ekte hestekrefter og brødbaking i bakerovnen i framhuset. I tillegg til historielagets faste utstilling av gjenstander i stabburet hadde vi igjen rigga opp skolestue i 2. etasje i Lukasstua. Omvisning her og i framhuset var det også tilbud om.

Lørdag arrangerte Kai Jack Thon pløymesterskap med hest, søndag lot vi veterantraktorer overta pløyinga. Denne dagen viste også Hildurmix fram sin kolleksjon av klær som er mest omsøm av brukte tekstiler, et meget populært innslag der sporty lokale mannekenger stilte opp og viste fram produktene! Leikarringen

holdt danseoppvisning på tunet og fikk opp temperaturen både i bunadene og hos publikum.

Søndag avholdt vi igjen uttaking til Norgesmesterskap i potetskrelling. Litt laber påmelding i forkant, men så løsna det gitt! Plutselig satt det 12 – 13 skrellere rundt bordet og kjempa om hvem som kunne skrelle mest poteter på tre minutter. Her blei både de tre raskeste og den blideste deltaker premiert! Ramnes og Røråstoppen skolekorps holdt en minikonsert som publikum satte stor pris på. Søndag hadde også Østre Ramnes tjærelag fyra opp mila og kokte tjære til behandling av den nyrestaurerte svalgangen på Lukasstua.

Ungene kosa seg med halmhopping og samvær med masse husdyr fra Bjune Gårdsdrift, her kunne du også bli premiert hvis du tippa riktig vekt på «årets purke»! Her var natursti i regi av 4H og aktivitet i regi av Bygdeungdomslaget.

Vi hadde rekordmange salgsboder i år både ute på tunet og inne i husa. Og ikke minst kunne vi få kjøpt god mat i Bygdekvinnelagets mattelt. Og denne nytes sammen med en god prat med bygdefolk og tilreisende.

Motoren trives best med frisk olje og rent filter

Alle bilmerker er velkomne

***Vi tar
vare på
bilen
din!***

- Merke-Service med stempel i serviceheftet
- Fornøyd garanti betyr at bilen er riktig reparert og kontrollert
- PKK/EU-kontroll
- Reparasjoner
- Service
- 4 hjulskontroll
- AC-service
- Biltilhenger utleie
- Dekkhotell
- Ruteskift
- Eksos
- Startbatterier på lager

Lånebil mens bilen er på verksted

www.bilxtra.no

BilXtra
verksted

RE AUTO

Hvitsteinveien 130
3174 Revetal

Telefon 994 97 509
reauto@online.no

ÅPEN GÅRD PÅ BRÅR

Musikk av Ramnes og Røråstoppen skolekorps.

Salg av grønnsaker.

Vinnere i poteteskrellekonsurransen. F. h.: Diana Zube (1), Øyvind Bjune (3) og Helga Hynne (2).

Hagelagets stand.

Mannekenger.

Anders og Elias i smia.

ÅPEN GÅRD PÅ BRÅR

Salget gikk strykende.

Purka er taus om vekta si. Den veide 286 kilo.

Bodil i full aktivitet til tross for sine 86 år.

Kjell Bleika har stort utvalg.

Varer fra naboen til kjerka, Ingunn Skjeggstad.

Økologisk is er populært.

BYGNINGER OG UTEOMRÅDER

Husstyret

Den mest omfattende enkeltsaken for Ramnes Historielag i 2019, er utvilsomt utbedringen av råteskader på Lukasstua. Se egen omtale. En annen sak som også har tæret på historielagets midler, er sanering av skadedyr i kjelleren i framhuset. Skadedyrfirmaet Pelias konstaterte at det er stripeborebiller som har angrepet umalt trevirke – takbjelker, dørkarmer og bakeredskap m.m. Til en pris av kr 20 000 har firmaet foretatt en sanering. Det er gitt 20 års garanti på arbeidet.

Men det er ikke nok med det. Det er insekter i kjelleren som er spesielt virk-somme når det bakes i bakerovnen, og som påfører «bakstekonene» stikk som klør i dagevis. Når det blir varmere i været, vil det bli en ny gjennomgang for å finne ut hva som må gjøres for å få bukt med problemet.

En fast dugnadsgjeng tar seg av utearbei-det på Bygdetunet Brår. De fjerner trær, klipper hekken og holder plenene i skjøn-

neste orden til en hver tid, renser takren-nene og raker løv m.m. Innomhus har en annen dugnadsgjeng tatt vårrengjøringen og det som hører til. Pga. den anstrengte økonomien i historielaget er noe vedlike-holdsarbeid utsatt, bl.a. reparasjon av grunnmuren på framhuset.

Samlingene

Samlingsstyret har i flere møter drøftet situasjonen for samlingen av gjenstander og bilder, og lagt planer for det videre arbeidet. På ett av møtene var Marit Slyngstad fra Vestfoldarkivet til stede. Det aller meste av gjenstander av alle slag er registrert, men det er brukt noe forskjellige systemer. Mange gjenstander er også fotografert. Protokoller og annet materiell som er mottatt fra lag og foreninger m.fl. i Ramnes er levert til Vestfoldarkivet. Et utvalg av eldre bøker er levert til Nasjonalbiblioteket.

I annen etasje i framhuset er et rom avsatt til magasin for mottatte gjenstander. Her og i alkovene på hver side er det rydda

HUNDEHOTELL
Telefon 958 52 886
damtjern.no

Ditt hundehotell i Vestfold

Damtjernveien 44, 3175 Ramnes • Telefon 958 52 886
E-post: ulrich@damtjern.no • www.damtjern.no

 Følg oss på facebook!

og rengjort. Materiell som brukes under Åpen gård, er plassert her. Rydda og rengjort er det også på stabburet og på loftsrommet i Lukasstua. Her er det innredet et «skolemuseum» som har hatt besøk av skoleklasser. Både klasserommet og annen etasje i framhuset var tilgjengelig med guide under Åpen gård. Stabburet var også betjent og godt besøkt.

Det er begrensede muligheter for mottak av flere gjenstander på Bygdetunet Brår. Større gjenstander er det dessverre umulig å få plass til. Samlingsstyret har oppnevnt en mottakskomite som skal vurdere henvendelser om gaver (eller lån) etter flg. kriterier:

Er gjenstanden fra Ramnes, har gjenstanden tilknytning til Ramnes og/eller person(er) fra Ramnes, er gjenstanden ønskelig for å komplettere samlingen. Der som ingen av disse kriteriene oppfylles, kan gjenstanden i samråd med giveren henvises til Våle historielag, Protokoller og lagspapirer mottas for videreformidling til Vestfoldarkivet.

Historielaget har mottatt en samling fra Burås dødsbo. En mindre samling, som

har tilhørt Andrine Linnestad, er overrakt av Kjell Aker (han har flyttet inn i huset som Andrine Linnestad bodde i). Vandre-skjold og diplomer fra skoleidretten er mottatt fra Ramnes barneskole og plassert i skolemuseet. I samarbeid med husstyret er det rydda i smia, og jordgolvet har fått grusdekke.

Styret i 2019

Leder:	Kåre Holtung
Nestleder:	Jan Vidar Bjune
Sekretær:	Trygve Gran
Kasserer og regnskapsfører:	Odd Roar Sulutvedt,
Øvrige styremedl.:	Aage N. Nilsen Inger Ekstrøm le Maire Solveig Skuggedal

Husstyret

Leder:	Jan Vidar Bjune
--------	-----------------

Samlingsstyret

Leder:	Erik Bjune
--------	------------

33 06 54 30

Betjent åpningstid

Mandag: stengt

Tirsdag og torsdag: kl. 11–19

Onsdag og fredag: kl. 11–16

Lørdag: kl. 11–14

Fru Aasland Kafé

Mandag–fredag: kl. 10–15.30

Lørdag: kl. 10–14

  Meråpent alle dager fra kl. 7 til kl. 23

Stor restaureringsjobb på Lukasstua

Kåre Holtung

Lukasstua som tidligere sto ved Fon kirke ble flytta til Bygdetunet Brår i 1985–86 og sto ferdig restaurert og klar for innvielse i 1988. Huset er snart 300 år gammelt og det eldste på bygdetunet. I 2008 var tida moden for en ny større jobb på

huset, det var oppdaga fuktskader og sopp i gulvet og noe av laftetømmeret måtte skiftes. I 2009 og 2010 måtte laftekassa få kledning som beskyttelse for vær og vind.

Fasaden «avkledd» og nye bunnstokker og bjelker under montering.

Kledningsbord er handhøvla og under montering.

Lafteknutene innsmurt med tjære under montering.

Østre Ramnes tjærelag på Åpen gård. Produktet ble seinere smurt på byggverket.

Gamle lafta hus har et tøft liv i vårt varmere og våtere klima, og vi har lenge sett at bygningsdetaljene i svalgangen hadde råteskader. Vi fikk et velrennert laftefirma, Laft & Vøling, til å se på skadene og gi et prisoverslag. Dette lød på kr 92 000 og dette var grunnlag for søknader om støtte. Vi fikk tilsagn om kr 60 000 fra UNI-stiftelsen og kr 30 000 fra Anders Jahres Humanitære fond, og tiltaket skulle dermed være nærmest fullfinansiert! Men der stopper suksesshistoria. Som så mange ganger før når vi river gammel råte, vi fant betydelig mer. Både mer råte og ikke-autentiske bygningsdetaljer som ikke kledde det flotte inngangspartiet på huset. Det er skifta bunnstokk både foran og på sidene i svalgangen, nye vertikale stolper, gulv og vegger i svalgangen. Og sluttregninga lyder på kr 172 000. Det har selvfølgelig gitt oss økonomiske utfordringer. Men vi har gode venner i historielaget, og har i ettertid fått to store gaver på henholdsvis kr 25 000 og 15 000. I skrivende stund har vi også håp om å få dekket deler av underskuddet på byggeregnskapet gjennom en søknad til Re kommune.

De økonomiske utfordringene til tross, Lukasstuas «nye» fasade er en fryd for øyet! Vi lot det nye treverket stå ubehandla under Åpen Gård så publikum kunne se på utmerka håndverk. Her er grove furustokker tølja med øks ned til det er

Fagmessig utført innfelling eller «tapping».

bare malme eller kjerneved igjen, dette er egenimpregnert trevirke og bør holde i svært mange år. Kledning og gulvbord er handhøvla, skjøting og «tapping» er utført etter gamle byggemetoder. Når vi så i slutten av oktober smurte inn praktverket med tjære kokt under Åpen Gård på tyri fra Langøya må vi si oss svært fornøyde med sluttresultatet.

Vi takker de dyktige håndverkerne og en alltid velvillig dugnadsgjeng som har brukt mange timer her i sommer!

RETORVET

28 BUTIKKER • GRATIS PARKERING

ÅPENT: 9-20 (18) MENY 7-21 (20)

- Vinmonopolet
- Mester Grønn
- Princess Interiør
- Restauranten
- Bytteskjerm.no

- Norli Bok & Hobby
- Mr Mister
- Kappahl
- Sunkost
- Meny

- Nille
- Posten
- Frøkna På Landet
- B-Young
- Power Revetal

- Skoringen
- Vita
- Kaffetid
- Boots Apotek
- Chic Frisør

- C-Optikk
- Gullfunn
- Sport 1 Revetal
- Stor & Liten
- Mix

- Varemagasinet HOVS
- Yes vi leker!
- Traktøren
- Dinas Hus
- Fotohjørnet

ALT PÅ ETT STED

På Retorvet finner du alt du trenger, her kan du handle med lavere skuldre i ditt eget tempo.

Vi har over 600 gratis parkeringsplasser

*Utvalg som i byen
– service som på landet!*

b.young®

Stor & Liten

GULLFUNN

MODELLERS

Frøkna På Landet

KappAhl

c)optikk®

sunkost

SKORINGEN

Mester Grønn

nille

TRAKTØREN
KJØKKENUTSTYR

norli

VINMONOPOLET

Kaffetid

sport 1
ekte sport

PRINCESS

Mr Mister

MIX
DAGENS HØYDEPUNKT

VITA

RESTAURANTEN
Hot & Godt

HOVS

CHIC
FRISØR

POWER

www.re-torvet.no

Du finner oss i hjertet av Vestfold:

15 min fra Hof • 15 min fra Holmestrand • 15 min fra Andebu • 15 min fra Tønsberg

Ramnes
Historielag

Bli medlem i historielagene!

Historielagene i kommunen har hatt en solid medlemsvekst i 2019, det setter vi stor pris på! Lagene jobber for å ta vare på og formidle vår felles historie, og Prestegården i Våle og Bygdetunet Brår krever mye tid og penger i vedlikehold. Det samles inn gjenstander og fotografier av historisk verdi, og historien formidles med møter, turer, foredrag og arrangementer, og via Re-minne. Dette er dugnadsbasert arbeid, og finansieres gjennom ulike tiltak, Åpen gård og Sensommerfestivalen er to eksempler på det.

Det er allikevel medlemmene i historielagene som blir kjernen i virksomheten. Vi oppfordrer derfor også i år alle til å melde seg inn i våre historielag. Bruk blanketten som er vedlagt, ønsker du å være medlem av «det andre» laget (eller kanskje begge!), så finner du opplysninger om det her.

De fleste av medlemmene er støttemedlemmer, men mange er også flinke til å benytte våre tilbud om møter, foredrag og rusleturer. Mange synes også det er moro å delta på dugnader, man får ting gjort, og i kaffepausene fortelles historier og verdensproblemer løses. Det blir godt miljø av slikt!

Støtt historielagene – meld deg inn!

Kontingenten er kr 150 per år per medlem!

(Skal et par/ektepar begge være medlemmer, blir det altså kr 300, her var det noen misforståelser i fjor ...)

Hvis du oppgir mobilnummer og/eller epostadresse, så kan vi varsle deg direkte i forkant av møtene.

Våle historielag – konto 2545.20.27081
Ramnes Historielag – konto 2557.20.17152

MENY REVETAL

Med fokus på service!

Utrolig mye har skjedd siden starten i 1910 og fram til i dag. Utviklingen har vært enorm og knapt noe er slik det var den gang i de gode gamle dager. Men en ting har ikke forandret seg, vi må ha fokus på å hele tiden gjøre kundene våre fornøyde. Akkurat det faktum er alle de over 100 som jobber her klinkende klar over, hvert minutt, hver time, hver eneste dag.

Martin Gram

**TORS DAG TIL LØRDAG GARANTERER VI
AT DU ALDRI FÅR MEIERIVARER MED
MINDRE HOLDBARHET ENN 7 DAGER.**

MENY.NO

MENY REVETAL

Ramnes
Historielag

Re-minne 2019 ■ Utgitt av Ramnes Historielag og Våle historielag